

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

- ✓ Οι ποιητές της Νέας Αθηναϊκής Σχολής διαφοροποιούνται από τη Ρομαντική Σχολή των Αθηνών, ακολουθούν τον παρνασσισμό και το συμβολισμό και υιοθετούν τη δημοτική γλώσσα. Ηγετική μορφή αποτελεί ο Κ. Παλαμιάς και ξεχωρίζουν οι Γ. Δροσίνης, Ι. Γρυπάρης, Μ. Μαλακάσης.
- ✓ Οι πεζογράφοι στρέφονται στην καλλιέργεια του ηθογραφικού διηγήματος. Ξεχωρίζουν ο Γ. Βιζυηνός και ο Αλ. Παπαδιαμάντης που εξακολουθούν να γράφουν στην καθαρεύουσα.
- ✓ Το 1888 ο Γ. Ψυχάρης δημοσιεύει *Το Ταξίδι μου* σε ιδιότυπη δημοτική γλώσσα. Λογοτέχνες όπως ο Ανδ. Καρκαβίτσας, ο Γρ. Ξενόπουλος, ο Κ. Χατζόπουλος, ο Κ. Θεοτόκης χρησιμοποιούν το ρεαλισμό στα κείμενά τους.
- ✓ Η ανανέωση που έφερε η γενιά του '80 είχε τα αποτελέσματά της και στη θεατρική παραγωγή. Κυριότεροι εκπρόσωποι ο Ξενόπουλος, ο Χρηστομάνος, ο Παντελής Χορν, ο Σπύρος Μελάς και ο Δημήτρης Μπόγρης.

Ασκήσεις – Θέματα για συζήτηση

1. Να αναζητήσετε τα ποιήματα του Κωστή Παλαμά **Μεσολόγγι** και **Μια πίκρα**. Ποια κοινά στοιχεία εντοπίζετε και πώς συνδέονται κατά τη γνώμη σας με τα βιώματα του ποιητή;

2. Να διαβάσετε ένα απόσπασμα από τον **Πατούχα** του Κονδυλάκη και να εντοπίσετε έθιμα της εποχής. Εναλλακτικά μπορείτε να κάνετε το ίδιο και σε ένα διήγημα του Καρκαβίτσα.

3. Ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου έγραψε **Τα ψηλά βουνά** για να χρησιμοποιηθεί ως αναγνωστικό στα σχολεία. Να διαβάσετε το πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου και να συζητήσετε στην τάξη τις διαφορές που υπάρχουν στους γλωσσικούς τύπους εκείνης της εποχής σε σχέση με τους σημερινούς.

Βιβλιογραφία

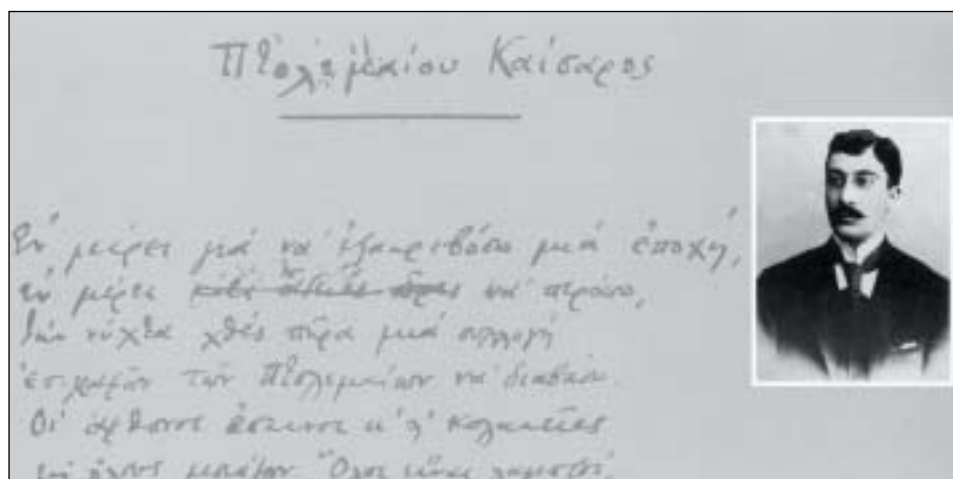
1. Βιζυηνός (1959). Αθήνα: Ζαχαρόπουλος, Βασική Βιβλιοθήκη, τόμ. 18.
2. Βιζυηνός, Γ.Μ. (1998). *Νεοελληνικά διηγήματα*. Επιμέλεια Παν. Μουλλάς. Αθήνα: Εστία.
3. Δημαράς, Κ.Θ. (1975). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. ΣΤ΄ έκδοση. Αθήνα: Ίκαρος, 191-350.
4. Καλαματιανός, Γ.Ν. (x.x.). *Σύντομη Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Ι΄ έκδοση. Αθήνα: Εστία, 50-81.
5. Παπαδιαμάντης (1959). Αθήνα: Ζαχαρόπουλος, Βασική Βιβλιοθήκη, τόμ. 20.
6. Πολίτης, Λ. (1978). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 123-199.
7. Vitti, M. (2003). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Μετάφραση Μ. Ζορμπά, θεώρηση του συγγραφέα, απόδοση Ε.Ι. Μοσχονά. Αναθεωρημένη έκδοση. Αθήνα: Οδυσσεάς, 145-240.

β) Η ποίηση μέχρι το 1930

Μέσα στην πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα εμφανίζονται ποιητές που ανανέωσαν την παράδοση αλλά δεν αποτέλεσαν μια συγκεκριμένη σχολή, καθώς ο καθένας τους είχε τα δικά του χαρακτηριστικά. Ανάμεσά τους ξεχωριστή είναι η παρουσία του Κωνσταντίνου Καβάφη, ποιητή που επρόκειτο να ασκήσει ισχυρότατη και διαρκή επίδραση.

Κωνσταντίνος Καβάφης

Ο Κωνσταντίνος Καβάφης (1863-1933) είναι από τους σημαντικότερους ποιητές, του οποίου η ποίηση ενέπνευσε τόσο τους Έλληνες, όσο και τους ξένους ομοτέχνους του. Η απήχηση της ποίησής του έγινε αισθητή κυρίως από τη δεκαετία του '60 και μετά, όταν μεταφράστηκε εκτεταμένα στις μείζονες δυτικές γλώσσες (στα αγγλικά το 1952 και το 1961, στα γερμανικά το 1953, στα γαλλικά το 1958, στα ιταλικά το 1961, στα ισπανικά το 1964). Η έρευνα έδειξε ότι ο Καβάφης έχει αποκτήσει το κύρος και την αίγλη ενός παγκόσμιου ποιητή.

Κ. Καβάφης (Έλληνες του κόσμου)

Φαναριώτικης καταγωγής, ο Καβάφης γεννήθηκε στην Αλεξάνδρεια, όπου άκμαζε η ελληνική κοινότητα. Εκεί, στην πόλη με τις ανεξάντλητες ιστορικές μνήμες, που έγινε αναπόσπαστο μέρος της θεματικής του, ο Καβάφης έζησε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του. Μετά το θάνατο του πατέρα του (1870) και την οικονομική καταστροφή της οικογένειας πέρασε ένα διάστημα της εφηβείας του στην Αγγλία και στη συνέχεια στην Κωνσταντινούπολη. Χρημάτισε για αρκετά χρόνια υπάλληλος και το 1922 παραιτήθηκε για να αφοσιωθεί αποκλειστικά στην ποίηση.

Η ποιητική δημιουργία του Καβάφης συμπίπτει με εκείνη του Παλαμά, ο οποίος την ίδια χρονική περίοδο στην Αθήνα αποτελεί τη σημαντικότερη προσωπικότητα στο χώρο των Γραμμάτων.

Ιδιαίτερα φιλομαθής, ο Καβάφης από πολύ νωρίς εκδήλωσε την αγάπη του για την ιστορία. Στα ποιήματά του αναφέρεται συχνά σε συγκεκρι-

μένα ιστορικά γεγονότα. Εμπνέεται περισσότερο από την Ελληνιστική εποχή με τα έντονα φαινόμενα παρακμής, τα οποία ο ποιητής χρησιμοποιεί για τις αναλογίες που βρίσκει με το παρόν. Τα ιστορικά γεγονότα γίνονται η πρόφαση, ή το μέσο με το οποίο ο Καβάφης δίνει υπόσταση στα προσωπικά του βιώματα.

Ενώ ο ποιητής γνώριζε πολύ καλά τα σύγχρονα λογοτεχνικά ρεύματα, όπως ήταν ο παρνασσισμός και ο συμβολισμός, δε φαίνεται να ακολουθήσε συστηματικά κάποιο από αυτά. Βαθμιαία απομακρύνθηκε εντελώς και κινήθηκε στα πλαίσια του ρεαλισμού. Ο ποιητής, όπως αναφέρει στην *Ιστορία* του ο Mario Vitti, περιβλήθηκε γρήγορα με μύθο. Στην Ελλάδα έγινε για πρώτη φορά λόγος γι' αυτόν το 1903, όταν ο Ξενοπούλος δημοσίευσε στο περιοδικό *Παναθήναια* το ιστορικό του άρθρο με τίτλο «Ένας ποιητής».

Σε συνέντευξη που έδωσε ο Καβάφης σε ξένο ανταποκριτή τρία χρόνια πριν πεθάνει, προσδιόρισε τα στοιχεία που θα τον καθιστούσαν «ποιητή των μελλουσών γενεών»: λακωνική λιτότητα ύφους, ιστορική, φιλοσοφική και ψυχολογική αξία της ποίησής του, ενθουσιασμός που προέρχεται από διανοητική συγκίνηση, ορθή φράση που οφείλεται στη φυσικότητα του λόγου και ελαφρά ειρωνεία. Ο Καβάφης, όπως γράφει ο καθηγητής Νάσος Βαγενάς, είναι ο μόνος ποιητής που χρησιμοποίησε την ειρωνεία ως κύριο μηχανισμό παραγωγής ποιητικότητας. Η δραματική και η τραγική ειρωνεία του (απεικόνιση των αντιθέσεων ανάμεσα στα φαινόμενα και την πραγματικότητα) διαμορφώνει και τη λεκτική του ειρωνεία και αποτελεί το στοιχείο που προκαλεί ακριβώς την «ποιητική συγκίνηση».

Τα ποιητικά κείμενα του Καβάφη πλησιάζουν τον πεζό λόγο. Αυτό κατορθώνεται με τη λιτότητα στην έκφραση, τα λιγοστά επίθετα, τον ελεύθερο στίχο με τον άνισο αριθμό συλλαβών. Η γλώσσα είναι ιδιότυπη και περιέχει πολλά στοιχεία από την καθαρεύουσα αλλά και από τη δημοτική, ενώ είναι διανθισμένη με πολλούς ιδιωτισμούς από την Αλεξάνδρεια και την Πόλη. Για τον Καβάφη η ποιητική τέχνη ήταν μια επίπονη διαδικασία: σύμφωνα με πληροφορίες που παρέχουν οι μελετητές του, τα στάδια γραφής ενός ποιήματος διαρκούσαν ακόμη και δεκαετίες. Τα ποιήματά του περνούσαν από πολλά στάδια επεξεργασίας, μέχρις ότου φτάσουν στην τελική τους μορφή. Όσο ζούσε ακολουθούσε μια ιδιότυπη εκδοτική τακτική: τύπωνε τα ποιήματά του σε μικρά φυλλάδια, αργότερα σε τεύχη και τέλος έφτιαχνε χειροποίητες συλλογές που μοίραζε σε φίλους και θαυμαστές.

Τα αναγνωρισμένα από τον ίδιο ποιήματά του είναι 154. Το πρώτο χρονολογικά είναι τα *Τείχνη* (1896) και το τελευταίο *Εις τα περίχωρα της Αντιοχείας* (1933). Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν *Τα Κεριά* (1899) και ακολουθούν από το 1900 έως το 1904 *Οι Θερμοπύλες*, *Η πόλις*, το *Πρώτο σκαλί*, το *Περιμένοντας τους βαρβάρους*. Ο Καβάφης εισήλθε σε περίοδο ωριμότητας με το *Ποσειδωνιάται* (1906), για να ακολουθήσει το *Απολείπειν ο Θεός Αντώνιον* και η *Ιθάκη*. Το μοτίβο της αξιοπρεπούς στάσης

κατά τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου χαρακτηρίζει αυτά τα ποιήματα.

Ο ίδιος ο ποιητής διέκρινε τα ποιήματά του σε τρεις κατηγορίες: στα φιλοσοφικά, τα ιστορικά και τα ηδονικά (ή αισθησιακά). Από αυτά τα περισσότερα ανήκουν στα ιστορικά. Η νεότερη κριτική επεσήμανε το διδακτισμό της ποίησής του (ο Ευάγγελος Παπανούτσος ονόμασε τον Καβάφη «διδασκτικό ποιητή») και τη σχέση της ποίησής του με τα ιστορικά περιστατικά της Αιγύπτου και της εκεί ελληνικής παροικίας (Στρ. Τσίρκας). Δύο χρόνια μετά το θάνατο του ποιητή επιχειρήθηκε η πρώτη συνολική παρουσίαση των έργων του που μέχρι τότε ήταν διασπαρμένα σε μονόφυλλα ή μικρές συλλογές. Ο Γιώργος Σεφέρης αργότερα, σε διάλεξή του με τίτλο «Κ. Π. Καβάφης, Θ. Σ. Έλιοτ, παράλληλοι» (1946), τοποθέτησε τον Καβάφη δίπλα στον Έλιοτ για την ανανεωτική του συμβολή στο μοντερνισμό (το κείμενο αυτό του Σεφέρη είναι δημοσιευμένο στις *Δοκίμίες* του).

Ο Καβάφης με τις κωνσταντινουπολίτικες ρίζες του, με την αλεξανδρινή του αγωγή και την κοσμοπολίτικη εμπειρία του, από ερασιτέχνης περιφερειακός ποιητής του απόδημου Ελληνισμού έγινε βαθμιαία ο κεντρικός ποιητής του Μείζονος Ελληνισμού, του καινούριου πλατιού ελληνικού κόσμου που άνοιξε ο Μεγαλέξαντρος, που υπερασπίστηκαν οι Βυζαντινοί, που αναφέρωσε ο Βενιζέλος και σήμερα ακόμα, παρ' όλες τις αναδιπλώσεις του, εκτείνεται από την Κύπρο ως την Τασκένδη και από τον Καναδά ως την Αυστραλία. Είναι ο κόσμος της κοινής ελληνικής λαλιάς.

Γ. Π. Σαββίδης, *Μικρά Καβαφικά*, Β', 1987

Άγγελος Σικελιανός

Σε ένα διαφορετικό κλίμα από εκείνο του Καβάφη κινείται η ποίηση του **Άγγελου Σικελιανού** (1884-1951). Ο Σικελιανός, καταγόμενος από τη Λευκάδα, εμφανίστηκε στην ποίηση το 1909 με τον *Αλαφροΐσκιωτο*, μια λυρική αυτοβιογραφία του νέου ποιητή. «Η εντύπωση ήταν εξαιρετική», παρατηρεί ο κριτικός Μάρκος Αυγέρης στη μελέτη του για τον ποιητή, «ανάδειξε τον Σικελιανό αμέσως και τον έκανε σχεδόν ένδοξο. Ξαφνικά παρουσιαζόταν ένας ποιητής πλούσια προικισμένος, ένας πάνοπλος τεχνίτης που άνοιγε τολμηρά καινούριους ρυθμούς». Ο *Αλαφροΐσκιωτος* είναι ένας ύμνος στη φύση αλλά και στον ίδιο τον ποιητή. Το ποίημα, γραμμένο, όπως σημειώνει ο ποιητής, «την άνοιξη του 1907 στην Λιθυκνή έρημο», ζωντανεύει σε ποιητικές εικόνες τις εμπειρίες του από τη φύση του νησιού του.

Ο Σικελιανός που στάθηκε σε ολόκληρη τη ζωή του ένας οραματιστής, επηρεάστηκε από το συμβολισμό και ακολούθησε, κατά κάποιον τρόπο, την παράδοση του Παλαμά. Η τέχνη αποτελούσε και γι' αυτόν σημείο αναφοράς στη ζωή του. Πίστευε ότι ο ποιητής διαδραματίζει μέσα στον

κόσμο το ρόλο του αθλητή, του ασκητή, του προφήτη και του δημιουργού. Πίστευε επίσης ότι ο ποιητής είναι εκείνος που μπορεί να εκπροσωπήσει νόμιμα το λαό.

Ο Σικελιανός εμπνεύστηκε από την αρχαία Ελλάδα και τις μυστηριακές λατρείες των Ελευσινίων και των Ορφικών. Πίστευε πως ο άνθρωπος ανήκει σε ένα σύμπαν ενιαίο και οραματίστηκε μια ενιαία παγκόσμια θρησκεία που θα περιλαμβάνει στοιχεία από την αρχαία ελληνική και τη χριστιανική. Το ποίημά του *Μήτηρ Θεού* (1917) εγκαινίασε την περίοδο της ωριμότητάς του. Η Θεοτόκος συνδέεται με τις μεγάλες Μητέρες-Θεότητες των μπηριαρχικών θρησκειών, που ένωναν αρμονικά τη ζωή και το θάνατο. Στο ίδιο κλίμα κινείται και το μακροσκελές ποίημα *Πάσχα των Ελλήνων* (1917/1918), ενώ στο ποίημα *Ιερά οδός* (1935) προφητεύει την ώρα της απελευθέρωσης του ανθρώπου από τον πόνο περιγράφοντας τη σκηνή ενός γύφτου με δύο αρκούδες που τις βάζει να χορέψουν.

Αποβλέποντας στη λύτρωση του ανθρώπου μέσα από το αρχαίο ελληνικό πνεύμα ο Σικελιανός διοργάνωσε στο χώρο του Μαντείου των Δελφών, που ήταν ο «Ομφαλός της γης», τις πρώτες «Δελφικές εορτές» και ανέβηκαν εκεί τραγωδίες, όπως ο *Προμηθέας Δεσμώτης* (1927) και οι *Ικέτιδες* του Αισχύλου (1930). Ψυχή της εκτέλεσης αυτής ήταν η πρώτη γυναίκα του Εύα Πάλμερ, Αμερικανίδα στην καταγωγή, η οποία βασίστηκε στους ιδιαίτερους τρόπους της βυζαντινής μουσικής και ύφαινε η ίδια τα κοστούμια των χορευτών. Επρόκειτο για την πρώτη προσπάθεια να παρασταθεί η τραγωδία στο φυσικό της χώρο, στο αρχαίο θέατρο. Η προσπάθεια όμως αυτή τελικά απέτυχε και οι Εορτές κατέληξαν σε οικονομική καταστροφή. Η Εύα επέστρεψε στην Αμερική για να γυρίσει πάλι στην Ελλάδα το 1952, χρονιά του θανάτου της (τάφηκε στους Δελφούς).

Τις τελευταίες δεκαετίες της ζωής του ο Σικελιανός στράφηκε στη συγγραφή τραγωδιών. Την εποχή αυτή ο Σικελιανός συνθέτει τους *Επίνικους Β΄*, ποιήματα εμπνευσμένα από τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο και την Κατοχή, τα περισσότερα από τα οποία κυκλοφορούσαν κρυφά και αποτελούσαν, όπως σημειώνει ο Λίνος Πολίτης, «ένα είδος αντίστασης». Οι τραγωδίες του Σικελιανού, ο *Δαίδαλος στην Κρήτη*, ο *Χριστός στη Ρώμη*, ο *Θάνατος του Διγενή*, η *Σίβυλλα*, έχουν ως βασικό τους θέμα τη σύγκρουση του πνεύματος με την ύλη.

Ο Σικελιανός στάθηκε ο παιδευτής και συνάμα ο λυτρωτής μας. Η ποίησή του, όπως και κάθε μεγάλη ποίηση, αποκαλύπτει εις μέγεθος ανθρώπινα συναισθήματα. Κοινές εκφράσεις ευγενίζονται μέσα στο λόγο του και υψώνονται σε αθάνατη σφαίρα.

Παντελής Πρεβελάκης

**Κώστας
Βάρναλης**

Από τα ίδια ανθρωπιστικά ιδανικά και την πίστη στον ποιητή-προφήτη διακατέχεται και ο **Κώστας Βάρναλης** (1884-1974), που στα πρώτα χρόνια της ποιητικής διαδρομής του ακολούθησε επίσης τα βήματα του Παλαμά. Γεννήθηκε στον Πύργο της Ανατολικής Ρωμυλίας (στη σημερινή Βουλγαρία) και σπούδασε στην Αθήνα φιλολογία. Στη συνέχεια εργάστηκε ως καθηγητής στη Μέση Εκπαίδευση και ως δημοσιογράφος. Στα γράμματα εμφανίστηκε τον Αύγουστο του 1904 από το περιοδικό *Νουμάς*. Μετά την παραμονή του στο Παρίσι, όπου σπούδασε φιλοσοφία και κοινωνιολογία, η κοσμοθεωρία του Βάρναλη διαφοροποιήθηκε. Ο ποιητής μυήθηκε στη μαρξιστική ιδεολογία και το διαλεκτικό υλισμό. Δύο μεγάλα συνθετικά ποιήματά του που γράφτηκαν τότε στο Παρίσι *Το φως που καίει* (1922) και οι *Σκλάβοι πολιορκημένοι* (1927), μια μεγάλη σύνθεση για τις φρικαλεότητες του πολέμου με φανερό αναφορά στους *Ελεύθερους πολιορκημένους* του Σολωμού, αποτελούν δείγματα της καθαρά λυρικής προσφοράς του αλλά και δείχνουν τους νέους ιδεολογικούς προσανατολισμούς του.

Το ποιητικό έργο του Βάρναλη εμπνέεται αρχικά από τη στροφή προς την κλασική αρχαιότητα, τον αισθητισμό, τη λατρεία του αρχαίου κάλλους και την παρνασσιακή τελειότητα της μορφής. Στη συνέχεια ο ποιητής δεν ασχολείται πλέον με τον εαυτό του, αλλά στρέφει το ενδιαφέρον του προς το κοινωνικό σύνολο. Την περίοδο αυτή της ζωής του έγραψε τα κυριότερα έργα του. Ο Βάρναλης επιδίωξε να συνθέσει το ειδωλολατρικό στοιχείο με το χριστιανικό, όπως έκαναν ο Παλαμάς και ο Σικελιανός με διάθεση να ασκήσει κριτική στις παραδομένες αξίες. Η διάθεση αυτή εκφράζεται περισσότερο στα πεζά του έργα (*Η αληθινή απολογία του Σωκράτη*, 1931, *Το ημερολόγιο της Πηνελόπης*, 1946).

Ο Βάρναλης αποτελεί σταθμό στη λογοτεχνία μας, επειδή είναι εκείνος που εισάγει τα πολιτικά και κοινωνικά θέματα στην ποίηση. Η ποίηση του Βάρναλη δε διστάζει να αποκαλύψει μιαν άλλη ανθρώπινη πλευρά, την ταβέρνα, το βρώμικο υπόγειο, όπου συχνάζουν οι φτωχοί εργάτες και οι απόκληροι της κοινωνίας. Ο ποιητής μένει πιστός στις παραδοσιακές ποιητικές φόρμες, ώστε να είναι το έργο του προσιτό στο αναγνωστικό κοινό και να μεταφέρει τα αντιπολεμικά και επαναστατικά της μηνύματα.

**Αβεβαιότητα
και αδιέξοδα**

Αν όμως ο Βάρναλης διατυπώνει μέσα από τη μαρξιστική του ιδεολογία μια αγωνιστική στάση, δεν ισχύει το ίδιο και για τους άλλους ποιητές που δημιουργούν την ίδια εποχή και έχουν ανδρωθεί μέσα στο κλίμα της ρευστότητας, των συνεχών ανατροπών και της αβεβαιότητας που επικρατούσαν στις αρχές του 20ού αιώνα. Ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος είχε δημιουργήσει μεγάλη αναστάτωση και απογοήτευση στους ανθρώπους της εποχής. Ειδικότερα στην Ελλάδα, τους νικηφόρους πολέμους του 1912-1913, που οδήγησαν στη διεύρυνση του ελληνικού κράτους, τους διαδέχτηκε η σύγκρουση του βασιλιά Κωνσταντίνου και του Βενιζέλου, η οποία οδήγησε σε εθνικό διχασμό το 1916. Από αυτό το κλίμα της ανασφάλειας και του διάχυτου φόβου ήταν αδύνατο να μείνουν ανεπηρέαστοι οι ποιητές. Πράγ-

ματι, στα κείμενά τους παρατηρείται μια στάση παραίτησης, αποξένωσης και απαισιοδοξίας. Η μικρασιατική καταστροφή, το 1922, που αναγκάζει τους Έλληνες της Μικράς Ασίας να επιστρέψουν στην Ελλάδα ως πρόσφυγες, επιτείνει το αδιέξοδο.

Κύριος εκφραστής αυτής της παρακμιακής τάσης είναι ο **Κώστας Καρυωτάκης** (1896-1928), ο ποιητής που, μετά την αυτοκτονία του στην Πρέβεζα, αναγορεύτηκε αμέσως ως «ο αντιπρόσωπος μια εποχής». Ο χαρακτηρισμός αυτός στη διάρκεια της δεκαετίας του '30 έλαβε αρνητική σημασία γιατί συνδυάστηκε με τη βαριά ατμόσφαιρα που δημιουργούσαν τα πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα της εποχής: εθνικός διχασμός, Μικρασιατική καταστροφή, πολιτική αστάθεια. Τον ορίζοντα της εποχής, όπως γράφει η καθηγήτρια Χριστίνα Ντουνιά στη μελέτη της για τον ποιητή, σκιάζουν οι εικόνες του θανάτου, της ήττας, της αρρώστιας, της προσφυγιάς, της φτώχειας. Επιθυμία της Γενιάς του '30 ήταν να παραμερίσει αποφασιστικά αυτό τον ορίζοντα.

Ο Καρυωτάκης γεννήθηκε στην Τρίπολη και σε ηλικία δεκατεσσάρων ετών διακρίθηκε σε διαγωνισμό του περιοδικού *Διάπλασις των Παίδων*. Σπούδασε νομικά και εργάστηκε ως δημόσιος υπάλληλος όντας υποχρεωμένος να μετακινείται από υπηρεσία σε υπηρεσία.

Η πρώτη του ποιητική συλλογή *Ο πόνος των ανθρώπων και των πραγμάτων* κυκλοφόρησε το 1919 και ακολούθησε η συλλογή *Νηπενθή* (1921). Οι δύο αυτές συλλογές αποτελούν την πρώτη περίοδο του έργου του. Η δεύτερη περίοδος περιλαμβάνει τη συλλογή *Ελεγεία και Σάτιρες* (1928).

**Κώστας
Καρυωτάκης**

Ζωρζ Σερά, «Ο φάρος του Ονφλέρ», 1886 (Ο κόσμος της ζωγραφικής, εκδ. Πατάκη)

Η ποίηση του Καρυωτάκη είναι σοβαρή. Ο αισθηματισμός και η φιλαρέσκεια απουσιάζουν εντελώς από αυτήν. Ο ποιητής αγαπά τη ζωή, αλλά αισθάνεται όλο και πιο έντονα τη ματαιότητά της για να καταλήξει τελικά σε τραγικό αδιέξοδο. Στο έργο του ψάλλει το άδοξο, το ασήμαντο, το ανικανοποίητο και διαμαρτύρεται εκθέτοντας την πικρία του με σαρκαστικό τρόπο. Ο σαρκασμός του, που θεωρήθηκε διέξοδος στην απογοήτευσή του, όπως γράφει ο ιστορικός μας Λίνος Πολίτης, δεν ήταν δυνατό να διοχετευθεί σε παραδομένα ποιητικά σχήματα. Δημιούργησε έτσι ο ποιητής την «καινούρια έκφραση», που επηρέασε πολλούς μεταγενέστερους ομοτέχνους του.

Άλλοι ποιητές μέχρι το 1930

Το αίσθημα του ανικανοποίητου καλλιιεργήθηκε από πολλούς ποιητές της γενιάς του '20, ιδιαίτερα μετά την τραγική αυτοκτονία του Καρυωτάκη. Πολλοί τον μιμήθηκαν και έδωσαν στους μελετητές το δικαίωμα να μιλούν για «καρυωτακισμό» σαν ξεχωριστό ρεύμα και φιλολογική μόδα. Αναφέρουμε ενδεικτικά την ποιήτρια **Μαρία Πολυδούρη** (1902-1930), της οποίας η ποίηση διακρίνεται από μελαγχολική διάθεση, το **Ναπολέοντα Λαπαθιώτη** (1888-1944), άνθρωπο με εξαιρετική μόρφωση, που δεν άσκησε συστηματικά κανένα επάγγελμα και συνέδεσε τη ζωή του με την τέχνη πριν δώσει στη ζωή του βίαιο τέλος. Ο Λαπαθιώτης εκφράζει στα κείμενα του μια λεπτή ευαισθησία, γεμάτη νοσταλγία και τρυφερότητα, ενώ ο **Μήτσος Παπανικολάου** (1900-1943) στην ποίησή του θρηνεί για την αδιαφορία, μέσα στην οποία είναι καταδικασμένος να ζει. Ο Παπανικολάου στάθηκε στενός φίλος του ποιητή Ναπολέοντα Λαπαθιώτη. Ακόμα και ο τρόπος με τον οποίο οι δύο ποιητές έζησαν είχε πολλά κοινά σημεία. Ο Παπανικολάου γνώριζε καλά την ευρωπαϊκή λογοτεχνία και μετέφρασε ποιητές που ταίριαζαν στην ιδιοσυγκρασία του και τον επηρέαζαν. Πρόκειται για τους ίδιους ποιητές που αγάπησε και ο Λαπαθιώτης – το Σαρλ Μπωντλαίρ (Charles Baudelaire), τον Πωλ Βερλαίιν (Paul Verlaine), τον Όσκαρ Ουάιλντ (Oscar Wilde), τον Έντγκαρ Άλαν Ρόε (Edgar Allan Poe). Η συλλογή *Το Εσωτερικό και το Τοπίο*, όπου αφθονούν τα συμβολιστικά στοιχεία, περιλαμβάνει τα καλύτερα ποιήματα του Παπανικολάου.

Τέλλος Άγρας

Στο κλίμα αυτό δημιουργεί και ο **Τέλλος Άγρας** (1899-1944, φιλολογικό ψευδώνυμο του Ευάγγελου Ιωάννου), ποιητής, κριτικός και μεταφραστής. Ο Άγρας, που ξεκίνησε από τη *Διάπλαση*, επηρεάστηκε από το γαλλικό συμβολισμό, δημοσίευσε το 1934 και το 1940 αντίστοιχα δύο ποιητικές συλλογές, όπου παρουσιάζεται μια μουντή ατμόσφαιρα· θλιμμένα βροχερά δειλινά, θλίψη, ανέχεια της αθηναϊκής φτωχογειτονιάς. Στα ποιήματά του, που εκδόθηκαν σε τόμο μετά το θάνατό του με τον τίτλο *Τριαντάφυλλα μianής ημέρας* (1965), δείχνει ότι προσπαθεί να απαλλαγεί από τη μονοτονία των θεμάτων της γενιάς του. Η ανανέωση ωστόσο του ποιητικού λόγου θα έλθει αργότερα με τους ποιητές της λεγόμενης «Γενιάς του '30». Εκτός από την ποίηση, ο Άγρας ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την κριτική, δημοσιεύοντας πολλά κείμενά του σε περιοδικά της

εποχής. Ο τραυματισμός του στα χρόνια του εμφυλίου τον οδήγησε τελικά στο θάνατο.

Η ειρωνεία και ο αυτοσαρκασμός αποτελούν στοιχεία της ποίησης και του **Ρώμου Φιλύρα** (1889-1942), που κινήθηκε στο ίδιο κλίμα με τον Καρυωτάκη. Το αίσθημα της ματαιότητας της εφήμερης διασκέδασης, που δε δίνει νόημα στη ζωή του ανθρώπου, γίνεται φανερό στο έργο του. Χωρίς να φτάνει τη λογοτεχνική ποιότητα του Καρυωτάκη, ο Ρώμος Φιλύρας ανανέωσε τον παραδοσιακό στίχο και προετοίμασε το έδαφος για τη ρήξη με την παράδοση στην ποίηση. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις συλλογές του *Ρόδα στον αφρό* (1911), *Κλεψύδρα* (1921), *Ο περότος* (1922).

Ο ρεαλισμός και η σάτιρα αποτελούν χαρακτηριστικά στοιχεία του έργου του **Κώστα Ουράνη** (1890-1952), που γεννήθηκε στη Πόλη και ταξίδεψε σε όλο τον κόσμο ως δημοσιογράφος. Η αγάπη του για τα ταξίδια αποτυπώθηκε στις ταξιδιωτικές του εντυπώσεις, που εκδόθηκαν σε αρκετούς τόμους. Το ποιητικό έργο του χαρακτηρίζεται από τα αισθήματα του κενού και της πλήξης. Ακόμα και οι τίτλοι των πιο σημαντικών συλλογών του, *Νοσταλγίες* (1920) και *Αποδημίες* (1923), καθρεφτίζουν αυτό το πνεύμα.

Με εντελώς διαφορετικό τρόπο αντιμετωπίζει το πνεύμα της εποχής ο **Τάκης Παπατσώνης** (1895-1976), βρίσκοντας καταφύγιο στη θρησκευτική πίστη. Στη μοναξιά του προσφεύγει στο Θεό, που είναι ο μόνος που μπορεί να τον εξιλεώσει, να τον βοηθήσει να σωθεί από την αμαρτία. Έτσι, αν και ο συμβολισμός είναι αυτός που κυρίως τον επηρεάζει, δεν τον οδηγεί στην ίδια ποιητική έκφραση με τον Παπανικολάου, το Λαπαθιώτη ή τον Άγρα. Ο Παπατσώνης, ο οποίος διαμόρφωσε αρκετά νωρίς ένα ύφος προσωπικό, που τον οδήγησε κοντά στο μοντερνισμό, συγκέντρωσε το έργο του σε δύο τόμους με τίτλο *Εκλογή Α', Β'* (1962).

Όλοι οι προηγούμενοι ποιητές μέσα από τις αναζητήσεις τους προετοιμάζουν την αλλαγή, τη στροφή που θα γίνει με τη γενιά που ακολουθεί, δηλαδή τη Γενιά του '30. Στο μεταίχμιο μεταξύ των λογοτεχνών της δεκαετίας του 1920 και της Γενιάς του '30 κινείται ο **Δημοσθένης Βουτυράς** (1871-1958). Χωρίς ιδιαίτερες σπουδές, πέρασε δύσκολα παιδικά χρόνια και έζησε μια ζωή γεμάτη στερήσεις. Τα θέματα των διηγημάτων του (*Το παιδί της βουβής*, δημοσιευμένο σε περιοδικό το 1905, κ.ά.) προέρχονται από τις φτωχές εργατικές συνοικίες και οι ήρωές του είναι οι άνθρωποι του καφενείου, της ταβέρνας, του περιθωρίου. Η απαισιοδοξία και η παραίτηση χαρακτηρίζουν το έργο του συγγραφέα που άσκησε μεγάλη επίδραση σε κάποιους από τους πεζογράφους της Γενιάς του '30.

**Ρώμος
Φιλύρας**

**Κώστας
Ουράνης**

**Τάκης
Παπατσώνης**

**Δημοσθένης
Βουτυράς**

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

- ✓ Ο Άγγ. Σικελιανός και ο Κ. Βάρναλης δημιουργούν μέσα στο κλίμα που είχε διαμορφώσει ο Κ. Παλαμάς, ενώ ο Κ. Καβάφης ακολουθεί το δικό του ξεχωριστό δρόμο. Η Μικρασιατική εκστρατεία που καταλήγει στη Μικρασιατική Καταστροφή το 1922 επηρεάζει τους ποιητές που δημιουργούν στη δεκαετία του 1920 και χαρακτηρίζονται βαθμιαία από ένα κλίμα ηττοπάθειας και παραίτησης.
- ✓ Κύριος εκφραστής αυτής της τάσης γίνεται ο Κ. Καρυωτάκης που επηρεάζει αρκετούς ομοτέχνους του. Στο κλίμα αυτό δημιουργούν και άλλοι ποιητές, όπως ο Άγρας που επηρεάστηκε από το γαλλικό συμβολισμό, ο Φιλύρας που ανανέωσε τον παραδοσιακό στίχο, ο Παπατσώνης που καταφεύγει στη χριστιανική πίστη εγκαινιάζοντας παράλληλα τη μοντέρνα γραφή κ.ά.

Ασκήσεις – Θέματα για συζήτηση

1. Να προσπαθήσετε να σκιαγραφήσετε το κλίμα (κοινωνικό, οικονομικό, ψυχολογικό) μέσα στο οποίο δημιουργούν οι λογοτέχνες από το 1920 ως το 1930. Να παρατηρήσετε στους Πίνακες το ιστορικό πλαίσιο 1914-1923 και να λάβετε υπόψη ότι το 1922 η Ελλάδα δέχτηκε 1.500.000 πρόσφυγες.

2. Να διαβάσετε την «αθηναϊκή επιστολή» του Γρηγορίου Ξενόπουλου με τίτλο «Ο Καβάφης» και να σχολιάσετε τον τρόπο με τον οποίο ο Ξενόπουλος μιλά στα παιδιά για τον ποιητή. Στη συνέχεια και αφού μελετήσετε σχετικά να αιτιολογήσετε την ποιητική ιδιοφυΐα του μεγάλου Αλεξανδρινού ποιητή, του οποίου η ποίηση διέσπασε τα ελληνικά σύνορα και έγινε ποίηση ευρωπαϊκή.

3. Στο διαδίκτυο, στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.IME.gr/>, να δείτε τη σελίδα: «Η επέκταση του ελληνικού κράτους, Πολιτισμός». Από εκεί να πάρετε πληροφορίες για τις τάσεις που υπάρχουν στις Τέχνες την ίδια περίοδο και να τις συγκρίνετε με τη λογοτεχνία.

Βιβλιογραφία

1. Βίττι, Μ. (2002). *Ιδεολογική λειτουργία της ελληνικής ηθογραφίας*. Αθήνα: Κέδρος.
2. Δάλλας, Γ. (1986). *Καβάφης και Ιστορία*. Αθήνα: Ερμής.
3. Δασκαλόπουλος, Δ. & Στασινοπούλου, Μ. (2001). *Ο βίος και το έργο του Κ. Π. Καβάφη*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
4. Ιλίνσκαγια, Σ. (1998). *Οι δρόμοι προς τον ρεαλισμό στην ποίηση του 20ού αιώνα*. Αθήνα: Κέδρος.
5. Μαστροδημήτρης, Π. Δ. (1996). *Εισαγωγή στη Νεοελληνική Ηθογραφία*. Αθήνα: Δόμος.
6. Ντουνιά, Χ. (2001). *Κ. Γ. Καρυωτάκης, Η αντοχή μιας αδέσποτης τέχνης*. Αθήνα: Καστανιώτης.
7. Πρεβελάκης, Π. (1984). *Άγγελος Σικελιανός*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
8. Σαββίδης, Γ. Π. (1989). Στον πεζόδρομο του Καρυωτάκη. *Ο παρατηρητής*, 9-10.
9. [Συλλογικό] (1998). *Καρυωτάκης και καρυωτακισμός*, Πρακτικά επιστημονικού συμποσίου το 1997. Αθήνα: Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού πολιτισμού και Γενικής παιδείας, Σχολή Μωραΐτη.
- 10.. Φαρίνου-Μαλαματάρη, Γ. (2001). *Αφηγηματικές τεχνικές στον Παπαδιαμάντη*. Αθήνα: Κέδρος

ΕΝΟΤΗΤΑ ΕΒΔΟΜΗ

Η ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ ΤΡΙΑΝΤΑ

Η Γενιά του Τριάντα δημιούργησε μέσα σε ένα πνευματικό κλίμα που το χαρακτηρίζει από τη μια η ανανέωση της ποίησης και από την άλλη οι αναζητήσεις στο χώρο της πεζογραφίας. Τα ρεύματα του υπερρεαλισμού και του μοντερνισμού επηρεάζουν τους λογοτέχνες της περιόδου, ενώ κάποιοι πεζογράφοι εξακολουθούν να χρησιμοποιούν το ρεαλισμό. Οι ποιητές υιοθετούν τον ελεύθερο στίχο και οι πεζογράφοι εγκαταλείπουν το διήγημα και καλλιεργούν το μυθιστόρημα. Μεγάλοι ποιητές της περιόδου αναδείχθηκαν ο Γιώργος Σεφέρης, ο Οδυσσέας Ελύτης, ο Γιάννης Ρίτσος κ.ά., ενώ σπουδαίοι πεζογράφοι ο Μυριβήλης, ο Θεοτοκάς, ο Πολίτης, ο Καραγάτσης, ο Τερζάκης.

Ποιητές και πεζογράφοι της γενιάς του '30. Όρθιοι από αριστερά: Πετσάλης, Βενέζης, Ελύτης, Σεφέρης, Καραντώνης, Ξεφλούδας, Θεοτοκάς. Καθήμενοι: Τερζάκης, Δημαράς, Κασιμάλης, Πολίτης, Εμπειρικός. Φωτογραφία που θεωρήθηκε ότι αποδίδει τη Γενιά του Τριάντα (Ανθολογία Σοκόλη)

Εισαγωγικά Ο όρος «Γενιά του Τριάντα» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από την ομάδα των νεοτεριστών ποιητών και μυθιστοριογράφων που συνεργάστηκαν στην έκδοση του περιοδικού *Τα Νέα Γράμματα* (1935-1944). Οι λογοτέχνες που εντάσσονται στη γενιά αυτή εμφανίζονται στα γράμματα από το 1928 έως το 1935 περίπου. Είναι οι πρώτοι στην ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας που εμφανίζονται με κοινούς στόχους. Το 1929, ένα χρόνο μετά την αυτοκτονία του Καρυωτάκη, κυκλοφόρησε ένα μικρό βιβλίο με τίτλο *Το Ελεύθερο πνεύμα* και συγγραφέα του το Γιώργο Θεοτοκά, που υπέγραφε με το ψευδώνυμο «Ορέστης Διγενής». Με το έργο αυτό, το οποίο σύντομα απετέλεσε ένα είδος μανιφέστου, ο νεαρός Θεοτοκάς εξηγεί τους λόγους για τους οποίους, κατά τη γνώμη του, απέτυχε η ελληνική λογοτεχνία και ειδικότερα η πεζογραφία της προηγούμενης πεντηκονταετίας: ο «επαρχιωτισμός» που τη χαρακτήριζε και η έλλειψη επαφής με την Ευρώπη ήταν κάποιοι από αυτούς. Ο Θεοτοκάς κατέθεσε μια νέα πρόταση προσέγγισης των προβλημάτων της εποχής εκφράζοντας τις απόψεις των περισσότερων για την τέχνη και τα ιδεολογικά ζητήματα.

Η ανανέωση Οι λογοτέχνες της Γενιάς του Τριάντα δηλώνουν ευθύς εξαρχής και με κάθε τρόπο, μέσα από τα κείμενά τους, την έντονη διαφοροποίησή τους από τους λογοτέχνες που προηγήθηκαν καθώς και την πεποίθησή τους πως φέρνουν κάτι καινούριο στο χώρο της λογοτεχνίας. Μάλιστα η λέξη νέο παρουσιάζεται πολύ συχνά στους τίτλους άρθρων και των λογοτεχνικών περιοδικών, δίνοντας το στίγμα αυτής της γενιάς, ενώ γύρω από τους ποιητές και τους πεζογράφους υπάρχουν και αρκετοί κριτικοί της λογοτεχνίας που υποστηρίζουν και προβάλλουν τον ανανεωτικό χαρακτήρα που έχουν τα κείμενα των συγκεκριμένων δημιουργών.

Το ιστορικό πλαίσιο Η πολιτική και κοινωνική κατάσταση στην Ελλάδα μεταξύ των δύο παγκοσμίων πολέμων, δηλαδή στην περίοδο του Μεσοπολέμου, ήταν εξαιρετικά ρευστή. Τη Μικρασιατική Καταστροφή έχει ακολουθήσει μεγάλη πολιτική αστάθεια που κατέληξε το 1936 στην επιβολή του δικτατορικού καθεστώτος του Ιωάννη Μεταξά, ενώ και στην Ευρώπη είχαν επικρατήσει φασιστικά καθεστώτα. Η λογοκρισία που επιβλήθηκε από το καθεστώς στις νέες εκδόσεις και στον τύπο επηρέασε, όπως ήταν φυσικό, τους λογοτέχνες και ανέκοψε ως ένα βαθμό την ελεύθερη έκφρασή τους.

Ο μοντερνισμός εμφανίστηκε τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα αμφισβητώντας τις παραδοσιακές αισθητικές αξίες και επηρεάζοντας όλες τις μορφές της τέχνης με εκπροσώπους στην ποίηση το Γάλλο Αρθούρο Ρεμπώ (Arthur Rimbaud), το Βρεταννό Θ.Σ. Έλιοτ (T.S. Eliot), τον Αμερικανό Έζρα Πάουντ (Ezra Pound) και τον Ιρλανδό Γέιτς (W.B. Yeats) και στην πεζογραφία το Γάλλο Αντρέ Ζιντ (André Gide), την Αγγλίδα Βιρτζίνια Γουλφ (Virginia Woolf) και το διάσημο για το έργο του Οδυσσέας (Ulysses) Ιρλανδό Τζέιμς Τζόις (James Joyce). Τα βασικά χαρακτηριστικά του μοντερνισμού είναι κυρίως η κατάρνηση της παραδοσιακής μορφής, της ομοιοκαταληξίας και του μέτρου, οι πρωτότυποι συνδυασμοί λέξεων, η υπαινικτική χρήση της γλώσσας.

Παράλληλα ζητήματα, όπως η ελληνικότητα, η υιοθέτηση των μεγάλων κινήσεων στην τέχνη, κυρίως του μοντερνισμού και του υπερρεαλισμού, η σχέση της νεοελληνικής λογοτεχνίας με την ευρωπαϊκή, αποτέλεσαν αντικείμενα συζητήσεων και συχνά σφοδρών αντιπαραθέσεων ανάμεσα στους λογοτέχνες.

Ο υπερρεαλισμός υπήρξε μεγάλο πρωτοποριακό κίνημα που δεν περιορίστηκε στη λογοτεχνία αλλά αναπτύχθηκε σε όλες τις τέχνες. Εμφανίστηκε το 1924 στη Γαλλία με αρχηγό τον Αντρέ Μπρετόν (André Breton) και εκπροσώπους τους ποιητές Πωλ Ελύαρ (Paul Éluard), Λουί Αραγκόν (Louis Aragon) κ.ά., τους ζωγράφους Max Ernst, Salvador Dalí κ.ά. Οι υπερρεαλιστές επηρεάζονται από την ψυχανάλυση και χρησιμοποιούν τα διδάγματα του συμβολισμού. Πιστεύουν ότι ο άνθρωπος πρέπει να ξεφεύγει από την καθημερινή πραγματικότητα χρησιμοποιώντας τη φαντασία, την τύχη, το όνειρο και το ασυνείδητο. Στη λογοτεχνία οι υπερρεαλιστές καλλιέργησαν κυρίως την ποίηση με απόλυτη ελευθερία στο λεξιλόγιο και στη στιχουργική. Στην Ελλάδα ο υπερρεαλισμός υιοθετήθηκε από σημαντικούς ποιητές όπως ο Εμπειρικός, ο Εγγονόπουλος, ο Γκάτσος αλλά και ο Ελύτης στις πρώτες του ειδικά συλλογές. Ορθόδοξοι, ωστόσο, υπερρεαλιστές ήταν μόνο ο Εμπειρικός και ο Εγγονόπουλος.

Ο Άγγελος Τερζάκης δίνει το στίγμα και τις ανησυχίες της δικής του γενιάς στο δοκίμιο «Μεσοπολεμικές μορφές» (*Το Βήμα*, 17-7-1958): «Όσοι αργότερα μας κατηγόρησαν, με αρκετή θαρρώ επιπολαιότητα, γιατί δεν κλειστήκαμε επίμονα, στενά, στον εθνικό μας χώρο, πέφτουν σ' ένα λάθος προοπτικής: Κρίνουν με μέτρα μεταγενέστερα κι από σκοπιά αλλοιωμένη. Η επικοινωνία με το πνεύμα του αιώνα, η διεύρυνση των εσωτερικών οριζώντων, ήταν αναγκαία για να μην πεθάνουμε από ασφυξία σε μια στιγμή ιστορικά –κοσμοϊστορικά– κρίσιμη. Μια Ελλάδα φανατικά αυτοφυλακισμένη, θα ήταν μια Ελλάδα σε λίγο αιφνιδιασμένη, ανίκανη πια να συμβαδίσει με την Ιστορία του κόσμου, την τόσο ορμητική».

Είναι φανερό πως τους νέους λογοτέχνες δεν ικανοποιούσε η υιοθέτηση της παράδοσης, που είχε δημιουργηθεί από τους προηγούμενους και αναζητούσαν δρόμους οι οποίοι θα άνοιγαν καινούριους ορίζοντες τόσο στην ποίηση, όσο και στην πεζογραφία. Έτσι στο χώρο της ποίησης εγκαταλείπουν τις παραδοσιακές στιχουργικές φόρμες και περνούν στον ελεύθερο στίχο. Από την άλλη πλευρά, στην πεζογραφία, εγκαταλείπουν το διήγημα και στρέφονται στην καλλιέργεια ενός πιο σύνθετου είδους, όπως είναι το μυθιστόρημα. Το ρεύμα του μοντερνισμού επιδρά σε ποιητές και πεζογράφους, αν και αρκετοί από τους δεύτερους παραμένουν πιστοί στο ρεαλισμό. Ο υπερρεαλισμός πάλι ασκεί αποφασιστική επίδραση στην ανανέωση της ελληνικής ποίησης αυτή την εποχή.

Μαξ Ερνστ,
«Αγία Κεκιλία», 1923.
Ο ζωγράφος υπήρξε
από τους κυριότερους
μοντερνιστές
(Ανθολογία Σοκόλη)

Το κύριο χαρακτηριστικό αυτής της γενιάς, ωστόσο, είναι η προσπάθεια να ενσωματωθούν στα αμιγώς πρωτοποριακά και στοιχεία από την ελληνική παράδοση. Σε αυτή την προσπάθεια εντάσσονται ο δημοτικισμός της Γενιάς του Τριάντα καθώς και η προσέγγισή της στα «Απομνημονεύματα» του Μακρυγιάννη.

Α. Η ποίηση

Γιώργος Σεφέρης

Από τους σημαντικότερους ποιητές της Γενιάς του Τριάντα είναι ο **Γιώργος Σεφέρης** (1900-1971). Ο ποιητής (Γεώργιος Σεφεριάδης) γεννήθηκε στη Σμύρνη, αλλά το 1914 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Από τα δεκαοκτώ του χρόνια, οπότε έφυγε για να σπουδάσει νομικά στο Παρίσι, ο Σεφέρης ως διπλωμάτης έζησε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του μακριά από την Ελλάδα.

Στα ελληνικά γράμματα ο Σεφέρης εμφανίζεται το 1931 με τη συλλογή *Στροφή*. Αν και στα ποιήματα της συλλογής αυτής επιβιώνουν οι παραδοσιακοί στιχουργικοί τρόποι, όπως η ομοιοκαταληξία και το μέτρο, γίνεται φανερό μια διαφοροποίηση του ποιητή από την ποίηση της γενιάς του 1920. Στα ποιήματα αυτά διακρίνεται η επίδραση που δέχτηκε ο ποιητής από τον Πωλ Βαλερύ (Paul Valéry), έναν από τους σημαντικότερους Γάλλους εκπροσώπους της καθαρής ποίησης, του συμβολισμού στην πιο καθαρή του μορφή. Η πυκνότητα και η αμφισημία, που, σύμφωνα με

τους κριτικούς, δημιουργούν την εντύπωση μιας ποίησης «σκοτεινής και δύσκολης», χαρακτηρίζουν αυτά τα κείμενα και παράλληλα αποτελούν ένα καινούριο στοιχείο για την ελληνική ποίηση αυτή την εποχή. Στο ίδιο πλαίσιο θα κινηθεί και η επόμενη συλλογή με τον τίτλο *Στέρνα* (1932). Στα δύο αυτά ποιητικά έργα του ο Σεφέρης δείχνει ότι έχει κατακτήσει τους παραδοσιακούς τρόπους και ετοιμάζεται να περάσει στο επόμενο στάδιο που είναι ο ελεύθερος στίχος.

Τα θέματα που θα τον απασχολήσουν στη συνέχεια στην ποιητική του δημιουργία είναι ήδη φανερά. Ένα από αυτά είναι ο έρωτας που διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη ζωή του ανθρώπου. Ένα δεύτερο είναι η ελληνική ιστορική παράδοση, που αποτελεί, για το Σεφέρη, βασικό στοιχείο της ελληνικότητας. Η αξιοποίηση των τοπικών παραδόσεων και του ιστορικού παρελθόντος ενός λαού αποτελούν κύρια χαρακτηριστικά του κινήματος του μοντερνισμού ο οποίος μέσα στο διεθνές και το κοσμοπολιτικό στοιχείο εντάσσει και το διαφορετικό: αυτό που περιλαμβάνουν οι τοπικές παραδόσεις των χωρών. Έτσι, με τη συλλογή *Μυθιστόρημα*, ο Σεφέρης το 1935 περνά στον ελεύθερο στίχο και συγχρόνως δείχνει να επηρεάζεται εντονότερα από τον μοντερνισμό και ειδικότερα από την ποίηση του Έλιοτ. Δεν είναι τυχαίο ότι την επόμενη χρονιά μετέφρασε στα ελληνικά την *Έρημη χώρα* του Βρετανού ποιητή. Από τη μουσική υποβλητικότητα της καθαρής ποίησης του Βαλερύ ο Σεφέρης στρέφεται στα αντιλυρικά στοιχεία του μοντερνισμού του Έλιοτ. Οι λέξεις που χρησιμοποιεί στη νέα του συλλογή αντλούνται από το συνηθισμένο, καθημερινό λεξιλόγιο και το ύφος του θυμίζει έντονα τον προφορικό λόγο.

Θα ακολουθήσουν οι συλλογές *Ημερολόγιο Καταστρώματος Α'* (1940) και τον ίδιο χρόνο το *Τετράδιο Γυμνασιμάτων*, στο οποίο συγκεντρώνει ποιήματα που δεν είχε εντάξει στις προηγούμενες συλλογές. Ο απαισιόδοξος τόνος, η μελαγχολική διάθεση την οποία κάποιοι μελετητές ονόμασαν καημό και η συσχέτιση του μυθολογικού και ιστορικού παρελθόντος με το παρόν του Ελληνισμού παραμένουν τα σταθερά σημεία αναφοράς και στις επόμενες συλλογές. Ξεχωρίζει το *Ημερολόγιο Καταστρώματος Γ'*, όπου ο ποιητής εμπνέεται από την Κύπρο.

Για το Γιώργο Σεφέρη σταθερή φροντίδα υπήρξε η σπουδή της γλώσσας. Οι *Δοκιμές* του (1944) είναι γεμάτες από αναφορές σε θέματα γλώσσας, ενώ οι μεταφράσεις του διακρίνονται για το σεβασμό στην αξία της γλώσσας και την αγάπη του σε αυτήν. «Για κοιτάξετε», γράφει το 1941 στις «Σημειώσεις για μια ομιλία σε παιδιά», «πόσο θαυμάσιο πράγμα είναι να λογαριάζει κανείς πως, από την εποχή που μίλησε ο Όμηρος ως τα σήμερα, μιλούμε, ανασαίνουμε και τραγουδούμε με την ίδια γλώσσα». Ο Σεφέρης μεταφράστηκε νωρίς και τα έργα του κυκλοφορούν από χρόνια σε όλες τις «μείζονες» γλώσσες του κόσμου. Είναι ο πρώτος Έλληνας που τιμήθηκε, το 1963, με το βραβείο Νόμπελ λογοτεχνίας. Η κηδεία του στις 22 Σεπτεμβρίου 1971 μετατράπηκε στην πρώτη μαζική εκδήλωση κατά της δικτατορίας.

Ανδρέας Εμπειρικός

Ανδ. Εμπειρικός (Ανθολογία Σοκόλη)

Το 1935, χρονιά που κυκλοφόρησε το *Μυθιστόρημα* του Γ. Σεφέρη, εκδόθηκε και η *Υψικάμνος* του Ανδρέα Εμπειρικού σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων. Ο **Ανδρέας Εμπειρικός** (1901-1975) γεννήθηκε στην Μπράιλα της Ρουμανίας και έζησε πολλά χρόνια στη Γαλλία, όπου γνώρισε τον Αντρέ Μπρετόν και εντάχθηκε στους κύκλους των υπερρεαλιστών, ενώ παράλληλα εκπαιδευόταν προκειμένου να αποκτήσει την ιδιότητα του ψυχαναλυτή. Όταν εμφανίστηκε στα ελληνικά γράμματα

το έργο του Εμπειρικού ξένισε την κριτική. Ο υπερρεαλιστικός τρόπος γραφής που ανέτρεπε τη λογική αλληλουχία των νοημάτων, η χρήση των ελεύθερων συνειρμών και η πίστη στο ασυνείδητο αποτελούσαν πρωτοφανέρωτα πράγματα για εκείνη την εποχή.

Ο ποιητής παρέμεινε πιστός στον υπερρεαλισμό και στην επόμενη συλλογή του *Ενδοχώρα* (1945), όπου δείχνει να μην έχει επηρεαστεί από τις δραματικές εξελίξεις και τις φοβερές συνέπειες του Δεύτερου Παγκόσμιου πολέμου για όλη την ανθρωπότητα. Η συλλογή του αυτή αποτελεί ένα ταξίδι στο εσωτερικό του ανθρώπου, στο χώρο του ασυνείδητου, που αποτελεί βασικό στοιχείο στην ψυχανάλυση. Σε αντίθεση με τους άλλους ποιητές της γενιάς του, ο Εμπειρικός χρησιμοποίησε μια γλώσσα με λόγια στοιχεία διαμορφώνοντας έτσι έναν ιδιαίτερο ποιητικό τόνο. Ο υπερρεαλισμός στην περίπτωση του έδρασε απελευθερωτικά τόσο στο χώρο της έκφρασης, όσο και στη δυνατότητα που του έδωσε να ξεπεράσει την απαισιοδοξία που επικρατούσε εκείνη την εποχή.

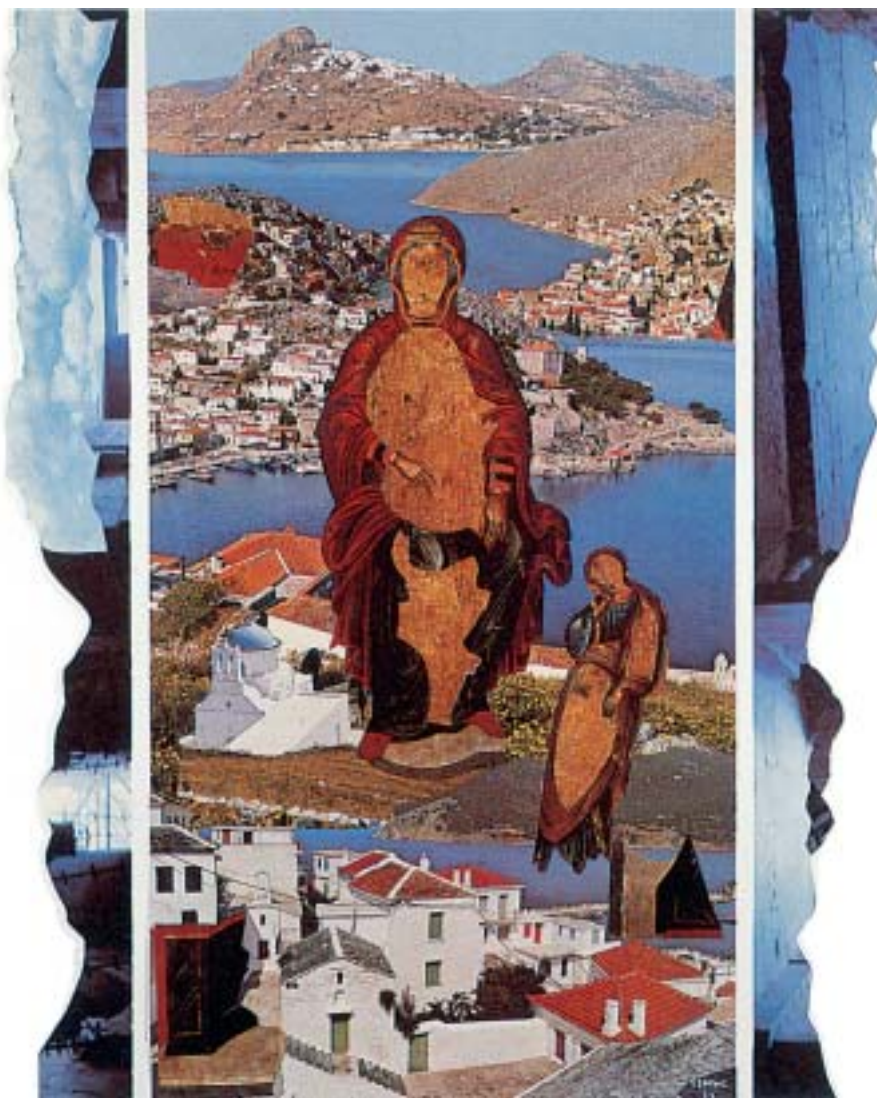
Ν. Εγγονόπουλος, «Ποιητής και Μούσα» (Εθνική Πινακοθήκη)

Φίλος του Εμπειρικού και συνεπής υπερρεαλιστής ήταν ο ποιητής και ζωγράφος **Νίκος Εγγονόπουλος** (1907-1985). Εμφανίστηκε στην ποίηση με τη συλλογή *Μην ομιλείτε εις τον οδηγόν* (1938), στην οποία και εκείνος διανθίζει το γλωσσικό του όργανο με πολλά λόγια στοιχεία. Ο Εγγονόπουλος, που και ως ζωγράφος παρέμεινε σε όλη του τη ζωή πιστός στον υπερρεαλισμό, άσκησε μέσα από το έργο του κριτική στην αστική τάξη και τον τρόπο της ζωής της. Στη διάρκεια της Κατοχής έγραψε το πολύστιχο ποίημα *Μπολιβάρ* (1944), στο οποίο συνδέει τον ήρωα Οδυσσέα Ανδρούτσο με το Νοτιοαμερικανό επαναστάτη του 19ου αι. Μπολιβάρ. Με τον τρόπο αυτό, ο ποιητής-ζωγράφος καταφέρνει να δώσει ένα οικουμενικό χρώμα στο έργο, αξιοποιώντας τη βασική αρχή του υπερρεαλισμού που επιδίωκε την ελευθερία σε παγκόσμιο επίπεδο, και παράλληλα να δείξει την ευαισθησία του για όσα τραγικά συνέβαιναν γύρω του τα χρόνια εκείνα.

Ο υπερρεαλισμός απελευθερώνει, στην αρχή της ποιητικής του δημιουργίας, και τον **Οδυσσέα Ελύτη** (1911-1996). Ο ποιητής (Οδυσσέας Αλεπουδέλης) γεννήθηκε στο Ηράκλειο Κρήτης, είχε όμως καταγωγή από τη Μυτιλήνη. Μαθητής ακόμα εκδηλώνει τα πρώτα πνευματικά του

**Νίκος
Εγγονόπουλος**

**Οδυσσέας
Ελύτης**

Οδ. Ελύτης, Κολάζ (Ο κήπος με τις αυταπάτες)

ενδιαφέροντα. Στα δεκάξι του διαβάζει ελληνικά και γαλλικά βιβλία και γνωρίζει την ποίηση του Καβάφη. Το 1929 είναι η χρονιά που πραγματοποιείται η μεγάλη του στροφή στην ποίηση. Διαβάζει Ελυάρ και Λόρκα και ανακαλύπτει τον υπερρεαλισμό. Το 1934 γράφει τα *Πρώτα ποιήματα* που αργότερα θα παρουσιαστούν στους *Προσανατολισμούς* (1939). Την επόμενη χρονιά, το 1935, θα γνωρίσει τον Ανδρέα Εμπειρικό και θα ταξιδέψουν μαζί στη Μυτιλήνη. Εκεί θα ανακαλύψει τη ζωγραφική του Θεόφιλου, από την οποία θα επηρεαστεί ιδιαίτερα. Την ίδια χρονιά μέσω του ποιητή Σαραντάρη συναντά τους Σεφέρη, Κατσιμπαλη, Θεοτοκά και Καραντώνη που εκδίδουν το περιοδικό *Νέα Γράμματα*. Στο 11ο τεύχος του περιοδικού αυτού, που, όπως είδαμε, φιλοξένησε στις σελίδες του τους περισσότερους λογοτέχνες της Γενιάς του '30, θα δημοσιεύσει μια σειρά ποιημάτων με το ψευδώνυμο «Ελύτης».

Από το 1935 ως το 1940 ο Οδυσσέας Ελύτης δημοσίευσε κείμενα που ανακινούσαν το ζήτημα του υπερρεαλισμού στην Ελλάδα, ζήτημα που είχε προκύψει με την «Υψικάμινο» του Ανδρέα Εμπειρικού. Η ιδιαιτερότητα της ποιητικής του φωνής θα επιβεβαιωθεί με την έκδοση της συλλογής *Ήλιος ο πρώτος* (1943). Ενώ ο Γιώργος Σεφέρης ανανεώνει την ελληνική ποίηση επηρεασμένος από το συμβολισμό, ο Οδυσσέας Ελύτης γράφει έχοντας αφομοιώσει τα πιο ουσιώδη στοιχεία του υπερρεαλισμού.

Ο ποιητής, που υπηρέτησε ως έφεδρος αξιωματικός στον ελληνοϊταλικό πόλεμο, το 1945 δημοσίευσε στο περιοδικό *Τετράδιο το Άσμα ηρωικό και πένθιμο για τον χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας*. Ο νεκρός ήρωας ανασταίνεται μέσα στην ανοιξιότικη ελληνική φύση. Ο πόλεμος συγκλονίζει τον ποιητή, ο οποίος μεταφέρει την ποίησή του περισσότερο από το εγώ στο εμείς και ενδιαφέρεται όλο και περισσότερο για το ελληνικό ιστορικό παρελθόν.

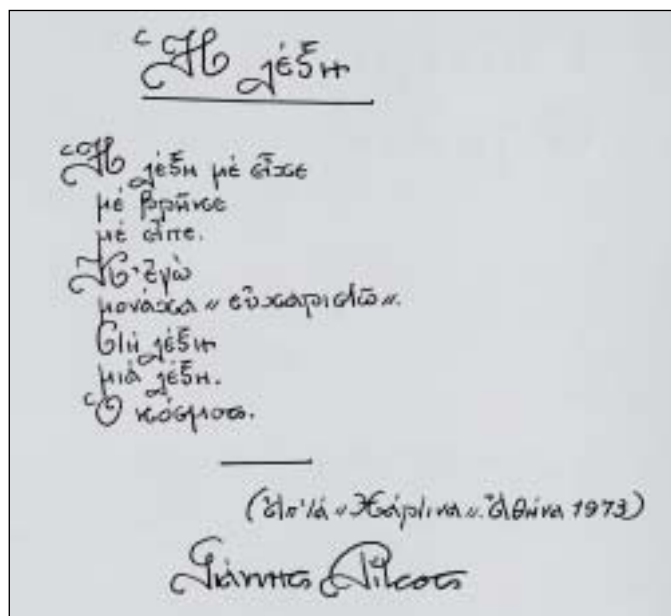
Το έργο όμως που απασχόλησε περισσότερο την ελληνική αλλά και την ξένη κριτική, ένα έργο που μεταφράστηκε σε πολλές γλώσσες και έγινε ιδιαίτερα αγαπητό στο κοινό με τη βοήθεια της μελοποίησης αποσπασμάτων του από το Μίκη Θεοδωράκη, είναι αναμφίβολα το *Άξιόν εστι* (1959). Το σημαντικότερο γνώρισμα του *Άξιόν εστι* είναι η μελετημένη αρχιτεκτονική που διακρίνει τα τρία μέρη του έργου (Η Γένεσις – Τα Πάθη – Το Δοξαστικόν), όπου αφθονούν εκφραστικοί τρόποι από την ορθόδοξη εκκλησιαστική παράδοση και γίνεται φανερή η σύνδεση του ιστορικού παρελθόντος του ελληνισμού με το παρόν. Με το έργο αυτό, στο οποίο ο ποιητής κατορθώνει να εκφράσει ποιητικά τα πιο γόνιμα στοιχεία της νεοελληνικής μας παράδοσης αρχίζει η ώριμη περίοδος στην ποίηση του Ελύτη.

Στη συνέχεια ο ποιητής δημοσίευσε μικρότερες ποιητικές συλλογές (*Το Φωτόδεντρο και η δέκατη τέταρτη ομορφιά, Τα Ετεροθαλή, Ο μικρός Ναυτίλος, Ιδιωτική Οδός, Τρία ποιήματα με σημαία ευκαιρίας*). Οι μεταφράσεις του ξένων ποιητών (Ρεμπώ, Ελύάρ, Μαγιακόφσκι κ.ά.) συγκεντρώθηκαν σε τόμο με τίτλο *Δεύτερη γραφή* (1971) και τα πεζά του δοκίμια στον τόμο *Ανοιχτά χαρτιά* (1971) και *Εν λευκώ* (1992). Εδώ περιέχονται οι μελέτες του για τον Κάλβο, τον Παπαδιαμάντη, το Θεόφιλο κ.ά.

Η αναγνώριση του Ελύτη σε διεθνές επίπεδο έγινε το Δεκέμβριο του 1979, όταν του απονεμήθηκε το βραβείο Νόμπελ λογοτεχνίας.

Σε ένα διαφορετικό ιδεολογικό κλίμα από τους προηγούμενους κινείται ο **Γιάννης Ρίτσος** (1909-1990) που γεννήθηκε στη Μονεμβασιά και πέρασε δύσκολα τα εφηβικά και νεανικά του χρόνια εξαιτίας των θανάτων του πατέρα και της αδελφής του, της φυματίωσης από την οποία υπέφερε, και της φτώχειας. Πολύ νωρίς εντάχθηκε στο κομμουνιστικό κόμμα, βρίσκοντας στο μαρξισμό ένα στήριγμα και μια ελπίδα. Κατά τα άλλα, στις πρώτες ποιητικές συλλογές είναι φανερές οι επιδράσεις του Καρυωτάκη αλλά και του Βάρναλη, με τον οποίο συγγένευε ιδεολογικά.

**Γιάννης
Ρίτσος**

Χειρόγραφο του Γ. Ρίτσου (Ανθολογία Σοκόλη)

ενός καπνεργάτη που σκοτώθηκε από την αστυνομία σε μια διαδήλωση στη Θεσσαλονίκη την ίδια χρονιά. Αποκαλύπτεται επίσης η προσήλωση του ποιητή σε θέματα με πολιτικό και κοινωνικό περιεχόμενο. Εμφανή είναι τα στοιχεία από τη θρησκευτική παράδοση που παραπέμπουν στο θρήνο μιας άλλης μάνας, της Παναγίας. Η φύση διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο ποίημα, όπως και στο *Άσμα ηρωικό και πένθιμο για το χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας* του Ελύτη. Ο στίχος είναι ο παραδοσιακός δεκαπεντασύλλαβος, ο στίχος του δημοτικού τραγουδιού. Ο Ρίτσος όμως έχει ήδη αρχίσει να γράφει και τα πρώτα ποιήματά του σε ελεύθερο στίχο.

Τα επόμενα χρόνια ο Ρίτσος συνεχίζει να γράφει, ενώ αναπτύσσει παράλληλα έντονη πολιτική δράση για την οποία εξορίζεται. Ένα από τα πιο γνωστά και αγαπητά έργα του είναι η *Ρωμοσύνη*, που δημοσιεύτηκε το 1954. Εδώ ο ποιητής παρουσιάζει την τραυματική εμπειρία του πολέμου, συνδέοντάς την με την παράδοση του ελληνισμού, όπως έκαναν και οι άλλοι ποιητές της γενιάς του. Μόνο που αυτή η παράδοση δεν είναι η ιστορία ή τα κείμενα, αλλά η λαϊκή παράδοση. Σε αυτή την παράδοση χωρούν οι απλοί άνθρωποι του λαού πλάι στο Μεγαλέξανδρο, τον παππού, τους αντάρτες της Αντίστασης και τους Ακρίτες του Βυζαντίου. Ανάμεσά τους η *Κυρά των Αμπελιών*, που αντιπροσωπεύει ταυτόχρονα την Παναγία, την απλή χωριατοπούλα ή και την Πατρίδα.

Και στα ποιήματα που θα ακολουθήσουν, ο Ρίτσος θα παραμείνει ένας πολιτικός ή κοινωνικός ποιητής, ο οποίος πάντα θα ελπίζει πως θα δημιουργηθεί ένας καλύτερος κόσμος. Στα χρόνια της στρατιωτικής δικτατορίας θα εξοριστεί και πάλι· καρπός αυτών των δύσκολων ημερών είναι τα *Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας* (1973).

Στην αρχή οι κριτικοί τον αντιμετώπισαν με επιφύλαξη, και τον κατηγορήσαν για ευκολία και καρυωτακισμό, αν και ο Παλαμάς τον υποδέχθηκε με ενθουσιασμό.

Το 1936, κρυφά από τη λογοκρισία της μεταξικής δικτατορίας, κυκλοφόρησε το πολύστιχο ποίημά του *Επιτάφιος*. Στο ποίημα αυτό κυριαρχεί ο θρήνος της μάνας

Φανερή είναι η επίδραση του Καρυωτάκη και στο **Νικηφόρο Βρεττάκο** (1911-1991). Ο ποιητής, γεννημένος κοντά στη Σπάρτη, εμφανίζεται το 1929 και μέχρι το 1937 μένει πιστός στο κλίμα του «καρυωτακισμού». Με τις δύο όμως εκτενείς ποιητικές συνθέσεις του, την *Επιστολή του Κύκνου* (1937) και το *Ταξίδι του Αρχάγγελου* (1938), οι μελετητές διαπιστώνουν την αλλαγή στην ποιητική ατμόσφαιρα και τα εκφραστικά μέσα. Ο Βρεττάκος βαθμιαία ωριμάζοντας δημιουργεί μια ποίηση με λυρική διάθεση και αισιοδοξία που εμπνέεται από τη χριστιανική αγάπη (την ονόμασαν «νεοχριστιανική»). Η φύση και οι μνήμες της παιδικής του ηλικίας αποτελούν τα βασικά θέματα του ποιητικού του έργου, ενώ τα ανθρωπιστικά ιδεώδη και η ελπίδα το κάνουν να ξεχωρίζει από εκείνο των συγχρόνων του. Συλλογές του: *Ο Ταύγετος και η σιωπή* (1949), *Ο χρόνος και το ποτάμι* (1957) κ.ά.

**Νικηφόρος
Βρεττάκος**

Μια διαφορετική, ιδιότυπη και ιδιαίτερα σημαντική περίπτωση για τα ελληνικά γράμματα αποτελεί ο **Γιώργος Σαραντάρης** (1908-1941), ποιητής σπάνιας ευαισθησίας που έζησε αρκετά χρόνια στην Ιταλία και πέθανε από τις κακουχίες που υπέστη στον ελληνοϊταλικό πόλεμο, λίγο μετά την επιστροφή του στην Αθήνα. Ο Σαραντάρης είχε ευρεία μόρφωση και πολλοί μελετητές διακρίνουν στην ποίησή του γαλλικές και ιταλικές επιδράσεις ποιητών ή φιλοσόφων. Πέθανε μόλις 32 ετών χωρίς να προλάβει να ολοκληρώσει το έργο του.

**Γιώργος
Σαραντάρης**

Στους υπερρεαλιστές Έλληνες θα συγκαταλεγεί στη συνέχεια ο **Νίκος Γκάτσος** (1915-1992), γνωστός περισσότερο από την (μοναδική) ποιητική του σύνθεση *Αμοργός* (1943) που αποτελείται από επτά κείμενα διαφορετικά μεταξύ τους ως προς το θέμα και τη μορφή. Ο Γκάτσος είναι επηρεασμένος από τον Ισπανό ποιητή Γκαρθία Λόρκα (Garcia Lorca), του οποίου το έργο μετέφρασε ο ίδιος. Ο Οδυσσεάς Ελύτης, που μετέφρασε επίσης το Λόρκα (στο περιοδικό *Νέα Γράμματα*), τον θεωρούσε ως το σημαντικότερο ποιητή της σύγχρονης Ευρώπης. Σε αντιστοιχία με τον Ισπανό ποιητή, ο Γκάτσος συνδυάζει στην *Αμοργό* τον υπερρεαλισμό με παραδοσιακές μορφές του νεοελληνικού λόγου, όπως το δημοτικό τραγούδι. Ο Γκάτσος έγινε γνωστός στο ευρύ κοινό ως ένας από τους σημαντικότερους στιχουργούς.

**Νίκος
Γκάτσος**

B. Η πεζογραφία

Αρκετοί από τους συγγραφείς προέρχονται από την περιοχή της Μικράς Ασίας και έζησαν την τραυματική εμπειρία του εκπατρισμού. Έτσι μέσα στα κείμενα τους περνά άλλοτε φανερά, άλλοτε υπαινικτικά το οδυνηρό αυτό βίωμα. Πρόκειται για τους Φώτη Κόντογλου, Στρατή Δούκα, Ηλία Βενέζη και Στράτη Μυριβήλη. Μερικοί ιστορικοί της λογοτεχνίας μας ονόμασαν την ομάδα αυτή των συγγραφέων «Αιολική Σχολή», αφού και οι τέσσερις είχαν προσωπικές εμπειρίες από το βίαιο ξεριζωμό του ελληνικού πληθυσμού της Μικράς Ασίας το 1922.

**Η εμπειρία
του
εκπατρισμού
και της
αιχμαλωσίας**

Φ. Κόντογλου, «Ο Πελοπίδας... Επαμεινώνδας... Δημοσθένης... Αριστοτέλης...»
(Οι Έλληνες ζωγράφοι, εκδ. Μέλισσα)

Φώτης Κόντογλου

Ο **Φώτης Κόντογλου** (1895-1962) από το Αϊβαλί της Μικράς Ασίας δίνει μέσα από τα αφηγήματά του τη ζωή των απλών ανθρώπων της πατρίδας του. Ο συγγραφέας, όπως γράφει ο Η. Τονnet, «ζει με τη φαντασία του μαζί με τους λαϊκούς ήρωες, για τους οποίους γίνεται λόγος στους βίους των αγίων και που οι μορφές τους απεικονίζονται στους τοίχους των εκκλησιών». Στο έργο του *Τ' Αϊβαλί, η πατρίδα μου*, η νοσταλγική διάθεση είναι φανερή και συνδέεται άρρηκτα με τη βαθιά του πίστη στην ορθοδοξία και τη βυζαντινή παράδοση. Το ύφος του είναι απλό, λιτό, λαϊκό, γιατί ο συγγραφέας πίστευε ότι μόνο μέσα από την απλότητα στην αφήγηση επιτυγχάνεται η αυθεντικότητα. Έτσι οι ήρωές του, που θυμίζουν πρόσωπα από τους βίους αγίων και τα λαϊκά θρησκευτικά αναγνώσματα του 16ου αι., είναι άνθρωποι, απλοί, χωρίς μόρφωση, αθώοι. Η απλότητα, η αυθεντικότητα και η καλοσύνη των προσώπων αποτελούν χαρακτηριστικά στοιχεία και στο εικαστικό του έργο, αφού ο Κόντογλου διακρίθηκε ιδιαίτερα ως ζωγράφος. Άσκησε μάλιστα μεγάλη επίδραση σε σημαντικούς ομοτέχνους του, όπως ο Γιάννης Τσαρούχης.

Το πιο σημαντικό έργο του είναι το μυθιστόρημα *Pedro Cazas* (1922), στο οποίο περιγράφει τη ζωή των άγριων κουρσάρων της Δύσης. Το κείμενο πλαισιώνεται από ένα αφηγηματικό εύρημα-τέχνασμα. Σύμφωνα με αυτό ο συγγραφέας εμπνεύστηκε το έργο από κάποιο πορτογαλικό χειρόγραφο που ανακάλυψε τυχαία. Έτσι ο Κόντογλου δικαιολογεί την ενασχόλησή του με ένα θέμα που είναι ξένο στα δικά του βιώματα.

Στρατής Δούκας

Η απλότητα στο ύφος και η χρήση μιας γλώσσας που θυμίζει περισσότερο τον προφορικό λόγο των λαϊκών ανθρώπων, χαρακτηρίζει και το έργο του **Στρατή Δούκα** (1895-1983), που γεννήθηκε στα Μοσχονήσια και ήταν και αυτός πρόσφυγας από το Αϊβαλί. Ο συγγραφέας έγινε γνωστός με την *Ιστορία ενός αιχμαλώτου* (1929). Σε αυτό το αφήγημα ο ήρωας περιγράφει την αιχμαλωσία του από τους Τούρκους και την προσπάθειά του

να επιβιώσει μέσα σε άθλιες συνθήκες, έως τη στιγμή που θα καταφέρει να δραπετεύσει και να σωθεί. Το κείμενο έχει όλα εκείνα τα στοιχεία που κάνουν άμεσο το βίωμα του αφηγητή. Η αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο, τα λιγοστά επίθετα και εκφραστικά μέσα, οι ρεαλιστικές περιγραφές δίνουν το χαρακτήρα της μαρτυρίας. Σημαντική επίσης είναι η συμβολή του προλόγου και της κατακλείδας στην επίτευξη της αμεσότητας. Ο Δούκας παρουσιάζει τον εαυτό του ως εκείνον που απλώς καταγράφει όσα του αφηγήθηκε ο αιχμάλωτος ήρωας, Νικόλας Κοζάκογλου.

Θεόφιλος, «Το μάζεμα των ελαιών», 1933. Μυτιλήνη, Μουσείο Θεόφιλου (Ιστορία της τέχνης στην Ελλάδα, εκδ. Αδάμι)

Είναι φανερό ότι ο Δούκας έχει επηρεαστεί από το απλό ύφος του Μακρυγιάννη και των λαϊκών ζωγράφων, όπως ήταν ο Θεόφιλος. Δεν πρέπει βέβαια να μας διαφεύγει το γεγονός ότι ο ίδιος ο συγγραφέας, όντας μορφωμένος, επεξεργάστηκε το ύφος το οποίο έγινε λαϊκότροπο και όχι γνήσια λαϊκό.

Μια από τις σημαντικότερες παρουσίες στο χώρο της πεζογραφίας αυτή την εποχή στάθηκε ο **Στράτης Μυριβήλης** (1892-1969, που ήταν ο μεγαλύτερος στην ηλικία από τους λογοτέχνες της Γενιάς του Τριάντα και είχε εμφανιστεί το 1915 με μια σειρά διηγημάτων. Ο συγγραφέας γεννήθηκε στη Μυτιλήνη και υπηρέτησε ως εθελοντής στους Βαλκανικούς πολέμους του 1912-13, στο Μακεδονικό Μέτωπο, στον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο και στη Μικρασιατική εκστρατεία του 1921-22. Το προσωπικό του ημερολόγιο από τις μέρες του στη Μακεδονία το 1917-18 αποτέλεσε τη βάση για τη σύνθεση του μυθιστορήματος *Η ζωή εν τάφω* (πρωτοδημοσιεύτηκε στη Μυτιλήνη το 1924). Λίγα χρόνια αργότερα, το 1930, θα τη δημοσιεύσει, ξαναπλασμένη, στην Αθήνα. Το έργο είναι ένα ρεαλιστικό ντοκουμέντο για τη ζωή και το θάνατο στα χαρακώματα. Ο τίτλος του είναι παρμένος από τα Εγκώμια της Παναγίας που ψάλλονται το βράδυ της Μεγάλης Παρασκευής, στην Ακολουθία του Επιταφίου. Ο συγγραφέας, προκειμένου να μεταφέρει το βίωμα του πολέμου και της φρίκης, πετυχαίνει τη μεγαλύτερη δυνατή αληθοφάνεια, καταφεύγοντας στο ακόλου-

**Στράτης
Μυριβήλης**

θο τέχνασμα: Το έργο βασίζεται στα χειρόγραφα του λοχία Αντώνη Κωστούλα που βρήκε ο ίδιος μέσα σε ένα παλιό μπαούλο, όπως σημειώνει στον πρόλογο. Έτσι ο αναγνώστης πληροφορείται από την αρχή ότι ο Λοχίας είναι νεκρός.

Με αυτό τον τρόπο ο Μυριβήλης, όπως και άλλοι λογοτέχνες που χρησιμοποιούν το ρεαλισμό, αποστασιοποιείται μεταδίδοντας με συνταρακτικό τρόπο τη ζωή των στρατιωτών στον πόλεμο και τον τρόμο του θανάτου. Μέσα σε αυτή την παράλογη και απάνθρωπη κατάσταση το άτομο χάνει την οντότητά του, δεν ξεχωρίζει από τη μάζα. Συχνά μάλιστα οι σκηνές που περιγράφει ο Μυριβήλης αγγίζουν τα όρια του νατουραλισμού, θυμίζοντας σε αρκετά σημεία τον τρόπο γραφής του Καρκαβίτσα. Ωστόσο σε αυτό το «περιβόλι του θανάτου», το μέτωπο, όπου οι άνθρωποι υποφέρουν, υπάρχει πάντα η σφοδρή επιθυμία για τη ζωή και τις ομορφιές της. Ο Μυριβήλης με το δικό του κείμενο-μαρτυρία και αξιοποιώντας το δημοτικισμό στο έπακρο, εντάσσεται στους αντιμιλιταριστές συγγραφείς της εποχής του και όπως συμβαίνει και στη Γαλλία και στη Γερμανία με εκείνους που γυρίζουν από το μέτωπο και είναι ειρηνιστές και αντιμιλιταριστές (με πιο γνωστούς τους Ντορζελές (Roland Dorgelès), Μπαρμπύς (Henri Barbusse), Ντουαμέλ (Georges Duhamel) και Ρεμάρκ (E. M. Remarque).

Στη συνέχεια, ακολουθώντας τη βασική επιδίωξη της Γενιάς του Τριάντα, γράφει εκτός από διηγήματα και μυθιστορήματα. Το επόμενο έργο του, *Η δασκάλα με τα χρυσά μάτια* (1933), είναι μυθιστόρημα. Σε αυτό γίνεται φανερή η νοσταλγική διάθεση για την πατρίδα του αλλά και εδώ το θέμα του είναι επηρεασμένο από την οδυνηρή εμπειρία του πολέμου. Θα ακολουθήσει *Η Παναγιά η γοργόνα* (1949), έργο με το οποίο στρέφεται στο ιστορικό παρελθόν του ελληνισμού. Ο συγγραφέας πετυχαίνει, σε απλό και λαϊκό ύφος, να δώσει τις δυσκολίες μιας ομάδας προσφύγων που κατατρεγμένοι εγκαθίστανται σε ένα μικρό ψαροχώρι της Μυτιλήνης.

Ο Μυριβήλης που στα 1958 έγινε ακαδημαϊκός, ήταν άνθρωπος πραγματικά προικισμένος με την αίσθηση της γλώσσας και των λαϊκών της καταβολών και αξιοποίησε το βιωματικό του υλικό για τις ανάγκες της τέχνης του.

Ηλίας Βενέζης

Η οδυνηρή εμπειρία της αιχμαλωσίας αλλά και της οριστικής απώλειας της πατρίδας σημαδεύει και τον **Ηλία Βενέζη** (ψευδώνυμο του Ηλία Μέλλου, 1904-1973) που γεννήθηκε και αυτός στο Αϊβαλί, όπως ο Κόντογλου. Στα δεκαοκτώ του χρόνια τον συνέλαβαν οι Τούρκοι και τον έστειλαν σε στρατόπεδο καταναγκαστικών έργων, στο εσωτερικό της χώρας, δίνοντας στον καθένα ένα νούμερο. Εκεί χιλιάδες από τους αιχμαλώτους πέθαναν από τις κακουχίες. Όσοι όμως έτυχε να επιβιώσουν, όπως ο νεαρός Βενέζης, στη συνέχεια, στην ανταλλαγή των πληθυσμών που ακολούθησε, τέθηκαν υπό την προστασία του Ερυθρού Σταυρού. Το νούμερο λοιπόν που τους είχε δοθεί, τελικά τους έσωσε.

Η Σμύρνη την ώρα της καταστροφής (30 Αυγούστου 1922). Ένωση Σμυρναίων
(Ανθολογία Σοκόλη)

Αυτή η φοβερή περιπέτεια αποτέλεσε το υλικό του πολύ γνωστού αυτοβιογραφικού του μυθιστορήματος, *Το νούμερο 31328* (1931). Εδώ ο συγγραφέας μεταφέρει την τραυματική εμπειρία της αιχμαλωσίας, το φόβο του θανάτου, την αγωνία για το αύριο με ένα διαφορετικό τρόπο από εκείνον του Δούκα. Εδώ τα λογοτεχνικά εκφραστικά μέσα αφθονούν και οι παρομοιώσεις είναι συχνά αρκετά επιτηδευμένες. Παρόλο που ο Βενέζης θαύμαζε τον Κόντογλου και το Δούκα στην αναζήτηση του απλού και λιτού ύφους, ο ίδιος, όπως υποστηρίζουν οι μελετητές, δε φαίνεται να θέλει να δώσει με ωμό τρόπο όλα αυτά που έζησε. Έτσι προσπάθησε σε κάποιο βαθμό να αποστασιοποιηθεί, χρησιμοποιώντας συχνά εξεζητημένα λογοτεχνικά μέσα.

Στα έργα που έγραψε στη συνέχεια ο συγγραφέας έστρεψε την έμπνευσή του σε θέματα που περιγράφουν τη χαμένη πατρίδα και σε αναμνήσεις της παιδικής του ηλικίας. Ίσως αυτή η νοσταλγική διάθεση αποτελούσε έναν τρόπο φυγής από την πραγματικότητα που τον πλήγωνε. Έτσι στο μυθιστόρημα *Γαλήνη* (1939) παρουσιάζεται το δράμα μιας ομάδας προσφύγων που προσπαθούν να εγκατασταθούν στον καινούριο τόπο, αντιμετωπίζοντας την καχυποψία των κατοίκων της περιοχής. Μέσα σε αυτό το εχθρικό πλαίσιο ο τίτλος του έργου ηχεί ειρωνικά. Στην *Αιολική γη* (1943) αυτή η διάθεση για φυγή στο παρελθόν έγινε ακόμα πιο έντονη και έφτασε στα όρια της εξιδανίκευσής του.

Σημαντική ανανέωση στο νεοελληνικό αφηγηματικό λόγο έφερε η πεζογραφία του **Κοσμά Πολίτη** (ψευδώνυμο του Πάρι [Παρασκευά] Ταβελούδη, 1888-1974), που με τις νεοτερριστικές τάσεις του ξεχώρισε ανάμεσα στους συγγραφείς της Γενιάς του Τριάντα. Το πρώτο του μυθιστόρημα *Το*

**Κοσμάς
Πολίτης**

Λεμονοδάσος (1930), που εμφανίστηκε όταν ήδη ο συγγραφέας είχε περάσει τα σαράντα, εντυπωσίασε με την ιδιοτυπία του, καθώς η φυσιολατρία συμπορεύεται με το ερωτικό στοιχείο και την ψυχογραφία των ηρώων. Ο Πολίτης καλλιέργησε κυρίως το αστικό μυθιστόρημα που γοήτευε ιδιαίτερα τους αναγνώστες του, γιατί ανακάλυπταν μια Ελλάδα που γνώριζαν καλά και δεν την συναντούσαν μέσα στα ελληνικά μυθιστορήματα...

Το **αστικό μυθιστόρημα** διαδραματίζεται στην κοινωνία της πόλης και αναφέρεται στα προβλήματα των κατοίκων της. Το καλλιέργησαν αρχικά ο Ξενόπουλος, ο Χρηστομάνος, ο Παρορίτης, ο Νιρβάνας. Τα θέματά του είναι ευρύτερα και πιο σύνθετα και αναφέρονται στην οικογένεια, την πολιτική, την κοινωνία αλλά και τις ιδεολογίες.

Στο επόμενο μυθιστόρημά του, *Εκάτη* (1933), ο Πολίτης περιγράφει την ανθρώπινη μοναξιά σε μια κοινωνία γεμάτη ανασφάλεια και ψεύδος. Αργότερα με την *Eroica* (1938) ο Πολίτης θα δώσει ένα χρονικό της εφηβικής ηλικίας που διαπνέεται από μια ονειρική και ποιητική ατμόσφαιρα. Στο μυθιστόρημα αυτό ο ενήλικος αφηγητής ψάχνει να βρει τον κόσμο της εφηβείας του σε μια μικρή πόλη χωρίς όνομα, που μοιάζει με τη Σμύρνη, όπου ο Πολίτης είχε ζήσει σε όλη τη νεανική του ηλικία, και με την Πάτρα, όπου κατοικούσε εκείνη την εποχή.

Η υπόθεση της *Eroica*: Ένας ώριμος αφηγητής, ο Παρασκευάς, αφηγείται μέσα από το πρόσωπο του έφηβου Παρασκευά τα κατορθώματα μιας παρέας παιδιών σε μια παραθαλάσσια πόλη. Τα παιδιά ζουν τις μεγάλες στιγμές της ζωής τους και ανακαλύπτουν τον έρωτα αλλά και το θάνατο (ο άνθρωπος δεν είναι αθάνατος, όπως αρχικά νόμιζαν).

Η Νόρα Αναγνωστάκη στη μελέτη της για τον Κοσμά Πολίτη αναφέρει ότι «η *Eroica* είναι η ηρωική συμφωνία της εφηβείας». Μέσα στη μαγεία του χώρου όπου στήνεται το έργο οι έφηβοι ζουν την ηλικία τους και στη μνήμη του αναγνώστη δε διασώζονται τα πρόσωπα αλλά η ατμόσφαιρα.

Αργότερα ο συγγραφέας, που στο μεταξύ στρατεύτηκε στην αριστερή παράταξη, ταυτίζεται με το λαό καθώς περιγράφει τις αναμνήσεις του από τη γειτονιά του στην Πάτρα (*Το γυρί*, 1946) και ζωντανεύει μια γειτονιά της Σμύρνης μαζί με τις παιδικές του μνήμες (*Στου Χατζηφράγκου*, 1963).

Γιώργος Θεοτοκάς

Από τους πιο καλλιεργημένους συγγραφείς της Γενιάς του Τριάντα και συντάκτης, όπως είδαμε, του μανιφέστου της (*Ελεύθερο πνεύμα*, 1929) ήταν ο **Γιώργος Θεοτοκάς** (1905-1966), του οποίου το έργο χαρακτηρίζεται από το εκλεπτυσμένο ύφος και την καθαρότητα της διατύπω-

σης. Γόνος αστικής οικογένειας γεννήθηκε στην Πόλη, όπου τελείωσε το λύκειο και εγκαταστάθηκε οικογενειακά στην Αθήνα, όπου σπούδασε νομικά. Στη συνέχεια ο Θεοτοκάς σταδιοδρόμησε στην Αθήνα ως συνεργάτης της εφημερίδας *Το Βήμα* και του περιοδικού *Εποχές*, ενώ έγινε διευθυντής του Εθνικού Θεάτρου και αργότερα πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου του Κρατικού Θεάτρου Βόρειας Ελλάδας.

Αμέσως μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή ο Γιώργος Θεοτοκάς οραματίστηκε την αναγέννηση του ελλαδικού κόσμου και πάνω απ' όλα της πνευματικής ζωής, παίρνοντας ο ίδιος ενεργό μέρος σε αυτό με τη συγγραφική του δραστηριότητα. Η ανανέωση που οραματίστηκε σήμαινε: ελληνισμός, ορθοδοξία και λαϊκές μορφές πολιτισμού, όπως τα δημοτικά τραγούδια, οι παραδόσεις, ο Μακρυγιάννης. Ο Θεοτοκάς, που είχε μελετήσει τις λογοτεχνικές κατακτήσεις της Ευρώπης, θεωρούσε ότι στο μυθιστόρημα πρέπει κυρίως να προβάλλονται ανάγλυφοι οι ανθρώπινοι χαρακτήρες. Ο ίδιος καλλιέργησε ποικίλα είδη λόγου, διακρίθηκε όμως κυρίως ως δοκιμογράφος. Το αφηγηματικό του έργο αποτελείται από πέντε μυθιστορήματα και έναν τόμο διηγημάτων.

Ιδιαίτερη περίπτωση υπήρξε Η *Αργώ* (1936), δίτομο έργο που αποτέλεσε μια «τοιογραφία εποχής». Ο συγγραφέας εδώ μεταφέρει τις ανησυχίες και τις ιδεολογικές συγκρούσεις των νέων μιας φοιτητικής συντροφιάς με το συμβολικό όνομα του μυθικού καραβιού («Αργώ»). Η πλοκή δομείται πάνω στην ιστορία μιας αστικής οικογένειας, που αποτελεί το πλαίσιο, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται χαρακτηριστικοί κοινωνικοί τύποι της εποχής. Το μύθο αφηγείται ένας παντογνώστης αφηγητής, ενώ η σύγχρονη ιστορία ενσωματώνεται στη δράση του μυθιστορήματος. Αντίθετα στο *Δαιμόνιο* (1938) αφηγητής είναι ο πρωταγωνιστής που εκθέτει απόψεις και περιστατικά που ο ίδιος βίωσε.

Στα σημαντικά κείμενα του Θεοτοκά ανήκει ο *Λεωνής* (1940), μυθιστόρημα στο οποίο παρουσιάζονται οι ανησυχίες του εφήβου Λεωνή (που είναι προσωπείο του συγγραφέα) με φόντο μια ταραγμένη εποχή. Ο πόλεμος, καταλυτικό γεγονός στη ζωή του ήρωα, τον υποχρεώνει να αντιδράσει μέσω της τέχνης.

Μετά τον πόλεμο ο συγγραφέας ρίχτηκε με ζήλο στο θέατρο και συνέχισε το δοκιμακό του έργο. Έγραψε πολλά θεατρικά έργα, ανάμεσα στα οποία ξεχωρίζουν *Το παιχνίδι της τρέλας και της φρονιμάδας*, *Το γιοφύρι της Άρτας* κ.ά. Από τα πιο γνωστά του δοκίμια είναι το *Δοκίμιο για την Αμερική* (1954) και το *Ταξίδι στη Μέση Ανατολή και το Άγιον Όρος* (1961).

Αρκετά κοντά στο στοχασμό του Γ. Θεοτοκά βρέθηκε και ένας άλλος λογοτέχνης αυτής της γενιάς, ο **Άγγελος Τερζάκης** (1907-1979), αν και αρκετές φορές διαφώνησε μαζί του. Ο Τερζάκης καταγόταν από σημαντική οικογένεια του Ναυπλίου, όπου ο πατέρας του ήταν Δήμαρχος πριν εκλεγεί βουλευτής με το κόμμα των Φιλελευθέρων και η οικογένεια μετακομίσει στην Αθήνα. Από πολύ νωρίς θα αναμιχθεί στις συζητήσεις

**Άγγελος
Τερζάκης**

που γίνονταν για θέματα που απασχολούσαν τους λογοτέχνες της εποχής του και της γενιάς του. Από τα ιδρυτικά μέλη των λογοτεχνικών περιοδικών *Η Πνοή* και *Ο Λόγος*, ανήσυχος πνευματικά, στρέφεται από το διήγημα στο μυθιστόρημα και δημοσιεύει τους *Δεσμώτες* (1931) και την *Παρακμή των Σκληρών* (1932). Από τα πρώτα αυτά έργα διαφαίνονται τόσο οι θεματικές, όσο και οι υφολογικές επιλογές του Τερζάκη. Ο συγγραφέας αποτυπώνει τη χρεωκοπία της αστικής οικογένειας και τον ευτελισμό των αξιών της. Παρόλο που το πλαίσιο της αφήγησης παραμένει στις γενικές του γραμμές ρεαλιστικό, ο συγγραφέας δείχνει να ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τον εσωτερικό κόσμο των ηρώων του, την ψυχογράφησή τους. Σε κάποια σημεία μάλιστα, χρησιμοποιώντας τον εσωτερικό μονόλογο, δίνει τη μετάβαση από τη μια ψυχική κατάσταση σε μια άλλη, σύμφωνα με τη ροή της συνείδησης. Πρόκειται για μια αφήγηση εσωτερική, συνειδησιακή που στρέφεται όχι σε πρόσωπα ή γεγονότα, αλλά στις εντυπώσεις που δημιουργούν στον άνθρωπο τα πράγματα και τα γεγονότα.

Στη *Μενεξεδένια Πολιτεία* (1936) που ακολουθεί και πάλι οι ήρωες και οι ηρωίδες αντιμετωπίζουν το ίδιο υπαρξιακό αδιέξοδο. Και στα μεταπολεμικά του αστικά μυθιστορήματα *Δίχως Θεό* (1951) και *Μυστική ζωή* (1958) παραμένουν τα γνωστά μοτίβα της πεζογραφίας του Τερζάκη. Ο έρωτας παραμένει ανεκπλήρωτος, καταδικασμένος. Ακόμα δεδομένη είναι η αποτυχία του ανθρώπου που δε συμβιβάζεται και παραμένει μόνος για να συντριβεί τελικά σωματικά και ψυχικά. Για τον Τερζάκη τη μόνη διέξοδο στο τραγικό αδιέξοδο αποτελεί η αξιοπρεπής στάση. Ο συγγραφέας, επηρεασμένος από συγγραφείς όπως ο Ντοστογιέφσκυ, ο Τσέχωφ και ο Καμύ, επικρίθηκε συχνά από τους κριτικούς για την απαισιόδοξη στάση του απέναντι στη ζωή.

Ξεχωριστή θέση στο πεζογραφικό του έργο κατέχουν οι γυναικείες μορφές γιατί ο συγγραφέας, όπως ομολογούσε, έτρεφε μια μεταφυσική λατρεία στη Γυναίκα. Οι ηρωίδες διαδραματίζουν έναν καίριο ρόλο στη ζωή των ηρώων-ανδρών. Μια τέτοια συνταρακτική παρουσία αποτελεί η Ιζαμπώ για το Νικηφόρο Σγουρό στο ιστορικό μυθιστόρημα *Πριγκιπέσσα Ιζαμπώ* (1945).

Η υπόθεση του μυθιστορήματος *Πριγκιπέσσα Ιζαμπώ*: Η Ιζαμπώ, πριγκίπισσα της Αχαΐας, είναι κόρη του Γουλιέλμου Βιλλαρδουίνου. Σε ηλικία δώδεκα ετών την αρραβώνιασαν με το Φίλιππο ντ' Ανζού. Μετά το θάνατο του συζύγου και του πατέρα της εκείνη επιστρέφει στη Αχαΐα και αναλαμβάνει την εξουσία. Παράλληλα δίνεται η ιστορία του Νικηφόρου Σγουρού, Ευγενικόπουλου από το Ανάπλι (Ναύπλιο). Ενώ οργανώνει τον ξεσηκωμό των Ελλήνων του Μωριά κατά των Φράγκων, συναντιέται με την Ιζαμπώ που έχει ξαναπαντρευτεί το Φλωρέντιο ντ' Αινώ. Στη διάρκεια της κατάληψης της Καλαμάτας από τους Έλληνες η πριγκίπισσα έχει την ευκαιρία να γνωριστεί καλύτερα με το νέο και να τον ερωτευτεί. Τελικά όμως δε βρίσκει το θάρρος να τον ακολουθήσει, όταν εκείνος της το προτείνει.

Μέσα σε αυτό το έργο, που μεταφράστηκε σε πολλές ξένες γλώσσες, ο Τερζάκης στρέφεται στο ιστορικό παρελθόν του ελληνισμού, την εποχή της Φραγκοκρατίας, και τη βλέπει από μια σκοπιά διαφορετική από εκείνη του *Χρονικού του Μορέως*. Στο πρόσωπο του νεαρού Νικηφόρου διακρίνεται η δύναμη των Ελλήνων που αγωνίζονται για την απελευθέρωσή τους, ενώ η Ιζαμπώ αντιπροσωπεύει τους Φράγκους που εξασθενούν. Και σε αυτό το κείμενο παραμένει η απαισιόδοξη στάση του Τερζάκη για τον έρωτα και τις ανθρώπινες σχέσεις. Η ισχυρή έλξη των δύο εξαιρετικών ατόμων τελικά θα μείνει ανολοκλήρωτη.

Ο Τερζάκης ασχολήθηκε με ιδιαίτερη επιτυχία και με το θέατρο αντλώντας τα θέματά του από την αγαπημένη του ιστορική εποχή, το Βυζάντιο. Σε αυτά ανήκουν ο *Αυτοκράτωρ Μιχαήλ* (1936), *Ο Σταυρός και το Σπαθί* (1939), *Θεοφανώ* (1956). Παράλληλα ο συγγραφέας έγραφε και θεατρική κριτική. Σε γενικές γραμμές ο Τερζάκης στάθηκε ένα πνεύμα ανεξάρτητο, με βαθύ φιλοσοφικό στοχασμό, ένας ελεύθερος πνευματικός άνθρωπος. Εξέφραζε τις απόψεις του δημόσια και σε δύσκολες εποχές, κρατώντας για 30 ολόκληρα χρόνια τη στήλη με τον τίτλο «Το πνεύμα και οι άνθρωποι» της εφημερίδας *Το Βήμα*.

Διακρίνονται από αριστερά όρθιοι οι: Στ. Ξεφλούδας, Γ. Θεοτοκάς, Γ. Χατζίνης, Ά. Τερζάκης και καθιστοί: Μ. Στασινόπουλος, Ελ. Ουράνη, Π. Χάρης, Κ. Ουράνης, Τ. Αθανασιάδης (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους)

Από την Πόλη προέρχεται ο **Θράσος Καστανάκης** (1901-1967) που έζησε πολλά χρόνια στη Γαλλία. Στο Παρίσι γνωρίστηκε με τον Ψυχάρη και χρημάτισε λέκτορας στο Νεοελληνικό Ινστιτούτο της Σορβόνης. Εμφανίστηκε ως συγγραφέας με το μυθιστόρημα *Οι Πρίγκιπες* (1924) που αναφέρεται ως το πρώτο μυθιστόρημα της μεταπολεμικής γενιάς. Οι ήρω-

**Θράσος
Καστανάκης**

ές του, που κινούνται σε ένα ευρύτερα κοσμοπολιτικό περιβάλλον, θυμίζουν πρόσωπα άλλων ευρωπαϊκών μυθιστορημάτων. Ο συγγραφέας ενδιαφερόταν ιδιαίτερα για την περιγραφή του εσωτερικού κόσμου των ηρώων του, δηλαδή την ψυχογράφησή τους. Αυτό το στοιχείο αποτελούσε χαρακτηριστικό του ευρωπαϊκού μυθιστορήματος εκείνης της εποχής.

Ο Καστανάκης υπήρξε πολυγραφότατος και είχε έντονη παρουσία στα ελληνικά γράμματα, παρόλο που ζούσε στο εξωτερικό. Έγραψε πέντε μυθιστορήματα και αρκετές συλλογές διηγημάτων ασκώντας σημαντική επίδραση σε αρκετούς από τους συγγραφείς της Γενιάς του Τριάντα, όπως έγραψε ο Τερζάκης σε άρθρο του στο *Βήμα* (1967): «ο Θράσος Καστανάκης εξέφρασε εδώ σ' εμάς για μια στιγμή –στιγμή μόνον, αλλά κρισιμότητα– τη συνείδηση της πεζογραφίας».

Μ. Καραγάτσης

Ο **Μ. Καραγάτσης** (ψευδώνυμο του Δημήτρη Ροδόπουλου, 1908-1960), γεννημένος «παραμυθός», με πλούσια μυθοπλαστική φαντασία και πληθωρικό συγγραφικό δυναμισμό, γεννήθηκε στην Αθήνα, σπούδασε νομικά και εργάστηκε ως δημοσιογράφος. Ο Καραγάτσης υπήρξε πολυγραφότατος. Πεθαίνοντας σε ηλικία 52 ετών, άφησε περισσότερα από είκοσι βιβλία. Η εμφάνιση του συγγραφέα γίνεται το 1927 με το διήγημα *Η κυρία Νίτσα*, το οποίο βραβεύτηκε σε διαγωνισμό της *Νέας Εστίας*. Πρώτη ωστόσο μεγάλη σύνθεσή του ήταν η νουβέλα *Ο συνταγματάρχης Λιάπκιν* (1933), έργο που θα πάρει οριστική μορφή το 1935.

Τόσο ο Λιάπκιν, όσο και η ηρωίδα του επόμενου μυθιστορήματος (*Η Μεγάλη Χίμαιρα*, 1938), η Μαρίνα Ρεϊζν, Γαλλίδα από τη Ρουέν, που γοητεύτηκε από το όραμα της αρχαίας Ελλάδας και παντρεύτηκε Έλληνα ναυτικό, δεν καταφέρνουν να εγκλιματιστούν στην καθαρότητα του ελληνικού φωτός και τελικά συντρίβονται. Η προσπάθειά τους να ενταχθούν στον ελληνικό χώρο σκιαγραφείται μυθοπλαστικά από τη φαντασία του συγγραφέα και καθιστούν τους ήρωες τραγικά πρόσωπα, ενώ παράλληλα ο αναγνώστης προβληματίζεται για την ταυτότητα της ελληνικής κοινωνίας του Μεσοπολέμου. Ο συγγραφέας βρίσκει ευκαιρία να ασκήσει κριτική στα ήθη και τις υπάρχουσες προλήψεις και στο τρίτο του μυθιστόρημα, το *Γιούγκερμαν* (1938).

Τα τρία αυτά μυθιστορήματα του Καραγάτση αποτέλεσαν μια τριλογία που έλαβε τον τίτλο *Εγκλιματισμός κάτω από το Φοίβο* και καθιέρωσαν το συγγραφέα, ο οποίος μέσα από την παραστατικότητα της περιγραφής αναδεικνύει το μοραλιστικό-ηθικό στοιχείο, που είναι και ο βαθύτερος πυρήνας του έργου του. Η κριτική ωστόσο της εποχής τόνιζε κυρίως την ερωτική δραστηριότητα των ηρώων του Καραγάτση, επικρίνοντας το σαρκαστικό ύφος του συγγραφέα και τους προβληματισμούς του πάνω σε κοινωνικά και άλλα θέματα, οι οποίοι αναπτύσσονται με τα επιχειρήματα των ηρώων του.

Μετά τον πόλεμο ο Καραγάτσης έδωσε μια νέα τριλογία που έχει τα χαρακτηριστικά του «μυθιστορήματος-ποταμού» (*roman fleuve*), το οποίο θα έδινε μια πλατιά εικόνα της κοινωνίας παρακολουθώντας τη ζωή συγκε-

κριμένων ηρώων, παρά του ιστορικού μυθιστορήματος, που ο ίδιος φιλοδοξούσε να δώσει. Η σειρά αυτή είχε γενικό τίτλο *Ο κόσμος που πεθαίνει* και περιστρέφεται γύρω από την κεντρική μορφή του Μίχαλου Ρούση, κοτζάμπαση του Καστρόπυργου. Στα τρία μυθιστορήματα της σειράς (*Ο Κοτζάμπασης του Καστρόπυργου*, *Αίμα χαμένο και κερδισμένο*, *Τα στερνά του Μίχαλου*) παρουσιάζονται χαρακτηριστικές μορφές της ελληνικής πραγματικότητας κατά την περίοδο της Επανάστασης.

Στο μεταξύ ο συγγραφέας έδωσε την τελευταία δεκαετία της ζωής του μυθιστορήματα που διαβάστηκαν και αγαπήθηκαν ιδιαίτερα, όπως το *Ο μεγάλος ύπνος* (1946), που περιέχει πολλά αυτοβιογραφικά στοιχεία, το *Άμρι α Μούγκου* (1954), γραμμένο με φόντο την αφρικάνικη ζούγκλα, το *Σέργιος και Βάκχος* (1959), έργο ευρηματικό που σατιρίζει την ελληνική κοινωνική πραγματικότητα ανά τους αιώνες και κυρίως το *Ο κίτρινος φάκελος* (1956), έργο πρωτοποριακό για την εποχή του με αφηγηματικούς πειραματισμούς.

Πρώτιστα μυθιστοριογράφος ο Μ. Καραγάτσης έδωσε έξι τόμους διηγημάτων, πολλά από τα οποία εντάχθηκαν ως αυτοτελή μέσα στα μυθιστορήματά του και μέσα στα οποία εμπλέκεται έντεχνα το αυτοβιογραφικό στοιχείο ως ανάγκη του συγγραφέα να διαφεύγει μέσα στους ήρωες που ο ίδιος πλάθει. Στις συλλογές διηγημάτων του, όπως *Το μεγάλο συναξάρι* (1951), *Το νερό της βροχής* (1950), ο συγγραφέας στρέφεται με ιδιαίτερη συμπάθεια στους ανθρώπους του κοινωνικού περιθωρίου, ενώ άλλες φορές περιγράφει το θεσσαλικό κάμπο και την ψυχολογία των ανθρώπων του. Η γραφή του ξεχωρίζει για το ρεαλισμό της και φτάνει ως την ειρωνεία και την καυστική σάτιρα.

Ο **Θανάσης Πετσάλης-Διομήδης** (1904-1998), από τους πολυγραφότατους συγγραφείς της γενιάς αυτής, γόνος παλιάς αθηναϊκής οικογένειας, νομικός και ακαδημαϊκός, ασχολήθηκε στην αρχή με το αστικό μυθιστόρημα γράφοντας τη *Μαρία Πάρνη* (1933). Σε αυτό περιγράφει την άνοδο και την πτώση μιας μεγαλοαστικής οικογένειας. Σύντομα όμως ο συγγραφέας στρέφεται στο ιστορικό παρελθόν του ελληνισμού και καλλιεργεί το ιστορικό μυθιστόρημα, όπου τα γεγονότα, οι χαρακτήρες και η εξέλιξη τοποθετούνται σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο και όπου τα κύρια πρόσωπα είναι συνήθως πλαστά, ενώ οι ιστορικές μορφές παίζουν μικρότερο ρόλο. Σε αυτό το πλαίσιο γράφει το δίτομο έργο *Μαυρόλυκοι* (1947-1948), στο οποίο δίνει την ιστορία μιας ελληνικής οικογένειας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Ο χώρος του ιστορικού μυθιστορήματος απασχόλησε ιδιαίτερα και τον **Παντελή Πρεβελάκη** (1909-1986). Στο πρώτο του έργο, *Το χρονικό μιας πολιτείας* (1938), γράφει σε ύφος απλό, που θυμίζει τον Κόντογλου, ένα αφήγημα για την πατρίδα του, το Ρέθυμνο. Η Κρήτη και ο λαός της θα αποτελέσουν την πηγή της έμπνευσης του συγγραφέα και στα επόμενα έργα του. Στην *Παντέρμη Κρήτη* (1945) και στο μυθιστόρημα *Ο Κρητικός* (1948-50) το κέντρο της δημιουργίας του δεν είναι το άτομο αλλά το

**Θανάσης
Πετσάλης-
Διομήδης**

**Παντελής
Πρεβελάκης**

σύνολο που αγωνίζεται για την εθνική του ελευθερία. Στις σελίδες των βιβλίων του Πρεβελάκη η ιστορία πλέκεται αρμονικά με τη μυθοπλασία· έτσι ο Ελευθέριος Βενιζέλος συνυπάρχει με τη θεία-Ρουσάκη. Όλα τα γεγονότα των κρίσιμων δεκατιών 1900-1920 πλαισιώνουν την αφήγηση του *Κρητικού*. Παράλληλα ο λαϊκός πολιτισμός της Κρήτης διατρέχει το κείμενο και ίσως αυτή η επιλογή συνδέεται με την ιδιαίτερη αγάπη που έτρεφε ο συγγραφέας για τους λαϊκούς (ναΐφ) καλλιτέχνες. Εξάλλου ο Πρεβελάκης χρημάτισε καθηγητής της Ιστορίας της τέχνης στη Σχολή Καλών Τεχνών και ασχολήθηκε ιδιαίτερα στις μελέτες του με τη βυζαντινή αγιογραφία.

Γιάννης Μπεράτης

Πολλοί από τους λογοτέχνες της Γενιάς του Τριάντα πολέμησαν στον ελληνοϊταλικό πόλεμο. Ανάμεσά τους ο Ελύτης, ο Τερζάκης, ο Σαραντάρης. Σε αυτούς ανήκει και ο **Γιάννης Μπεράτης** (1904-1968). Το πιο σημαντικό του κείμενο είναι το *Πλατύ ποτάμι* (1946) στο οποίο ο συγγραφέας ταυτίζεται με τον αφηγητή και δίνει με εξαιρετικά άμεσο τρόπο τις αναμνήσεις του από το αλβανικό μέτωπο. Στο κείμενο παρελαύνουν οι συμπολεμιστές του, απλοί, καθημερινοί άνθρωποι για τους οποίους ο συγγραφέας εκδηλώνει το θαυμασμό του.

Μέλπω Αξιώτη

Η **Μέλπω Αξιώτη** (1906-1973) με το πρώτο της μυθιστόρημα (*Δύσκολες νύχτες*, 1938) έδειξε αμέσως τα αφηγηματικά προσόντα της με την πρωτοτυπία και την τολμηρότητα στην τεχνική της γραφής ανατρέποντας τα δεδομένα της παραδοσιακής αφήγησης. Το έργο της αυτό αιφνιδίασε το αναγνωστικό κοινό όχι μόνο με τη γλώσσα που αναπλάθει λογοτεχνικά τη μυκονιάτικη διάλεκτο, αλλά και με την αφήγηση που παράγει ένα μέρος του εφηβικού παρελθόντος της συγγραφέως. Η Αξιώτη, που μέχρι το 1930 έζησε στη Μύκονο και δέχτηκε την επίδραση της αριστερής ιδεολογίας, έγραψε επίσης το πεζογράφημα *Θέλετε να χορέψουμε, Μαρία;* (1940) και την ποιητική σύνθεση *Σύμπτωση* (1939). Ασχολήθηκε επίσης με το «χρονικό», που αναπαριστά ρεαλιστικότερα την πραγματικότητα. Προς το τέλος της ζωής της έγραψε τα πεζογραφήματα *Το σπίτι μου* (1965) και *Κάδμω* (1972), τα οποία ανακαλούν τον κόσμο που χάθηκε και γίνονται ένα «ρέκβιεμ» ή μια «θρηνωδία θανάτου».

Τάσος Αθανασιάδης

Ο **Τάσος Αθανασιάδης** (γενν. 1913) είναι ο νεότερος εκπρόσωπος της Γενιάς του Τριάντα και εξακολουθεί να γράφει ως τις μέρες μας. Ο συγγραφέας καταγόταν από τη Μικρασία και εγκαταστάθηκε μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή στην Ελλάδα, όπου σπούδασε νομικά. Στη λογοτεχνία εμφανίστηκε με έναν τόμο διηγημάτων (*Θαλασσινοί προσκυνητές*, 1943). Το πρώτο του μυθιστόρημα, *Οι Πανθέοι* (1948-1961), μόνο με τον ογκώδη *Γιούγκερμαν* του Μ. Καραγάτση θα μπορούσε να συγκριθεί. Εδώ ο Αθανασιάδης κατά το πρότυπο του Προυστ (Marcel Proust), του Ζυλ Ρομαίν (Jules Romain) και του Μαρτέν ντυ Γκαρ (Martin du Gare) παρουσιάζει τις περιπέτειες μιας αστικής οικογένειας από το 1897 ως το 1940 με στόχο να δώσει ένα συνθετικό πίνακα της ελληνικής κοινωνίας τα πρώτα σαράντα χρόνια του αιώνα. Επόμενες μυθιστορηματικές συνθέσεις του εί-

ναι *Η αίθουσα του θρόνου* (1969), *Οι φρουροί της Αχαΐας* (1975), *Τα παιδιά της Νιόβης* (1988). Τα έργα αυτά ακολουθούν την παράδοση του κλασικού ρεαλιστικού μυθιστορήματος και προβάλλουν ήρωες που συγκλονίζονται από βίαια πάθη ή κρύβουν ένοχα μυστικά. Ο Αθανασιάδης ξεχώρισε και στο χώρο της μυθιστορηματικής βιογραφίας με τα βιβλία του για τον Καποδίστρια (*Ταξίδι στη μοναξιά*, 1944), τον Ντοστογιέφσκυ (*Από το κάτεργο στο πάθος*, 1955), τον Ιουλιανό τον Παραβάτη (1978) κ.ά.

Στο σημείο αυτό θα γίνει μικρή αναφορά σε τρεις λογοτέχνες γεννημένους μετά το 1900 που κράτησαν σημαντική θέση στη νεοελληνική κριτική. Πρόκειται για τον **Πέτρο Χάρη** (1902-2000), ο οποίος εμφανίστηκε με διηγήματα στο περιοδικό *Νουμάς* και επί σαράντα χρόνια παρακολουθούσε και έκρινε την ελληνική λογοτεχνική παραγωγή. Από το 1933 ανέλαβε τη διεύθυνση του περιοδικού *Νέα Εστία*. Ο **Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος** (1901-1998), πεζογράφος, δοκιμιογράφος και κριτικός, είναι γνωστός κυρίως από τις κριτικές του μελέτες (*Τα πρόσωπα και τα κείμενα*, 1943-1955, τόμοι 6). Τέλος ο **Αιμίλιος Χουρμούζιος** (1904-1973), αρχισυντάκτης της εφημερίδας *Η Καθημερινή*, έδωσε πάμπολλα κριτικά κείμενα και μελέτες.

Ένας ιδιότυπος λογοτέχνης που κρατήθηκε μακριά από τους λογοτεχνικούς κύκλους της εποχής, ήταν ο Χαλκιδαίος **Γιάννης Σκαρίμπας** (1897-1984), του οποίου η πρόζα αποτελεί ακροβατικό και συχνά συναρπαστικό συνδυασμό του απίθανου, του γοητευτικού και της παραδοξολογίας. Από τα έργα του ξεχωρίζουν τα διηγήματα *Καημοί στο Γρυπονήσι* (1930), το μυθιστόρημα *Θείο τραγί* (1933) και τα δύο επόμενα, *Ο Μαριάμπας* (1935) και *Το σόλο του Φίγκαρο* (1938), όπου η επαναστατική γλώσσα φτάνει μέχρι και την παραμόρφωση της σύνταξης.

Μέσα στο πλαίσιο της Γενιάς του Τριάντα που εξετάζουμε, στη Θεσσαλονίκη, η οποία ενσωματώθηκε στο ελληνικό κράτος μόλις το 1912, ζει και εργάζεται μια ομάδα συγγραφέων που από πολλούς ιστορικούς της λογοτεχνίας ονομάστηκε «λογοτεχνική συντροφιά» ή «Σχολή της Θεσσαλονίκης». Ανάμεσα στους συγγραφείς της ομάδας αυτής ξεχωρίζει ο **Στέλιος Ξεφλούδας** (1901-1984), φιλόλογος και ιδρυτής του περιοδικού *Μακεδονικές ημέρες*, ο οποίος θεωρήθηκε ο εισηγητής του εσωτερικού μονολόγου στην Ελλάδα. Με την τεχνική αυτή ο συγγραφέας εκφράζει τον εσωτερικό του κόσμο και τις διάφορες καταστάσεις που ο ίδιος εσωτερικά βιώνει. Στη λογοτεχνία εμφανίστηκε το 1930 με το βιβλίο *Τα τετράδια του Παύλου Φωτεινού*, έργο που έφερε σε αμνηχανία τους κριτικούς της εποχής ως «ημερολόγιο των ψυχικών μεταπτώσεων του συγγραφέα». Ο συγγραφέας χρησιμοποίησε την αφηγηματική μέθοδο της «συνειδησιακής ροής» (ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε από Άγγλους κριτικούς για να χαρακτηρίσει την τεχνική που απεικονίζει τις σκέψεις που ρέουν χωρίς φανερό λογικό ειρμό, όπως στο έργο του Προυστ, του Τζόις ή του Φόκνερ (W. Faulkner). Με το βιβλίο του *Άνθρωποι του μύθου* (1946) ο Ξεφλούδας αργότερα θα στραφεί σε κοινωνικούς και άλλους προβληματισμούς. Ο συγγραφέας,

**Γιάννης
Σκαρίμπας**

**Στέλιος
Ξεφλούδας**

πολυγραφότατος, έδωσε 15 πεζογραφήματα, ένα βιβλίο για το σύγχρονο μυθιστόρημα και πλήθος άρθρων και μελετημάτων.

**Αλκιβιάδης
Γιαννόπουλος**

Από τον ίδιο κύκλο των *Μακεδονικών ημερών* προέρχεται και ο **Αλκιβιάδης Γιαννόπουλος** (1895-1981) που με τα διηγήματά του αναδείχτηκε πρωτοποριακός πεζογράφος της εποχής. Έγραψε τη συλλογή έντεκα διηγημάτων με τίτλο *Κεφάλια στη σειρά* (1934). Ακολούθησαν άλλες τρεις συλλογές και το μοναδικό του μυθιστόρημα, *Η σαλαμάνδρα* (1959), επιστολικού χαρακτήρα.

**Γιώργος
Δέλιος**

Ο **Γιώργος Δέλιος** (1897-1980) ανήκει επίσης στους πρωτοποριακούς πεζογράφους της εποχής και στο έργο του μεταφέρει τεχνικές του ευρωπαϊκού μοντερνισμού. Τα τέσσερα μυθιστορήματα και τα διηγήματά του έχουν φανερά την ξένη επίδραση της Βιρτζίνια Γουλφ (1882-1941) και της Κάθριν Μάνσφιλντ (Catherine Mansfield) που χρησιμοποίησαν στα πεζά τους μια πολύ προχωρημένη τεχνική με ποιητικά ευρήματα, όπως την ανάπλαση εικόνων περιορίζοντας το χρόνο της δράσης.

**Νίκος-Γαβριήλ
Πεντζίκης**

Μια ξεχωριστή περίπτωση είναι εκείνη του **Νίκου-Γαβριήλ Πεντζίκη** (1908-1992), ο οποίος στο έργο του ειρωνεύτηκε τον ορθολογισμό της Δύσης και παράλληλα ύμνησε το Βυζάντιο και την Ορθοδοξία. Η πρώτη του εμφάνιση έγινε με το αφηγηματικό έργο *Ανδρέας Δημακούδης* (1935, όπου υπέγραφε με το ψευδώνυμο Σταυράκιος Κοσμάς). Ακολούθησαν τα έργα *Ο πεθαμένος και η Ανάσταση* (1944) με έντονο τον εσωτερικό μονόλογο και *Το μυθιστόρημα της Κυρίας Έρσης* (1966), με το οποίο ο συγγραφέας αναδείχτηκε ως ο σημαντικότερος εκπρόσωπος της νεοτεριστικής πεζογραφίας στον τόπο μας ενώνοντας το λαϊκό με το λόγιο στοιχείο, το μύθο με την πραγματικότητα και το ημερολόγιο με το απομνημόνευμα.

Ο Πεντζίκης, που μεγάλωσε στη Θεσσαλονίκη (αδελφή του ήταν η γνωστή ποιήτρια Ζωή Καρέλλη), σπούδασε φαρμακευτική στο Στρασβούργο και εκτός από τη λογοτεχνία επιδόθηκε με επιτυχία και στη ζωγραφική.

Ν. Γ. Πεντζίκης, «Αποψη Θεσσαλονίκης», 1960 (Ιστορία της τέχνης στην Ελλάδα, εκδ. Αδάμι)

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

- ✓ Οι λογοτέχνες της Γενιάς του Τριάντα ανανεώνουν τόσο την ποίηση όσο και την πεζογραφία. Το ελληνικό ιστορικό παρελθόν και το βίωμα της Μικρασιατικής Καταστροφής αποτελούν πηγές της έμπνευσής τους. Οι ποιητές επηρεάζονται από τις αρχές των μεγάλων ρευμάτων του υπερρεαλισμού, του συμβολισμού και του μοντερνισμού των πρώτων δεκαετιών του αιώνα και ανανεώνουν την ελληνική ποίηση.
- ✓ Βασικά χαρακτηριστικά της ανανέωσης στην ποίηση είναι ο ελεύθερος στίχος, η χρήση του λεξιλογίου της καθημερινής ομιλίας, η κατάργηση της λογικής αλληλουχίας και του μέτρου και η εγκατάλειψη της ομοιοκαταληξίας.
- ✓ Οι πεζογράφοι με τη σειρά τους εγκαταλείπουν το διήγημα και επιδίδονται στην καλλιέργεια του αστικού και του ιστορικού μυθιστορήματος, παρακολουθώντας την εξέλιξη του ευρωπαϊκού μυθιστορήματος.

Ασκήσεις - θέματα για συζήτηση

1. Ο υπερρεαλισμός πλάθει έναν κόσμο πέρα από τον πραγματικό, βασισμένο στη φαντασία και στο όνειρο. Να εντοπίσετε τέτοια στοιχεία στους πίνακες του Μ. Ερνστ και του Ν. Εγγονόπουλου που υπάρχουν στο βιβλίο σας.

2. Να διαβάσετε το εφηβικό μυθιστόρημα του Γιώργου Θεοτοκά **Λεωνής** που αναφέρεται στα παιδικά βιώματα του συγγραφέα λίγο πριν ξεσπάσει ο πόλεμος και να χαρακτηρίσετε τους ήρωές του. Στη συνέχεια να χαρακτηρίσετε τους ήρωες του επίσης εφηβικού μυθιστορήματος του Άγγελου Τερζάκη **Ταξίδι με τον Έσπερο**. Ποιες διαφορές βρίσκετε στους μυθιστορηματικούς ήρωες των δύο συγγραφέων;

Βιβλιογραφία

1. Αναγνωστάκη, Ν. (1995). *Διαδρομή. Δοκίμια κριτικής*. Αθήνα: Νεφέλη.
2. Αργυρίου, Αλεξ. (1995). *Διαδοχικές αναγνώσεις Ελλήνων υπερρεαλιστών*. Αθήνα: Γνώση.
3. Βαγενάς, Ν. (1979). *Ο ποιητής και ο χορευτής. Μια εξέταση της ποιητικής και της ποίησης του Σεφέρη*. Αθήνα: Κέδρος.
4. Βαγενάς, Ν. (1994). *Η ειρωνική γλώσσα*. Αθήνα: Στιγμή.
5. Βαγενάς, Ν., Καγιαλής, Τ. & Πιερής, Μ., (1997). *Μοντερνισμός και ελληνικότητα*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.
6. Γιατρομανωλάκης, Γ. (1983). *Ανδρέας Εμπειρικός, ο ποιητής του έρωτα και του νόστου*. Αθήνα: Κέδρος.
7. Δασκαλόπουλος, Δ. (1979). *Εργογραφία Σεφέρη*. Αθήνα: Ε.Λ.Ι.Α.
8. Δασκαλόπουλος, Δ. (επιμ.) (1979). *Εισαγωγή στην ποίηση του Σεφέρη. Επιλογή κριτικών κειμένων*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.
9. Δημάδης, Κ. Α. (1991). *Δικτατορία, Πόλεμος, Πεζογραφία 1936-1944*. Αθήνα: Γνώση.
10. Δήμου, Ν. (1993). «Η μαγεία του Οδυσσέα Ελύτη», *Τα πρόσωπα της ποίησης*. Αθήνα: Νεφέλη.
11. Εγγονόπουλος, Ν. (1996). *Ωραίος σαν Έλληνας. Εννέα μελέτες*. Αθήνα: Ίδρυμα Γουλιανδρή-Χορν.
12. Λιγνάδης, Τ. (1977). *Το Άξιόν εστι του Ελύτη*. Αθήνα.
13. Πετρόπουλος, Ηλ. (1974). *Ελύτης, Μόραλης, Τσαρούχης*. Αθήνα: Πλειάς.
14. [Συλλογικό] (2000). *Γιώργος Σεφέρης. Εκατό χρόνια από τη γέννησή του*. Αθήνα: Ερμής.
15. Τζιόβας, Δ. (1989). *Οι μεταμορφώσεις του εθνισμού και το ιδεολόγημα της ελληνικότητας στο μεσοπόλεμο*. Αθήνα: Οδυσσέας.
16. Tonnet, H. (2001). *Ιστορία του ελληνικού μυθιστορήματος*. Μετάφραση. Μ. Καραμάνου. Αθήνα: Πατάκης.
17. Τσάτσου, Ιω. (1973). *Ο αδελφός μου Γιώργος Σεφέρης*. Αθήνα, Εστία.
18. Φράιερ, Κ. (1978). *Άξιόν εστι το τίμημα, Εισαγωγή στην ποίηση του Οδυσσέα Ελύτη*. Αθήνα: Κέδρος.
19. Vitti, M. (1979). *Η γενιά του τριάντα. Ιδεολογία και Μορφή*. Αθήνα: Ερμής.
20. Άγγελος Σικελιανός, *Ανδρέας Εμπειρικός* (2001). Αφιέρωμα του περιοδικού *Φιλολογική* της Πανελληνίας Ένωσης Φιλολόγων, 76.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΟΓΔΟΗ

Η ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ (1945-1967)

Η λογοτεχνία συμπορεύεται με την Ιστορία. Η «σκληρή δεκαετία» (1940-1950) σημαδεύει την ποίηση και την πεζογραφία. Οι ποιητές ζουν στη σκιά των πολιτικών γεγονότων, διαβάζουν τους νεότερους ποιητές του Μεσοπολέμου και δεν έχουν ψευδαισθήσεις και οράματα. Οι «κοινωνικοί» ποιητές αξιοποιούν τους μοντερνιστικούς πειραματισμούς. Σημαντικοί ποιητές της εποχής είναι ο Μανόλης Αναγνωστάκης, ο Τίτος Πατρίκιος, ο Άρης Αλεξάνδρου κ.ά. Την περίοδο αυτή εξετάζουμε και την ξεχωριστή περίπτωση του συγγραφέα Νίκου Καζαντζάκη.

Η αρχή της μεταπολεμικής πεζογραφίας τοποθετείται συνήθως στα 1945, χρονιά που τελείωσε ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος, ο οποίος όμως στην Ελλάδα συνεχίστηκε με διαλείμματα μέχρι το 1949 σε μια σκληρότερη μορφή: εκείνη του εμφύλιου πολέμου. Η δεκαετία 1940-1950, γνωστή ως «σκληρή δεκαετία», σημαδεύτηκε από τον πόλεμο του '40-'41, την Κατοχή, την Αντίσταση, γεγονότα που δημιούργησαν βαρύ πολιτικό κλίμα, το οποίο κορυφώθηκε με τον Εμφύλιο, την ήττα του αριστερού κινήματος το 1949 και τις συνέπειες που ακολούθησαν: ερείπια, φτώχεια, αστυφιλία, κοινωνικές αναστατώσεις.

Τάσος, «Λεπτομέρεια Εμφυλίου Πολέμου. Οι Γυναίκες», 1962 (Συλλογή Εθνικής Τράπεζας)

Εισαγωγικά

Οι τραυματικές εμπειρίες και τα βιώματα της δεκαετίας αυτής επηρέασαν καθοριστικά τόσο τους ποιητές, που διακρίνονταν για τη μελαγχολία και την απαισιοδοξία τους, όσο και τους πεζογράφους, που επέλεγαν για τα έργα τους θέματα κυρίως κοινωνικά και εξέφραζαν την προσωπική τους αγωνία.

Για να μελετήσουν την περίοδο αυτή οι κριτικοί τη διαίρεσαν σε γενιές και μίλησαν για Πρώτη και Δεύτερη Μεταπολεμική γενιά, για γενιά του '60, του '70, του '80 κλπ. Η διαίρεση αυτή εξυπηρετεί την κριτική για την ταξινόμηση των λογοτεχνών σε κάποιους που γεννήθηκαν και αντίστοιχα εμφανίστηκαν στα γράμματα στο διάστημα μιας ορισμένης χρονικής περιόδου και έχουν κοινές λογοτεχνικές επιδράσεις και κοινές εμπειρίες. Πρέπει όμως να έχουμε υπόψη μας ότι η ομαδοποίηση στη λογοτεχνία (η διαίρεση σε γενιές και δεκαετίες) είναι σε μεγάλο βαθμό συμβατική και ότι μπορεί να υπάρχουν ομοιότητες, αναλογίες και αντιστοιχίες ανάμεσα στους λογοτέχνες, ο καθένας τους όμως έχει την δική του ξεχωριστή προσωπικότητα που τον διαφοροποιεί από τους άλλους.

A. Η ποίηση

Η Πρώτη Μεταπολεμική Γενιά

Στα μεταπολεμικά χρόνια η ποιητική παραγωγή στην Ελλάδα είναι μεγάλη. Οι ποιητές ζουν μέσα στο κλίμα των πολιτικών γεγονότων και συμπορεύονται με τα πολιτικά πράγματα της εποχής. Η βαριά κληρονομιά που άφησε ο Εμφύλιος δεν τους επιτρέπει να έχουν ψευδαισθήσεις και οράματα. Η ποιητική γενιά που αναπτύχθηκε τότε, καθιερώθηκε ως η **Πρώτη Μεταπολεμική Γενιά**.

Οι περισσότεροι από τους ποιητές της γενιάς αυτής, γεννημένοι ανάμεσα στο 1918 και το 1928, στα χρόνια της Κατοχής ήταν φοιτητές και γαλουχήθηκαν με τους στίχους των ποιητών του Μεσοπολέμου και της Γενιάς του Τριάντα (Καβάφη, Σικελιανού, Καρυωτάκη, Άγρα, Παπατσώνη, Σεφέρη, Ρίτσου, Ελύτη, Εμπειρικού, Βρεττάκου), των ποιητών δηλαδή που, όπως είδαμε, έγραψαν τα ποιήματά τους σε ελεύθερο στίχο και ακολούθησαν τα νέα ρεύματα που αναπτύχθηκαν στην Ευρώπη ενσωματώνοντάς τα στα ελληνικά δεδομένα.

Πολλοί από τους μεταπολεμικούς ποιητές διάλεξαν την ελεύθερη και δημόσια έκφραση («κοινωνικοί ποιητές»), άλλοι προσπάθησαν να μην απομακρυνθούν από την ποίηση των δεκαετιών του 1920 και του 1930 με την παραδοσιακή τεχνοτροπία. Άλλοι τέλος αξιοποίησαν τους μοντερνιστικούς πειραματισμούς του Κωνσταντίνου Καβάφη, του πρώτου Έλληνα μοντερνιστή ποιητή, ο οποίος στην ποίησή του ανέπλασε με την αναπόληση και την υποβολή τα στοιχεία του παρελθόντος, έτσι ώστε όλα να φαίνονται πως συμβαίνουν τώρα. Νεότερη ποίηση συνέθεσαν πολλοί μεταπολεμικοί ποιητές ειδικότερα στις δεκαετίες του '50 και του '60 αξιοποιώντας τους μοντερνιστικούς πειραματισμούς της Γενιάς του '30.

α) Απουσία ηγετικών φυσιογνωμιών: παρά τη μεγάλη ποιητική παραγωγή στην Ελλάδα της μεταπολεμικής περιόδου δεν αναδείχτηκε κάποια ηγετική μορφή. Το γεγονός αυτό οφείλεται, σύμφωνα με τους μελετητές, στη γοητεία που συνέχιζε ακόμα να ασκεί η ποίηση του Μεσοπολέμου και της γενιάς του '30. Την περίοδο αυτή συνεχίζουν να δεσπόζουν στην ποίηση οι ποιητές που στη δεκαετία του '30 υπήρξαν καινοτόμοι: Σεφέρης, Ελύτης, Ρίτσος, Εμπειρικός και Εγγονόπουλος. Από τις νέες ποιητικές φωνές που εμφανίστηκαν η κριτική ξεχώρισε «ώριμα ποιήματα» και όχι «ώριμους ποιητές», όπως γράφτηκε χαρακτηριστικά. Πολλοί από τους ποιητές αυτούς ασκούσαν επίσης τη λογοτεχνική κριτική και αρκετοί ήταν συνεργάτες ή και διευθυντές περιοδικών. Περιοδικά που φιλοξένησαν την ποίησή τους ήταν κυρίως τα *Νέα Γράμματα*, η *Επιθεώρηση Τέχνης*, τα *Ελεύθερα Γράμματα* και ο *Κοχλίας*, αλλά και η *Νέα Εστία*, τα *Πειραιϊκά Γράμματα*, τα *Καλλιτεχνικά Νέα* και ο *Αιώνας μας*.

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ποίησης της Πρώτης Μεταπολεμικής Γενιάς

β) Γλωσσική ανανέωση: η ποίηση της Πρώτης Μεταπολεμικής Γενιάς επηρεάστηκε από τη νεωτερικότητα της προηγούμενης γενιάς, της οποίας τα διδάγματα αφομοίωσε. Παρ' όλα αυτά ανανεώθηκε γλωσσικά χωρίς εξάρσεις και ριζοσπαστισμούς. Οι ποιητές χρησιμοποίησαν τη γλώσσα πιο πολύ με την κυριολεκτική της σημασία περιορίζοντας κατά το δυνατόν την αμφισημία. Η ποίησή τους είναι χαμηλών τόνων που επηρεάζεται από το αίσθημα της απώλειας και της διάψευσης. «Η δική μας γενιά, χτυπημένη από παντού, έμεινε ουσιαστικά στις στήλες του περιθωρίου», γράφει ο Μανόλης Αναγνωστάκης.

Ο όρος «νεωτερική ποίηση» και «νεωτερικό ποίημα» αντιδιαστέλλεται προς την «παραδοσιακή ποίηση» και το «παραδοσιακό ποίημα» και αναφέρεται τόσο στη μορφή, όσο και στον χαρακτήρα. Τα γνωρίσματα του νεωτερικού ποιήματος είναι κυρίως ο ελεύθερος στίχος, η έλλειψη στροφών (συνήθως τα ποιήματα κατανέμονται σε ποιητικές ενότητες) και η έλλειψη ορισμένων ποιητικών συλλαβών στους στίχους. Πολλά νεωτερικά ποιήματα γράφονται με τρόπο που σχεδόν θυμίζει πεζό λόγο (πεζόμορφα ποιήματα). Η ποιητική γλώσσα θυμίζει την καθημερινή ομιλία και χαρακτηρίζεται από τολμηρότητα στην έκφραση. Πολύ συχνά το θέμα της νεωτερικής ποίησης δε φανερώνεται εύκολα. Γι' αυτό και την χαρακτήρισαν ποίηση κλειστή, δυσνόητη και ερμηνευτική.

Με τα ποιήματά τους (συνήθως σύντομα, ολιγόστιχα) οι ποιητές εκφράζουν τα συναισθήματά τους: φόβο και αβεβαιότητα. Ο φόβος τους περιγράφεται με τρόπο κρυπτικό και υπαινικτικό.

Αντιπροσωπευτικοί ως προς αυτό είναι οι στίχοι του Μίλτου Σαχτούρη:

*Δεν έχω γράψει ποιήματα –
μέσα σε κρότους
μέσα σε κρότους κύλησε η ζωή μου.
Την μιαν ημέρα έτρεμα, την άλλη ανατρίχιαζα –
Μέσα στο φόβο
μέσα στο φόβο
πέρασε η ζωή μου (...)*

(Από τη συλλογή «Τα φάσματα ή η χαρά στον άλλο δρόμο», 1958)

γ) Θεματολογία: Τα θέματα που χρησιμοποιήθηκαν στην ποίηση της περιόδου προέρχονταν κυρίως από την εμπειρία του αγώνα, της αντίστασης, της φυλακής και της εξορίας. Οι ποιητές στο έργο τους αναπολούσαν τη χαμένη αγωνιστικότητα και εξέφραζαν το αδιέξοδο μέσα στο οποίο βρέθηκαν εγκλωβισμένοι.

Οι ποιητές της περιόδου έχουν διακριθεί σύμφωνα με ορισμένες τάσεις που παρατηρούνται στην ποίησή τους. Πιο συγκεκριμένα διακρίνονται:

1) σε εκείνους που η ποίησή τους έχει κοινωνική πρόθεση, επιδιώκει δηλαδή να παρουσιάσει την ανελέητη πραγματικότητα με τρόπο λιτό και απερίτεχνο και

2) σε εκείνους των οποίων η ποίηση εκφράζει μια υπαρξιακή αγωνία. Σε αυτούς πρέπει να προστεθούν και οι ποιητές που επιδιώκοντας κάτι το εντελώς νέο καταφεύγουν στους τρόπους του υπερρεαλισμού και των άλλων ανανεωτικών κινημάτων. Η διάκριση ωστόσο αυτή δεν πρέπει να θεωρηθεί απόλυτη, γιατί τα όρια ανάμεσα στις δύο κατηγορίες παραμένουν ασαφή.

Τάσος Λειβαδίτης

1) Κοινωνική ποίηση: Ανάμεσα στους ποιητές που περιέγραψαν με αμεσότητα και ρεαλισμό το «σκηνικό» της εποχής ξεχωρίζει ο **Τάσος Λειβαδίτης** (1921-1988), κύριος εκπρόσωπος της Πρώτης Μεταπολεμικής Γενιάς, που με τους στίχους του εκφράζει τη φρίκη από την εφιαλτική μνήμη των αδικαιώτων θυσιών. Ο Λειβαδίτης ξεκίνησε από την κοινωνική καταγγελία για να ασχοληθεί αργότερα με πιο προσωπικά θέματα. Δημοσιογράφος και έχοντας σπουδάσει νομικά, ο ποιητής εξορίστηκε για τις πολιτικές του ιδέες (1947-1951). Στην ποίηση εμφανίστηκε το 1952 με δύο εκτενή ποιήματα που τον έκαναν αμέσως γνωστό, τα «*Μάχη στην άκρη της νύχτας*» και «*Αυτό το αστέρι είναι για όλους μας*». Στα 1953 κέρδισε το πρώτο βραβείο ποίησης στο Παγκόσμιο Φεστιβάλ νεολαίας στη Βαρσοβία με το ποίημα «*Φυσάει στα σταυροδρόμια του κόσμου*». Το έργο κατασχέθηκε από την ελληνική λογοκρισία και έγινε αιτία να δικαστεί ο ποιητής το 1955 στο Πενταμελές Εφετείο. Ο ποιητής υπερασπίστηκε από το εδώλιο την ουσία της τέχνης του και αθωώθηκε πανηγυρικά:

(...) Δεν δικάζομαι για κανένα συγκεκριμένο αδίκημα, αλλά γι' αυτήν την ίδια την ποιητική μου ιδιότητα (...). Προσπάθησα να δείξω τη φρίκη και την αθλιότητα που επιπωρεύει ο πόλεμος, να δείξω τη δραματική πείρα δύο παγκόσμιων πολέμων και τα εκατομμύρια ξύλινους σταυρούς που φύτεψαν στη γη, σκόρπισαν όμως και τους σπόρους για μια πλούσια άνθιση της μεταπολεμικής λογοτεχνίας (...).

(Από την «Απολογία» του Τάσου Λειβαδίτη)

Ακολούθησαν οι συλλογές *Ο άνθρωπος με το ταμπούρλο* (1956), *Οι τελευταίοι* (1966), *Νυκτερινός επισκέπτης* (1972) και άλλες. Ο ποιητής τιμήθηκε με Β' και Α' κρατικό βραβείο ποίησης για τις συλλογές του *Βιολί για μονόχειρα* (1976) και *Εγχειρίδιο Ευθανασίας* (1979) αντίστοιχα. Μετά το θάνατό του εκδόθηκε η συλλογή *Τα χειρόγραφα του φθινοπώρου*.

Η ποίηση του Λειβαδίτη συνδέθηκε με το αγωνιστικό κλίμα και την εμπειρία που έζησαν οι Έλληνες ποιητές την περίοδο της Αντίστασης. Ανάλογα συνδέθηκε και η ποίηση του **Τίτου Πατρίκιου** (1928) ο οποίος καλλιέργησε επίσης την κοινωνική ποίηση και του οποίου η ζωή, όπως και εκείνη του Τάσου Λειβαδίτη, σηματοδεύτηκε από εξορίες, ακόμα και από καταδίκη σε θάνατο. Στις συλλογές του (*Χωματόδρομος*, 1954, *Μαθητεία*, 1963, *Προαιρετική στάση*, α' έκδ. 1975 κλπ.) ο Πατρίκιος χρησιμοποιεί ένα λόγο επιγραμματικό, χωρίς στολίδια, που ταιριάζει στην καθαρή σκέψη και την αυθεντικότητα των συναισθημάτων του.

Ανάμεσα στους ποιητές αυτής της επιμέρους ομάδας ξεχώρισε μια κατηγορία ιδεολόγων ποιητών που, μετά την ήττα της Αριστεράς το 1949, πίστεψαν ότι η γενιά τους πήγε χαμένη και πως προδόθηκαν από την ιστορία, από τους ανθρώπους, ακόμα κι από τον ίδιο τους τον εαυτό. Αποτέλεσμα αυτού του συναισθήματος είναι η απογοήτευση και η θλίψη που χαρακτηρίζει την ποίησή τους, τη λεγόμενη «ποίηση της ήττας». Κύριος εκπρόσωπος της τάσης αυτής είναι ο ποιητής **Μανόλης Αναγνωστάκης** (1925-2005), του οποίου η ποίηση ξεκινώντας από την εξομολόγηση της προσωπικής απόγνωσης εκφράζει το συναίσθημα της ήττας της γενιάς του. Ο Μανόλης Αναγνωστάκης δημοσίευσε το κύριο μέρος του ποιητικού του έργου ανάμεσα στα 1941-1971. Γεννημένος στη Θεσσαλονίκη και έχοντας σπουδάσει Ιατρική, εξαιτίας της πολιτικής του δράσης ταλαιπωρήθηκε, φυλακίστηκε και το 1949 καταδικάστηκε σε θάνατο. Η Θεσσαλονίκη αποτελεί κέντρο και χώρο του έργου του (μόνο που η πόλη αυτή αναφέρεται με τ' όνομά της μία και μοναδική φορά στο ποίημα «Θεσσαλονίκη, Μέρες του 1969 μ.Χ.» της συλλογής *Ο στόχος*).

Ολιγογράφος ποιητής ο Μανόλης Αναγνωστάκης έγραψε ποίηση με κύριο χαρακτηριστικό της την αποφθεγματικότητα. Το έργο του χωρίζεται σε τρεις χαρακτηριστικές περιόδους: 1. Στον κύκλο των *Εποχών* (τρεις συλλογές με τον ομώνυμο τίτλο γραμμένες από το 1941 ως το 1950, μαζί

Τίτος Πατρίκιος

Μανόλης Αναγνωστάκης

με την ποιητική συλλογή *Παρενθέσεις*, πέντε ποιήματα που γράφτηκαν στη φυλακή και δημοσιεύτηκαν από φίλους του ποιητή, 2. στον κύκλο της *Συνέχειας* (1952-1962) και 3. στη συλλογή *Στόχος* (13 ποιήματα που εμφανίζονται το 1970 στη συλλογική έκδοση *Τα Δεκαοχτώ κείμενα*. Τα ποιήματα αυτά γράφτηκαν τα πρώτα χρόνια της δικτατορίας και χαρακτηρίζονται από την ειρωνική τους γλώσσα). Στα 1971 κυκλοφόρησε συγκεντρωτική έκδοση του έργου του: *Τα Ποιήματα*. Άρθρα και μελέτες του Μανόλη Αναγνωστάκη είναι συγκεντρωμένες στα βιβλία *Υπέρ και κατά* (1965), *Αντιδογματικά* (1978) και *Συμπληρωματικά* (1985).

Φωτογραφίες εξωφύλλων περιοδικών που φιλοξένησαν ποιήματα των εκπροσώπων της γενιάς (Ανθολογία Σοκόλη)

Η ποίηση του Μανόλη Αναγνωστάκη, ο οποίος το 2002 τιμήθηκε με το Μεγάλο Κρατικό βραβείο για το σύνολο του έργου του, θεωρήθηκε «ως χρονικό, ή εξομολόγηση, ως απολογισμός ή ως διάλογος με την Ιστορία».

Το συναίσθημα της απογοήτευσης εκφράζει και η ποίηση του **Άρη Αλεξάνδρου** (1922-1978) (ψευδώνυμο του Α. Βασιλειάδη), ο οποίος γεννήθηκε στο Λένινγκραντ και πέθανε αυτοεξόριστος στο Παρίσι, όπου ζούσε από το 1967. Ο ποιητής γνώρισε για πολλά χρόνια την εξορία και τη φυλακή. Στο διάστημα ανάμεσα στο 1946 και το 1959 εξέδωσε τρεις ποιητικές συλλογές: *Ακόμη τούτη η Άνοιξη* (1946), *Άγονος γραμμή* (1952) και *Ευθύτης οδών* (1959). Χάρη στα ώριμα κυρίως ποιήματά του, που με την ειρωνεία τους θυμίζουν την καθαφική ποίηση, ο Αλεξάνδρου κατέκτησε σημαντική θέση ανάμεσα στους μεταπολεμικούς ποιητές ως ασυμβίβαστος και υποδειγματικά ανυποχώρητος επαναστάτης ανάμεσα στους ποιητές της «ποίησης της ήττας». Κορυφαίο, ωστόσο, έργο του είναι αναμφισβήτητα το μοναδικό του μυθιστόρημα, *Το κιβώτιο*, που γράφτηκε κατά το μεγαλύτερο μέρος του στο Παρίσι (1966-1972) και κυκλοφόρησε το 1974 στα ελληνικά και τα γαλλικά. Η ιδιοτυπία της γραφής του (βλ. παρακάτω, Μεταπολεμική πεζογραφία) έκανε το μυθιστόρημα αυτό του Αλεξάνδρου να αναγνωριστεί ως ένα από τα μυθιστορήματα-σταθμούς της νεότερης ελληνικής πεζογραφίας. Ο Άρης Αλεξάνδρου άφησε επίσης πολύ σημαντικές μεταφράσεις, κυρίως από τη ρωσική λογοτεχνία.

**Άρης
Αλεξάνδρου**

Στο ίδιο κλίμα κινήθηκε και ο **Μιχάλης Κατσαρός** (Κυπαρισσία, 1919 – Αθήνα 1998), ο οποίος με την ποιητική του συλλογή *Κατά Σαδδουκαίων* (1953), που περιλαμβάνει ποιήματα αλληγορικού χαρακτήρα με ιστορικές αναφορές, καταγγέλλει κάθε μορφή συμβιβασμού. Ο Κατσαρός, ξεχωριστή φυσιογνωμία στην ποίησή μας διατήρησε σε όλη του την πορεία το στίγμα της αμφισβήτησης χαράζοντας ο ίδιος την δική του διαδρομή, στην οποία τον πρώτο λόγο είχε η αντίσταση.

**Μιχάλης
Κατσαρός**

Μια ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί ο **Νίκος Καββαδίας** (1910-1975), ποιητής που δημιουργεί κατά την Πρώτη Μεταπολεμική περίοδο, διαφέρει όμως από τους άλλους εκπροσώπους της, γιατί αντιπροσωπεύει την τάση της φυγής και του εξωτισμού. Ο Καββαδίας γεννημένος στη Μαντζουριά εγκαταστάθηκε με την οικογένειά του στην Κεφαλλονιά, τόπο καταγωγής του. Νωρίς υποχρεώθηκε να δουλέψει ως ναυτικός, πράγμα που του επέτρεψε να εξοικειωθεί με τη σκληρή ζωή στα καράβια και να γίνει «ο ιδανικός εραστής των ταξιδιών και των γαλαζίων πόντων», που όταν είναι ελεύθερος από τις ώρες της βάρδιας διαβάζει Ουράνη και Καρυωτάκη και δέχεται την επίδρασή τους, όπως σημειώνει ο κριτικός Κώστας Στεργιόπουλος. Ο Καββαδίας υπήρξε ολιγογράφος ποιητής. Επίσημα εμφανίστηκε το 1933 με τη συλλογή *Μαραμπού*, ενώ η δεύτερη συλλογή του *Πούσι* κυκλοφόρησε το 1947 και η τρίτη *Τραβέρσο* λίγο μετά το θάνατό του, το 1975.

**Νίκος
Καββαδίας**

2) **Υπαρξιακή ή πνευματική ποίηση:** Στη δεύτερη τάση της μεταπολεμικής ποίησης – την υπαρξιακή ή πνευματική – ανήκουν οι παρακάτω ποιητές:

Ο **Γιώργος Θέμελης** (1900-1976), γεννημένος στη Σάμο και εγκατεστημένος από το 1930 στη Θεσσαλονίκη, όπου υπηρετούσε ως φιλόλογος καθηγητής, έγραψε ποίηση ανθρωποκεντρική, στην οποία η κριτική διέκρινε μυστικιστικές καταβολές. Κέντρο της ποίησής του αποτελεί η ανθρώπινη ύπαρξη (*Γυμνό παράθυρο, άνθρωποι και πουλιά, Δενδρόκπιος, Οίκος εμπορίου* κ.ά.). Εκτός από ποιήματα ο Θέμελης έγραψε κριτικές μελέτες και δοκίμια και μετέφρασε αρχαίες τραγωδίες και επιγράμματα.

Τον ίδιο προσανατολισμό έχει και η ποίηση της **Ζωής Καρέλλη** (1901-1999) με έντονο το θρησκευτικό βίωμα που φτάνει επίσης ως τον μυστικισμό. Η Καρέλλη έδωσε εννέα συνολικά συλλογές συγκεντρωμένες σήμερα στα *Ποιήματα* (2 τόμοι, 1973). Στην ποίηση της **Μελισσάνθης** (1910-1991) και της **Όλγας Βότση** (1924-1999) είναι ιδιαίτερα έντονη η παρουσία του Θεού.

**Νίκος
Καρούζος**

Ξεχωριστή περίπτωση αποτελεί εκείνη του **Νίκου Καρούζου** (1926-1990), από το Ναύπλιο, ο οποίος διακρίθηκε για τη θετική του στάση απέναντι στην ελληνορθόδοξη παράδοση, ειδικότερα στις τρεις πρώτες συλλογές του (*Ποιήματα*, 1961, *Η έλαφος των άστρων*, 1962 και *Ο υπνόσακκος*, 1964). Υποστηρικτής της Αριστεράς στη διάρκεια του Εμφυλίου ο Καρούζος στην τελευταία δεκαετία της ζωής του αποκέρυξε το μαρξισμό. Η ποίησή του, εξομολογητική και ελλειπτική, είναι πυκνή και επηρεασμένη από τον Παπαδιαμάντη και τον Καβάφη. Ο Τάκης Σινόπουλος θεωρεί ότι η ποίηση του Καρούζου εκφράζει την επιθυμία της λύτρωσης του ανθρώπου από την αγωνία της εποχής «αποδιώχνοντας το άγχος με τη χάρη της αγάπης».

**Μίλτος
Σαχτούρης**

Το 1945 εκδόθηκε η ποιητική συλλογή του **Μίλτου Σαχτούρη** (1919-2005) με τίτλο *Η λησμονημένη*. Η ποίηση του Σαχτούρη αντλεί το υλικό της από πράγματα οικεία (το φεγγάρι, τα πουλιά, το μαχαίρι, ο σκύλος, το αίμα κλπ.), όμως τα γνωρίσματά της είναι εφιαλτικά και ο κόσμος που δημιουργεί τρομακτικός, παράλογος, γεμάτος άγχος. Η κριτικός Νόρα Αναγνωστάκη, ωστόσο, έχει επισημάνει ότι «όλο το παράλογο στην ποίηση του Σαχτούρη στηρίζεται στο υλικό της αλήθειας». Αυτό σημαίνει ότι παράλογος και εφιαλτικός είναι ο κόσμος που ζούμε, ο κόσμος που έζησε ο ποιητής, μέσα στον οποίο αισθανόταν ασφυκτικά χωρίς να βρίσκει διέξοδο. Στην ποίησή του καταφεύγει στην αλληγορία και εκφράζει την επιθυμία να απογειωθεί:

«Πάντα θα 'χουμε ανάγκη από ουρανό», γράφει.

Ο Σαχτούρης, του οποίου η ποίηση επρόκειτο να επηρεάσει πλήθος νεότερων ποιητών, υποστήριζε ότι τα ποιήματά του δεν είναι απαισιόδοξα, αλλά γράφονται «για να ξορκίσουν το κακό». Επηρεασμένα από τη δημοτική ποίηση κινούνται στον ίδιο χώρο από συλλογή σε συλλογή

(*Με το πρόσωπο στον τοίχο*, 1952, *Τα φάσματα ή η χαρά στον άλλο δρόμο*, 1958, *Όταν σας μιλώ*, 1956 κλπ). Το 2003 ο Μίλτος Σαχτούρης τιμήθηκε με το Μεγάλο Κρατικό βραβείο για το σύνολο του έργου του.

Στην ίδια ομάδα ποιητών που κινήθηκαν μέσα στο κλίμα του υπερρεαλισμού («νεοϋπερρεαλιστές») ανήκουν εκτός από τον Μίλτο Σαχτούρη, ο Δ. Π. Παπαδίτσας, η Ελένη Βακαλό και ο Ε. Χ. Γονατάς.

Ο **Δημήτρης Π. Παπαδίτσας** (1922-1987) στις πρώτες του συλλογές (*Το φρέαρ με τις φόρμιγγες*, 1943, *Εντός παρενθέσεως*, 1945, *Εντός παρενθέσεως II*, 1949) καταφεύγει στον υπερρεαλισμό για να εξεγερθεί εναντίον κάθε κοινωνικής καταπίεσης που περιορίζει την ανθρώπινη ελευθερία. Βαθμιαία όμως και από συλλογή σε συλλογή ο ποιητής οδηγείται στη συμφιλίωση με τον κόσμο και ανακαλύπτει την ισορροπία που προσφέρει η θρησκευτική πίστη μέσα στις αντιφάσεις του σύγχρονου πολιτισμού (*Το παράθυρο*, 1955, *Νυχτερινά*, 1956, *Ουσίες Α΄*, 1959 και *Ουσίες Β΄*, 1961 κλπ.). Ο Παπαδίτσας, στου οποίου το έργο αναμειγνύονται στοιχεία συμβολισμού και υπερρεαλισμού (νεοϋπερρεαλιστής), μεταφράστηκε σε πολλές γλώσσες.

**Δημήτρης
Παπαδίτσας**

Το έργο του **Επαμεινώνδα Χ. Γονατά** (1924) περιγράφει παράδοξες και αναπάντεχες σκηνές και καταστάσεις που φανερώνουν τις υπερρεαλιστικές του καταβολές (αυτόματη γραφή, συνειρμός κλπ.). Στις σελίδες του η ελλειπτικότητα συνδυάζεται με τη διαύγεια των εικόνων και ο αναγνώστης έχει μερικές φορές την εντύπωση πως διαβάσει πεζογραφήματα και όχι ποιήματα.

Η **Ελένη Βακαλό** (1921), που ασχολήθηκε με την κριτική των εικαστικών τεχνών, χρησιμοποιεί στο έργο της ασυνήθιστη θεματική και εξίσου ασυνήθιστα εκφραστικά μέσα. Με την ποίησή της πλάθει έναν κόσμο παραμυθιού που την οδηγεί στην αναζήτηση της μυστικής και αθέατης πλευράς των πραγμάτων.

Περισσότερο διαυγής και με διαφανή σύμβολα εμφανίζεται ο ποιητικός λόγος του **Τάκη Σινόπουλου** (1917-1981), γιατρού από την Αγουλινίτσα της Ηλείας, ο οποίος δεν εντάσσεται στον ίδιο ιδεολογικό χώρο με τους ποιητές που ήδη αναφέρθηκαν. Στο ποιητικό έργο του Σινόπουλου εκφράζονται με τρόπο δραματικό οι τραυματικές εμπειρίες από την εμφύλια σύρραξη, η απόγνωση του ανθρώπου για την αδυναμία ουσιαστικής επικοινωνίας, η βαθιά μοναξιά αλλά και η αγωνία του ποιητή για το μέλλον της ίδιας της ποίησης. Στην πρώτη του συλλογή (*Μεταίχμιο*, 1951) ο ποιητής παρουσιάζει το σκηνικό όπου διαδραματίζεται η αναγνώριση του ομηρικού Ελπίνορα από το σύντροφό του. Ο Ελπίνορας γίνεται το σύμβολο του σύγχρονου ανθρώπου και το οδυνηρό σκηνικό το «τοπίο θανάτου». Δεύτερο ορόσημο στην ποίηση του Σινόπουλου αποτέλεσε η συλλογή *Το άσμα της Ιωάννας και του Κωνσταντίνου* (1961) με κεντρικό θέμα την έλλειψη επικοινωνίας ανάμεσα στους ανθρώπους. Κορυφαίες θεωρούνται οι ποιητικές του συλλογές *Νεκρόδειπνος* (1971) και *Το Χρονικό* (1975), όπου η μνήμη ανακαλεί σαν σε όνειρο τα φαντάσματά της (κυρίως αυτά του Εμφυλίου, που δένονται

**Τάκης
Σινόπουλος**

με το παρελθόν του ποιητή) και προβάλλεται με ποιητικό τρόπο η τραγικότητα της ανθρώπινης ύπαρξης.

**Γιώργος
Βαφόπουλος**

Στον ίδιο χώρο τοποθετείται από την κριτική και η ποίηση του **Τάκη Βαρβιτσιώτη** (1916) από τη Θεσσαλονίκη, ο οποίος κινείται μέσα σε ονειρικό κλίμα και συνδυάζει την παράδοση του συμβολισμού με τον υπερρεαλισμό. Εδώ ανήκει επίσης ο ποιητής **Γιώργος Βαφόπουλος** (1904-1999), από τη Γευγελή, που εργάστηκε ως δημοσιογράφος και αργότερα ως Διευθυντής της Δημοτικής Βιβλιοθήκης στη Θεσσαλονίκη. Η ποίηση του Βαφόπουλου είναι ποίηση «εσωτερικού χώρου», μοναξιάς και βίωσης του θανάτου. Ο ποιητής το 1983 ίδρυσε με τη σύζυγό του το «Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο» στη Θεσσαλονίκη, για το οποίο τιμήθηκε με το αργυρό μετάλλιο της πόλης.

**Γιάννης
Δάλλας**

Ξεχωριστή περίπτωση αποτελεί ο **Γιάννης Δάλλας** (Φιλιππιάδα Ηπείρου, 1924), φιλόλογος, δοκιμογράφος και μεταφραστής αρχαίων λυρικών ποιητών. Η ποίηση του Δάλλα είναι λιτή, ο στίχος του ρωμαλέος και ο λόγος του οξύς, σαρκαστικός και αλληγορικός. Η πρώτη του ποιητική εμφάνιση τοποθετείται το 1944 με το ποίημα «Καρυωτάκης». Ακολούθησε το πρώτο του ποιητικό βιβλίο με τίτλο *Frederico Garcia Lorca* (1948). Η ποιητική πορεία του συνεχίζεται μέχρι σήμερα έχοντας πάντα πλαίσιο το παρελθόν και τη μνήμη.

Μια ιδιαίτερη θέση κατέχει ο **Κρίτων Αθανασούλης** (1916-1979), που κινείται ανάμεσα στην κοινωνική και την υπαρξιακή ποίηση (*Κάιν και Άβελ*, 1940, *Με τους ανθρώπους και με κανένα*, 1957, κ.ά.).

Την υπαρξιακή τους αγωνία εκφράζουν τέλος με τα ποιήματά τους ο **Νίκος Παππάς** (1906) και η **Ρίτα Μπούμη-Παππά** (1906-1984). Δίπλα σε αυτούς βρίσκεται ο σεφερικός **Θ. Δ. Φραγκόπουλος** (1923-2002), ο **Γιώργης Παυλόπουλος** (1924) και ο **Νίκος Γκάτσος** (1911-1992).

Ο Γιώργης Παυλόπουλος, από τον Πύργο Ηλείας, δημοσίευσε ποιήματα από το 1971. Γνωστότερη η συλλογή του *Τα αντικλείδια* (1988), όπου προσπαθεί να δώσει τον ορισμό της ποίησης, να ορίσει «το άπιαστο είδωλο της ποίησης» αφηγούμενος την αιώνια προσπάθεια του ανθρώπου να «παραβιάσει την ανοικτή της πόρτα».

Από την ομάδα των νεοϋπερρεαλιστών ποιητών ξεχωρίζουν ο **Νάνος Βαλαωρίτης** (1921) και ο **Έκτωρ Κακναβάτος** (1920), ο οποίος θεωρείται ο συνεπέστερος μαζί με τον Νίκο Εγγονόπουλο εκπρόσωπος του υπερρεαλισμού στην ελληνική ποίηση.

Ο **Νάνος Βαλαωρίτης** έγραψε ποίηση επαναστατική που στρέφεται κυρίως εναντίον της συμβατικότητας των θεσμών (*Η τιμωρία των μάγων*, 1947 κλπ.). Ο **Κακναβάτος**, ο οποίος γνώρισε την εξορία χωρίς όμως να μεταφέρει τις εμπειρίες του αυτές στην ποίησή του, εμφανίστηκε το 1943 και επανεμφανίστηκε μετά από χρόνια σιωπής, τη δεκαετία του '60 (συλλογές: *Διασπορά*, 1961, *Η κλίμακα του λίθου*, 1964). Η συμβολή του Κακναβάτου στον ελληνικό υπερρεαλισμό είναι η εισαγωγή όρων και παραστάσεων από τη σύγχρονη επιστήμη, με τις οποίες τροφοδότησε την

υπερρεαλιστική φαντασία. Σ' ένα ποίημα της συλλογής *Κιβώτιο ταχυτήτων* (1987) περιγράφει πώς ο ίδιος ψάχνει τις κατάλληλες «μάχιμες κι αθάνατες» λέξεις για τα ποιήματά του.

B. Η πεζογραφία

Λέγοντας μεταπολεμική πεζογραφία, εννοούμε εκείνη που γράφεται μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο, ο οποίος αποτελεί μια μεγάλη τομή στην ιστορία. Μετά τον πόλεμο ο κόσμος μοιάζει παράλογος και στην καρδιά των ανθρώπων έχουν εγκατασταθεί η αγωνία και η αβεβαιότητα. Οι Ευρωπαίοι θέλησαν να χτίσουν έναν καινούριο κόσμο, στηριγμένο σε νέες βάσεις τόσο στο πολιτικό όσο και στο πολιτισμικό επίπεδο. Στο κέντρο των συζητήσεων θα βρίσκεται αμέσως μετά τον πόλεμο και περίπου μέχρι το 1960 το φιλοσοφικό ρεύμα του υπαρξισμού, που επηρέασε διάφορους τομείς της ζωής και βέβαια τη λογοτεχνία, η οποία δέχτηκε ανάλογες επιδράσεις από το σουρρεαλισμό (υπερρεαλισμό) και γενικά από τις σχολές εκείνες που βλέπουν το έργο τέχνης σαν ελεύθερη έκφραση της ανθρωπίνης πραγματικότητας. Το μυθιστόρημα στην Ευρώπη στρέφεται την περίοδο αυτή προς την ιστορία και τη μυθοπλασία. Βασίζεται στα γεγονότα της ιστορίας και φαίνεται ότι ξαναγυρίζει στην παραδοσιακή του μορφή.

Για την Ελλάδα, ο πόλεμος που άρχισε στις 28-10-1940 κλείνει τον Απρίλιο του '41, που αρχίζει η Κατοχή. Η φοβερή αυτή περίοδος θα τελειώσει για την Αθήνα στις 12-10-1944, με την αποχώρηση των γερμανικών στρατευμάτων, για τη Θεσσαλονίκη στο τέλος Οκτωβρίου και για τα Χανιά το Μάιο του 1945, όταν αποχώρησαν τα γερμανικά στρατεύματα μετά τη λήξη του Β' Παγκόσμιου πολέμου. Οι συγγραφείς αντλούν το υλικό τους από τις οδυνηρές εμπειρίες του πολέμου, της Κατοχής και της Αντίστασης και στη συνέχεια από τα μετεμφυλιακά χρόνια και τα γεγονότα που οι συνέπειές τους φτάνουν έως τις μέρες μας. Η ιστορία αποτελεί το κύριο υλικό για πολυάριθμα ελληνικά μυθιστορήματα.

Στην περίοδο του μεταπολέμου το μυθιστόρημα, και μάλιστα το ιστορικό, θα προβάλει τις ανάγκες αλλά και τις προσδοκίες της εποχής κατά την οποία γράφεται. Θα προσπαθήσει δηλαδή να ερμηνεύσει το σύγχρονο παρόν μέσα από το ιστορικό παρελθόν. Στην περίοδο αυτή γράφει τα μυθιστορήματά του ο **Νίκος Καζαντζάκης** (1883-1957). Εδώ ανήκουν επίσης τα έργα της **Μέλπωσ Αξιώτη** και των εκπροσώπων της σχολής της Θεσσαλονίκης. Οι συγγραφείς αυτοί, αν και κατατάσσονται ηλικιακά στη γενιά του '30, είναι νεοτεριστές και το πνεύμα που διέπει τα έργα τους είναι καθαρά μεταπολεμικό (γι' αυτό και το έργο του Καζαντζάκη εξετάζεται σε αυτό το κεφάλαιο). Τα μυθιστορήματα της περιόδου ανάμεσα στο 1939 και στο 1945, προσιτά στο ευρύ κοινό, καθιερώθηκαν και εγκαινίασαν μια λαμπρή περίοδο για το ελληνικό μυθιστόρημα.

Κανείς όμως από τους συγγραφείς αυτής της περιόδου δε γνώρισε τη διεθνή επιτυχία που είχε το έργο του Κρητικού συγγραφέα **Νίκου Καζαντζάκη**

Εισαγωγικά

Νίκος Καζαντζάκης

N. Καζαντζάκης (Έλληνες του κόσμου)

(1883-1957), του οποίου τα μυθιστορήματα διαβάστηκαν πολύ και μεταφράστηκαν σε όλες σχεδόν τις γλώσσες (κυρίως το μυθιστόρημά του *Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*, που ολοκληρώθηκε στην Κατοχή και δημοσιεύτηκε στα 1946, όταν ο συγγραφέας ήταν ήδη 63 ετών). Ο Καζαντζάκης έγραψε πάρα πολύ και για πάρα πολλά. Έκανε μεταφράσεις, έγραψε θεατρικά έργα, θέατρο, φιλοσοφία, ταξιδιωτικά και αυτοβιογραφικά κείμενα. Ο ίδιος μέχρι το τέλος της ζωής του συνήθιζε να λέει ότι το σημαντικότερο έργο του είναι η *Οδύσσεια*, ποίημα 33.333 στίχων γραμμένο από το

1924 μέχρι το 1938. Εδώ ο Καζαντζάκης παρακολουθεί τον Οδυσσέα μετά την επιστροφή του στην Ιθάκη και διηγείται τις νέες του περιπέτειες. Η κριτική όμως υποδέχτηκε ψυχρά την *Οδύσσεια* κυρίως λόγω της γλωσσικής δυσκολίας που παρουσίαζε. Ο Καζαντζάκης από τότε επιδόθηκε με πάθος στο μυθιστόρημα και γνωστός έγινε κυρίως από τα μυθιστορήματά του.

Μέσα από το μυθιστόρημα ο Καζαντζάκης συνεχίζει να αναζητεί τη σωτηρία του ανθρώπου. Ο άνθρωπος που πέρασε την έντονη μεταφυσική αγωνία του μέσα στις είκοσι τέσσερις ραφωδίες της *Οδύσσειάς* του (1938) αποφασίζει τώρα να συγγράψει μιαν αφηγηματική εποποιία πολλών σελίδων, επιβεβαιώνοντας την αλήθεια ότι το μυθιστόρημα είναι μια μορφή απλοποιημένης και προσιτής σε όλους εποποιίας. Έτσι, ο κόσμος της ηθογραφίας, που γνωρίσαμε στον Καρκαβίτσα, το Θεοτόκη και τον Κονδύλακη, στα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη ανανεώνεται και αναγεννιέται μοναδικά.

Στον *Αλέξη Ζορμπά* προβάλλονται οι πρωτόγονες τεχνικές εργασίας και η σκληρότητα της παραδοσιακής ζωής στην Κρήτη, ενώ παράλληλα το κείμενο διανθίζεται με πολλούς προβληματισμούς. Ο *βίος και η πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά* (1946) είναι το πρώτο μιας σειράς επτά μυθιστορημάτων που ο συγγραφέας έγραψε προς το τέλος της ζωής του. Πρόκειται για τα μυθιστορήματα *Ο Χριστός ξανασταυρώνεται* (1948), *Ο καπετάν Μιχάλης* (1950), *Ο τελευταίος πειρασμός* (1951), *Ο φτωχούλης του Θεού* (1952), *Οι αδερφοφάδες* (1954) και τέλος η *Αναφορά στον Γκρέκο*, μια ποιητική αυτοβιογραφία που απευθύνεται στο συμπατριώτη του, διεθνούς φήμης ζωγράφο Δομήνικο Θεοτοκόπουλο. Το έργο αυτό δημοσι-

εύτηκε μετά το θάνατο του συγγραφέα (1961). Τα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη εξελίσσονται στο ιστορικό παρελθόν και έχουν σκηνικό τους τις μικρές αγροτικές κοινότητες που συναντάμε στα μυθιστορήματα του ηθογραφικού ρεαλισμού του τέλους του 19ου αιώνα. Εδώ ανήκει το μυθιστόρημα *Ο Χριστός ξανασταυρώνεται*. Ήρωες εδώ είναι οι κάτοικοι ενός χωριού που αναπαριστούν τα πάθη του Χριστού αυτοσχεδιάζοντας ο καθένας το ρόλο του. Τα γεγονότα, παρόλο που απέχουν χρονικά από την εποχή που γράφεται το μυθιστόρημα, παραπέμπουν στον Εμφύλιο. Το ίδιο συμβαίνει και στις *Αδερφοφάδες*, το μυθιστόρημα που έγραψε ο Καζαντζάκης ένα χρόνο αργότερα. Ακρογωνιαίος λίθος της σύλληψης αυτών των μυθιστορημάτων είναι ο Εμφύλιος. Από τα υπόλοιπα μυθιστορήματα *Ο τελευταίος πειρασμός*, που έχει ως βασικό θέμα του το Χριστό, γέννησε αντιδράσεις κυρίως από τους εκκλησιαστικούς κύκλους.

Στα μυθιστορήματά του ο Νίκος Καζαντζάκης ερμηνεύει αλληγορικά, πολιτικά και φιλοσοφικά τα ήθη της ελληνικής υπαίθρου, ενός κόσμου που τη στιγμή αυτή έχει αρχίσει να εξαφανίζεται. Η γλώσσα του είναι δημοτική, ιδιότυπη με πολλούς γλωσσικούς ιδιοματισμούς, νεολογισμούς και εξεζητημένες εκφράσεις που πολλοί τις θεώρησαν επιτηδευμένες. Όλα αυτά όμως αντισταθμίζονται από τις εξαιρετικές περιγραφές και τη δύναμη των σκηνών, όπου ο αναγνώστης παρακολουθεί με μεγάλο ενδιαφέρον την αντιπαράθεση χαρακτήρων και συνειδήσεων.

Το παραδοσιακό ελληνικό περιβάλλον γίνεται ο καμβάς των έργων του Καζαντζάκη, όμως τα έργα του θα ξεφύγουν από τα όρια αυτού του περιβάλλοντος και θα γίνουν οικουμενικά. Το μυθιστόρημα του Καζαντζάκη (αν και περιορίζεται στα όρια του νησιού που ο συγγραφέας γεννήθηκε, όπως και το έργο του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη) αντιπροσωπεύει μια ιστορική ενότητα που αργότερα θα διευρύνει το χώρο της πέρα από τα γεωγραφικά της όρια. Τους ήρωές του ο Καζαντζάκης δανείζεται από το μύθο, τη θρησκεία, την καθημερινή ζωή, και *ενσαρκώνουν* τον περήφανο, ελεύθερο και αγωνιζόμενο άνθρωπο.

Η αναπαράσταση του παρελθόντος συγκινεί και δύο γυναίκες συγγραφείς, τη **Διδώ Σωτηρίου** (1909-2004) και τη **Μαρία Ιορδανίδου** (1897-1999). Η πρώτη, πρόσφυγας της Μικρασιατικής Καταστροφής, σταδιοδρόμησε στον αριστερό τύπο. Στο γνωστό της μυθιστόρημα *Ματωμένα χώματα* (1962) αφηγείται με τη φωνή ενός αγρότη τις περιπέτειες των κατατρεγμένων από τους Τούρκους Ελλήνων. Η μεγάλη αυτή τραγωδία του ελληνισμού αποτυπώθηκε και στο προηγούμενο μυθιστόρημά της *Οι νεκροί περιμένουν* (1959). Η Σωτηρίου έγραψε επίσης τα μυθιστορήματα *Εντολή* (1976) και *Κατεδαφιζόμεθα* (1982), όπου συνοψίζονται τα στοιχεία της γραφής της: η περιπέτεια, η κοινωνική θεώρηση των πραγμάτων και το πλάσιμο ζωντανών ηρώων.

Στο μυθιστόρημα της Ιορδανίδου *Λωξάνδρα* (1963) σκηνικό της δράσης είναι η Κωνσταντινούπολη και οι πρωταγωνιστές είναι ήρωες που ζουν και κινούνται στο καθημερινό πλαίσιο της πόλης.

**Διδώ
Σωτηρίου**

**Μαρία
Ιορδανίδου**

**Μαργαρίτα
Λυμπεράκη**

Η κριτική επισημαίνει ότι η αρχή των εξελίξεων στο μεταπολεμικό μυθιστόρημα βρίσκεται ουσιαστικά στο μυθιστόρημα της **Μαργαρίτας Λυμπεράκη** (1919) *Τα ψάθινα καπέλλα* (1946). Γραμμένο με ανάλαφρο και υπαινικτικό ύφος το μυθιστόρημα αυτό ξεχώρισε και θεωρήθηκε πρωτοποριακό.

Αργότερα η Λυμπεράκη στο μυθιστόρημά της *Ο άλλος Αλέξανδρος* (1950), θα προβληματιστεί για τη φύση του ανθρώπου μέσα στα συγκλονιστικά γεγονότα που τον ξεπερνούν. Το μυθιστόρημα αυτό, που εξιστορεί με διαφορετικό τρόπο την πολεμική εμπειρία, θυμίζει την τεχνική της Τατιάνας Γκρίτσον-Μιλλιέξ στο *Ιδού ίππος κλωρός* που θα κυκλοφορήσει δεκατρία χρόνια μετά και θα καταδείξει τη θέση των γυναικών στη νέα κοινωνική πραγματικότητα.

**Μιμίκας
Κρανάκη**

Ουσιαστική καινοτομία όμως αποτελεί και το μυθιστόρημα της **Μιμίκας Κρανάκη** (1922) *Contre-temps* (1947), καθώς η αφήγηση ακολουθεί τις εσωτερικές σκέψεις και τον προβληματισμό της ηρωίδας του βιβλίου, η οποία βρίσκεται σε φανερά δυσαρμονία με την εποχή της. Δεν είναι τυχαίο ότι οι δύο αυτές πρωτοπόροι πεζογράφοι μετά τη δημοσίευση των έργων τους εγκαταστάθηκαν στη Γαλλία, όπου συνέχισαν να γράφουν στα γαλλικά.

**Κώστας
Ταχτσής**

Στο καθημερινό πλαίσιο της πόλης θα κινηθεί και ο **Κώστας Ταχτσής** (1927-1988) στο πετυχημένο του μυθιστόρημα *Το τρίτο στεφάνι* (1962). Στο έργο αυτό ο Ταχτσής θα χρησιμοποιήσει σκηνογραφία αποκλειστικά αστική. Μέσα από την εμπειρία των δύο ηρωίδων του, ο συγγραφέας, με ζωντανό ύφος, έντονη αίσθηση του χιούμορ και προφορικότητα, καταδειχνει ότι οι άνθρωποι δεν είναι τελικά παρά θύματα των κοινωνικών συμβάσεων που καθορίζουν τη συμπεριφορά τόσο των ίδιων, όσο και των οικογενειών τους.

**Στρατής
Τσίρκας**

Νεότερική μορφή έδωσαν στο ελληνικό μυθιστόρημα ο **Στρατής Τσίρκας** (1911-1980), ο οποίος επιβλήθηκε ως πεζογράφος με την τριλογία του *Ακυβέρνητες Πολιτείες* (1960-1965). Η τριλογία αποτελείται από τρία μυθιστορήματα: *Η λέσχη*, με χώρο δράσης την Ιερουσαλήμ, *Η Αριάγνη*, με χώρο δράσης το Κάιρο και *Η Νυχτερίδα* με σκηνικό την Αλεξάνδρεια.

Ο Τσίρκας, που γεννήθηκε στην Αίγυπτο και δημοσίευσε τα βιβλία του πριν από τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο, εμπνέεται από μια ολόκληρη εποχή.

Τα τρία μυθιστορήματα της τριλογίας του Τσίρκα συνδυάζουν όλες τις τάσεις της εποχής: ιστορική μαρτυρία, πολιτικός προβληματισμός, σύγχρονη τεχνική του εσωτερικού μονολόγου, σύνθετη αφηγηματική δομή. Οι *Ακυβέρνητες πολιτείες* είναι ένα μυθιστόρημα βασικά πολιτικό. Ρεαλιστικό κατά βάση χρησιμοποιεί μοντέρνες τεχνικές και διαγράφει ζωντανά τους χαρακτήρες.

Αργότερα ο συγγραφέας έγραψε τη *Χαμένη άνοιξη* (1977) με θέμα τα γεγονότα του Ιουλίου του 1965.

Ο νεορεαλισμός, το πνευματικό κίνημα που άνθισε μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο, βρίσκεται πολύ κοντά στη δημοσιογραφία και την τεχνική του ρεπορτάζ. Στο εξωτερικό οι συγγραφείς θέλουν να περιγράψουν τη ζωή όπως ακριβώς ήταν ή όπως είχε καταντήσει να είναι. Πολλοί από αυτούς ζούσαν στην παρανομία (όπως ο Μοράβια), στη φυλακή (όπως ο Παβέζε) ή στην εξορία (όπως ο Κάρλο Λέβι και ο Σιλόνε), ενώ άλλοι εντάχθηκαν στην Αντίσταση. Το κίνημα αναπτύχθηκε ραγδαία μετά τον πόλεμο (ο Λέβι για παράδειγμα απέκτησε διεθνή φήμη με το έργο του *Ο Χριστός σταμάτησε στο Έμπολι*, 1945, στο οποίο περιγράφονται τα δεινά των χωρικών της νότιας Ιταλίας, όπου ο συγγραφέας ήταν εξόριστος).

Στην Ελλάδα ο νεορεαλισμός συνδέθηκε με την πολιτικοποίηση της λογοτεχνίας, έντονη στη μεταπολεμική περίοδο και άμεσα συνδεδεμένη με τον Εμφύλιο. Πολλοί συγγραφείς περιγράφουν την αγωνία του ανθρώπου να επιβιώσει και να βρει το στίγμα του στη νέα εποχή. Άλλοι πάλι προτιμούν να προβάλλουν στο έργο τους την παράδοση.

**Νεορεαλισμός
και
πολιτικοποίηση
της
λογοτεχνίας**

Ο **Δημήτρης Χατζής** (1913-1981), γιος εκδότη εφημερίδας από τα Γιάννενα, φιλόλογος και αξιόλογος μυθιστοριογράφος, αναγκάστηκε να περάσει εκτός Ελλάδας το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του. Η λογοτεχνική πορεία του Χατζή άρχισε με το μυθιστόρημα *Η φωτιά* (1946), που χαρακτηρίζει την προσπάθεια ενός προοδευτικού συγγραφέα ο οποίος, απογοητευμένος από τον κατοχικό αγώνα, εξυμνεί την παράδοση και δηλώνει την πίστη του στον αγώνα της εργατικής τάξης.

Η τέχνη του Χατζή έχει πολλά κοινά σημεία με την ηθογραφία. *Η Φωτιά* θεωρείται το πρώτο αντιστασιακό ελληνικό πεζογράφημα. Η ουσιαστική, ωστόσο, είσοδος του Χατζή στη λογοτεχνία γίνεται με τη συλλογή διηγημάτων *Το τέλος της μικρής μας πόλης* (1962). Ο Χατζής μετά την κατάρρευση της στρατιωτικής δικτατορίας θα επιστρέψει στην Ελλάδα, συνεχίζοντας στα μυθιστορήματά του να καταγράφει τις κοινωνικές εξελίξεις στην Ελλάδα από το '40 και μετά. Στο έργο του εκφράζει την ανησυχία του για τη μεταπολεμική πραγματικότητα και θεωρείται ότι ανήκει στους «νεορεαλιστές» πεζογράφους μας. Η γλώσσα του, όπως έγραψε ο ομότεχνός του Αλέξανδρος Κοτζιάς, «είναι γλώσσα δασκάλου, μια γλώσσα φυσική, απλή, άμεση, ευλύγιστη και εύστοχη».

Πολιτικός πρόσφυγας είναι επίσης ο συγγραφέας **Μήτσος Αλεξανδρόπουλος** (γενν. 1924), μια ξεχωριστή περίπτωση στα γράμματά μας. Οι πρώτες δημοσιεύσεις του στα ελληνικά και τα ρωσικά προκάλεσαν την προσοχή των διανοουμένων της Αριστεράς που έμεναν στην Ελλάδα και αρθρογραφούσαν στο περιοδικό *Επιθεώρηση Τέχνης*. Από τα πρώτα του μυθιστορήματα *Νύχτες και αυγές – Η πολιτεία*, 1961, *Νύχτες και αυγές – Τα βουνά*, 1963, ο Αλεξανδρόπουλος ξεχώρισε από την επιλογή του υλικού και των μεθόδων του, που υπονομεύουν δημιουργικά το ρεαλισμό. Ο συγγραφέας (βραβευμένος για το σύνολο του έργου του με κρατικό βραβείο το 2002) κινείται μέσα στο ιστορικό τετράγωνο: Κατοχή-Αντίσταση-Εμφύλιος-Προσφυγιά.

**Δημήτρης
Χατζής**

**Μήτσος
Αλεξανδρό-
πουλος**

**Αντρέας
Φραγκιάς**

Ο **Αντρέας Φραγκιάς** (1921-1998) που έζησε τη φοβερή εμπειρία της εξορίας στη Μακρόνησο, έγραψε εκτενή μυθιστορήματα στα οποία μιλάει με τρόπο συμβολικό για διάφορα πολιτικά γεγονότα, όπως για τα στρατόπεδα συγκέντρωσης που είχαν εγκατασταθεί στα νησιά (*Ο Λοιμός*, 1962). Το καλύτερο ωστόσο μυθιστόρημα του Φραγκιά παραμένει το *Άνθρωποι και σπίτια*, ένα νεορεαλιστικό μυθιστόρημα που αποδίδει την ατμόσφαιρα της Ελλάδας μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου. Ο Φραγκιάς, όπως και αργότερα ο **Θανάσης Βαλτινός** (γενν. 1932) στη νουβέλα του *Η κάθοδος των εννιά* (3η έκδοση, 1984), επανέρχονται συνειδητά στον παραδοσιακό τρόπο αφήγησης. Στο έργο του ο Βαλτινός συνομιλεί με την Ιστορία, ενδιαφέρεται για τις επιμέρους αφηγήσεις αυτοπτών μαρτύρων και δε σχολιάζει, ούτε κατευθύνει τον αναγνώστη. Στο δεύτερο βιβλίο του, *Το συναξάρι του Ανδρέα Κορδοπάτη* (2000), που αναφέρεται στους Βαλκανικούς πολέμους και τα Μικρασιατικά, χρησιμοποιεί πολλούς αφηγητές και τις μαρτυρίες τους.

Ιδιότυπη περίπτωση αποτελεί η **Λιλή Ζωγράφου** (1922-1998) που έγινε γνωστή από τη μελέτη της για το Νίκο Καζαντζάκη (*Νίκος Καζαντζάκης, ένας τραγικός*, 1959), αλλά και από τα μυθιστορήματά της πολλά από τα οποία προκάλεσαν θόρυβο (*Η Συβαρίτισσα*, 1987 κ.ά.)

**Αντώνης
Σαμαράκης**

Ο **Αντώνης Σαμαράκης** (1919-2003) οφείλει την επιτυχία του στην παγκοσμιότητα των ηρώων του. Τα πρόσωπα των μυθιστορημάτων του Σαμαράκη αντιπροσωπεύουν το σύγχρονο άνθρωπο που συνθλίβεται από τους μηχανισμούς του κράτους και την αδιαφορία. Το έργο του περιλαμβάνει μερικές συλλογές διηγημάτων (*Ζητείται ελπίς*, 1954, *Αρνούμαι*, 1961, *Το διαβατήριό*, 1973) και ένα μυθιστόρημα, *Το λάθος* (1965). Το τελευταίο εξελίσσεται σε μια φανταστική χώρα, που όμως έχει πολλές ομοιότητες με την Ελλάδα της εποχής, όπου ο φόβος του κομμουνιστικού κινδύνου ευνοεί την κατασκοπεία και η δολοφονία του βουλευτή της Αριστεράς Γρηγόρη Λαμπράκη (1963) προαναγγέλλει ένα επικείμενο πραξικόπημα. Την ίδια στιγμή η λογοτεχνία στην Ευρώπη επηρεάζεται από τον κινηματογράφο, που γίνεται από πολλούς αντικείμενο μίμησης. Οι συγγραφείς προσπαθούν να γράφουν στη γλώσσα των απλών ανθρώπων στην απλούστερη μορφή της. Την τεχνική αυτή ακολούθησε και ο Σαμαράκης στα έργα του, που έγιναν πολύ δημοφιλή, καθώς έχουν ελεύθερο και σκωπτικό ύφος (στερεότυπες εκφράσεις, επαναλήψεις, ξένες λέξεις). Η απλή υπόθεση αλλά και το απλό ύφος αντιπροσώπευε για τους αναγνώστες της εποχής μια καινοτομία που αγαπήθηκε.

Το *Λάθος* του Σαμαράκη γνώρισε νέα επιτυχία στα 1967, δυο χρόνια μετά την έκδοσή του, όταν το πραγματικό γεγονός της Δικτατορίας των Συνταγματαρχών έτυχε να συμπίπτει σε πολλές λεπτομέρειές του με αυτό που ίσχυε στη φανταστική χώρα του μυθιστορήματος.

Τέλος ο **Γιώργος Ιωάννου** (1927-1985) από τη Θεσσαλονίκη, που μέσα από τα πεζογραφήματά του παρουσιάζει ένα άλλου τύπου «μυθιστόρημα», το οποίο αντλεί από βιοματικά στοιχεία και προσωπικές εμπειρίες.

Ένα βιβλίο-μαρτυρία για τον Εμφύλιο που μόλις είχε τελειώσει αποτελεί το έργο *Πυραμίδα 67* του **Ρένου Αποστολίδη** (1924-2004). Ο συγγραφέας εξιστορεί τις εμπειρίες του από την περίοδο του Εμφυλίου, όταν ο ίδιος υπηρετούσε την στρατιωτική θητεία του. Και οι άλλοι όμως συγγραφείς που εμφανίστηκαν τη συγκεκριμένη δεκαετία εμπνέονται από τα πολιτικά γεγονότα της εποχής.

Για πρώτη φορά εμφανίστηκαν στη δεκαετία του '50 οι συγγραφείς **Βασίλης Βασιλικός** (1933), με τη νουβέλα *Η διήγηση του Ιάσονα* (1953), **Σπύρος Πλασκοβίτης** (1917-2000) με τη συλλογή διηγημάτων *Η θύελλα και το φανάρι* (1955) (βλ. και παρακάτω), **Τηλέμαχος Αλαβέρας** (1926) με τη συλλογή διηγημάτων *Τ' αγρίμια του άλλου δάσους* (1952) και **Νίκος Καχτίσης** (1926-1970) με το *Ποιοι οι φίλοι* (1959). Κατεξοχήν ιδιόρρυθμος συγγραφέας ο Καχτίσης συνδύασε τον εσωτερικό μονόλογο με τον παραδοσιακό ρεαλισμό. Την ίδια περίοδο σημειώνεται η πρώτη εμφάνιση του **Γιώργου Χειμωνά** (1938-2001) με το αφήγημα *Πεισίστρατος* (1960). Ο Χειμωνάς, νευροψυχίατρος, από την Καβάλα, που ορισμένοι κριτικοί τον εντάσσουν ανάμεσα στους ιδιοφυέστερους συγγραφείς μας, ξεφεύγει από τις κοινές προδιαγραφές προσπαθώντας να καταργήσει την πλοκή και να αγνοήσει το χρόνο. Η πρόθεσή του αυτή είναι φανερή και στα επόμενα έργα του: *Η εκδρομή* (1964), *Μυθιστόρημα* (1966), *Ο γιατρός Ινεότης* (1971).

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

- ✓ Στα μεταπολεμικά χρόνια στην Ελλάδα εμφανίζεται μεγάλη ποιητική παραγωγή. Οι ποιητές ζώντας μέσα στο κλίμα των πολιτικών γεγονότων γράφουν ποίηση με πολιτικό-κοινωνικό περιεχόμενο ή εκφράζουν με την ποίησή τους την υπαρξιακή αγωνία τους (Πρώτη Μεταπολεμική Γενιά). Σημαντικοί ποιητές της περιόδου ο Αναγνωστάκης, ο Πατρίκιος, ο Λειβαδίτης, ο Αλεξάνδρου κ.ά.
- ✓ Οι διαφοροποιήσεις της μεταπολεμικής λογοτεχνίας που επισημάναμε στην περιοχή της ποίησης είναι κατά πολύ εντονότερες στην πεζογραφία. Πραγματικά, στα είκοσι χρόνια που ακολούθησαν το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο παρουσιάστηκαν έργα που αντικρίζουν τον κόσμο εντελώς διαφορετικά, έργα που εκφράζουν έναν κόσμο αλλαγμένο, που χαρακτηριστικά του είναι η αμφιβολία, η αστάθεια, η ανησυχία και η αγωνία.
- ✓ Τη διαφοροποίηση, ωστόσο, αυτή δεν τη συνόδεψε και κάποια μορφική ανανέωση. Οι τεχνικές καινοτομίες και οι πειραματισμοί που έγιναν στο ευρωπαϊκό μυθιστόρημα δεν καθόρισαν τη μεταπολεμική πεζογραφία στην Ελλάδα. Μόνο ανάμεσα στους συγγραφείς που εμφανίστηκαν μετά το 1960 παρατηρήθηκαν τάσεις για μια μορφική ανανέωση. Χαρακτηριστική περίπτωση ο Νίκος Καζαντζάκης, αλλά και η Διδώ Σωτηρίου, ο Στρατής Τσίρκας, ο Δημήτρης Χατζής, ο Αντώνης Σαμαράκης κ.ά.

Ασκήσεις – Θέματα για συζήτηση

1. Να διαβάσετε το ποίημα του Μίλτου Σαχτούρη **Στρατιώτης-Ποιητής** και με τη βοήθεια του καθηγητή/τριας σας να συσχετίσετε το περιεχόμενο του με την απολογία του Τάσου Λειβαδίτη.

2. Να διαβάστε το μυθιστόρημα του Νίκου Καζαντζάκη **Ο φτωχούλης του Θεού** και να συντάξετε ένα κείμενο 300 περίπου λέξεων για τα συναισθήματα που σας δημιουργήθηκαν.

3. Να διαβάσετε το κείμενο του Αντώνη Σαμαράκη «Ο ξανθός ιππότης» (από τη συλλογή διηγημάτων του **Ζητείται ελπίς**) και να εντοπίσετε τα στοιχεία εκείνα που θυμίζουν τη γλώσσα του κινηματογράφου, δημιουργούν αγωνία και συνεχείς ανατροπές.

Βιβλιογραφία

1. Αράγης, Γ. (1996). *Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Πατάκης.
2. Αργυρίου, Αλ. (1979). *Νεωτερικοί ποιητές του Μεσοπολέμου*. Αθήνα: Σοκόλης.
3. Ευαγγέλου, Α. (x.x.). *Η δεύτερη μεταπολεμική ποιητική γενιά*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
4. Ζήρας, Α. (1979). *Νεώτερη Ελληνική ποίηση 1965-1980*. Αθήνα: Γραφή.
5. Κούρτοβικ, Δημ. (1995). *Έλληνες μεταπολεμικοί συγγραφείς*. Αθήνα: Πατάκης.
6. Λεοντάρης, Β. (1983). *Η ποίηση της ήττας*. Αθήνα: Έρασμος.
7. Μέντη, Δ. (1995). *Μεταπολεμική πολιτική ποίηση, Ιδεολογία και ποιητική*. Αθήνα: Κέδρος.
8. Μερακλής, Μ. Γ. (x.x.). *Η σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία (1945-1970). I. Ποίηση, II. Πεζογραφία*. Θεσσαλονίκη: Κωσταντινίδη.
9. Μπλιώνης, Χρ. (2003). *Το διήγημα*. Αθήνα: Σαββάλας.
10. Μπαλάσκας, Κ. (2004). *Ξενάγηση στη Νεοελληνική Πεζογραφία*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
11. Παπαγεωργίου, Κ. (1989). *Η γενιά του '70. Ιστορία-ποιητικές διαδρομές*. Αθήνα: Κέδρος.
12. Παπαγεωργίου, Κ. (2003). *Μονόλογοι και χειραφίτες*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
13. Σπανδωνίδη, Π., (1955). *Η νεώτερη ποίηση στην Ελλάδα. Δοκίμιο*. Αθήνα: Ίκαρος.
14. Στεργιόπουλος, Κ. (1977). *Από το συμβολισμό στη Νέα Ποίηση*. Αθήνα: Βάκων.
15. Vitti, M. (1977). *Η γενιά του τριάντα. Ιδεολογία και μορφή*. Αθήνα: Ερμής.
16. Vitti, M. (2003). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Μετάφραση Μ. Ζορμπά, θεώρηση του συγγραφέα, απόδοση Ε. Ι. Μοσχονά. Αναθεωρημένη έκδοση. Αθήνα: Οδυσσεάς, 145-240.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΕΝΑΤΗ

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΧΡΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ

Η λογοτεχνική δεκαετία του 1960 (Δεύτερη Μεταπολεμική Γενιά)

Η περίοδος χαρακτηρίζεται από πολιτική αστάθεια και μεταβατικότητα. Τα ιστορικά γεγονότα συνεχίζουν να σημαδεύουν τη λογοτεχνία. Η σκιά της Πρώτης Μεταπολεμικής Γενιάς είναι ακόμη έντονη. Παράλληλα όμως οι λογοτέχνες διαφοροποιούνται μέσα από την αμφισβήτηση. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν η Κική Δημουλά, ο Ντίνος Χριστιανόπουλος, ο Μένης Κουμανταρέας κ.ά.

A. Η ποίηση

Γύρω στα 1960 εμφανίζεται μια νέα γενιά ποιητών που συνεχίζουν σε μικρότερη κλίμακα την παράδοση των πρώτων μεταπολεμικών ποιητών, αλλά παράλληλα διαφοροποιούνται από την προηγούμενη γενιά προχωρώντας προς την κατεύθυνση της αμφισβήτησης και της διαμαρτυρίας. Η γενιά αυτή αναπτύσσεται μέσα σε ένα χώρο όπου διακρίνονται ακόμη τα ίχνη της Γενιάς του Τριάντα (που εξακολουθεί να κάνει αισθητή την παρουσία της), ενώ παράλληλα η Πρώτη Μεταπολεμική Γενιά στη διάρκεια αυτής της δεκαετίας βρίσκεται στη δημιουργικότερη και παραγωγικότερη στιγμή της.

Πρόκειται για μια μεταβατική περίοδο που οδηγεί στη νέα ποιητική γενιά του 1970, η οποία θα φέρει μια νέα ποιητική καρποφορία. Οι ποιητές της μεταβατικής αυτής περιόδου γεννήθηκαν όλοι ανάμεσα στο 1929 και το 1940 και αυτό είναι, σύμφωνα με τους μελετητές, το ασφαλέστερο κριτήριο για τη χάραξη των ορίων αυτής της γενιάς. Πρόκειται επομένως για ποιητές που γύρω στα 1940 διανύουν την τρυφερή παιδική ηλικία τους, πράγμα που σημαίνει ότι ο Αλβανικός πόλεμος, η Κατοχή και η Αντίσταση είναι κυρίως τα τραυματικά γεγονότα που σημαδεύουν τη μνήμη τους.

**Στη σκιά του
παρελθόντος.
Αμφισβήτηση
και
διαμαρτυρία**

Χαρακτηριστικά της ποιητικής γενιάς του '60

1. Οι ποιητές της γενιάς του '60 εμφανίζονται ως «πτημένοι» χωρίς, ωστόσο, να έχουν δώσει κάποια μάχη (ένοπλη ή ιδεολογική). Αισθάνονται να τους βαραίνει η αποπνικτική ατμόσφαιρα ενός εφιάλτη, καθώς έχουν βιώσει παθητικά τις τραυματικές μνήμες μιας παραγμένης εποχής.

2. Ζουν σε μια πραγματικότητα που δεν μπορεί να προσφέρει τίποτε στην αγωνιστική τους διάθεση, με αποτέλεσμα να ωθούνται στην εσωστρέφεια, την ενδοσκόπηση και την εξομολόγηση.

3. Τα ποιήματά τους εκφράζουν φόβο, απόγνωση, αίσθηση αποτυχίας και ήττας. Οι μελετητές παρατήρησαν ότι η Δεύτερη Μεταπολεμική Γενιά παρουσιάζει αντιστοιχίες με τους ποιητές της δεκαετίας του '20 (οι οποίοι σηματοδοτούνται από την Μικρασιατική καταστροφή αποτέλεσαν μια «χαμένη γενιά»). Γι' αυτό και στα ποιήματα της περιόδου εμφανίζεται έντονη η επίδραση της ποίησης του Καρυωτάκη.

4. Ο φόβος, η αποξένωση και η στέρση έγιναν οι αιτίες της διαμαρτυρίας των ποιητών απέναντι στη διαρκώς μεταβαλλόμενη πραγματικότητα. Θέματά τους, ωστόσο, παραμένουν τα αιώνια θέματα της ποίησης: ο έρωτας, ο θάνατος, η ανθρώπινη κοινωνία.

Εκπρόσωποι

Οι νέοι ποιητές αισθάνονται πικραμένοι και προδομένοι και αυτό εκφράζεται στην ποίησή τους. Ο **Ντίνος Χριστιανόπουλος** (Θεσσαλονίκη, 1931), φιλόλογος και υπεύθυνος του περιοδικού *Διαγώνιος* (που ιδρύθηκε το 1958 και υπήρξε φυτώριο για πολλούς ποιητές και πεζογράφους της εποχής), έγραψε ποίηση έντονα εξομολογητική, η οποία όμως δεν αποφεύγει να ασκεί κοινωνική κριτική.

Φωτογραφία παρέας ποιητών της γενιάς (άνοιξη 2001, στο σπίτι του Γεράσιμου Λυκιαρδόπουλου) (Ανθολογία Σοκόλη).

Ο **Βύρων Λεοντάρης** (1932, Νιγρίτα Σερρών), ο οποίος το 1997 τιμήθηκε με το Κρατικό βραβείο ποίησης για το έργο του *Εν γη αλμυρά*, εκφράζει στους στίχους του την απογοήτευσή του. Μιλώντας για το έργο του ο ποιητής και κριτικός Κώστας Παπαγεωργίου σημειώνει: «Η ήττα του χθες είναι ήττα του σήμερα αλλά και του αύριο». Σύζυγος του Λεοντάρη είναι η ποιήτρια **Ζέφη Δαράκη**, που δημιουργεί μια ονειρική ποίηση εκφράζοντας το «ποιητικό της όνειρο» σε εσωτερικό μονόλογο.

Στις ευχάριστες αναμνήσεις της παιδικότητας στηρίζεται η ποίηση του Μακεδόνα ποιητή **Μάρκου Μέσκου** (1935). Σε αυτές αντισταθμίζεται η απαισιόδοξη πραγματικότητα. Στο έργο του Μέσκου, όπως και σε αυτό του **Πρόδρομου Μάρκογλου** (Καβάλα, 1935) είναι έκδηλες οι ιστορικές και κοινωνικές αναφορές. Η ποίηση του Μάρκογλου έχει κοινωνικό προσανατολισμό, τόνο αποσπασματικό και είναι έντονα αντιλυρική, ασκώντας αυστηρή κριτική απέναντι στον κόσμο που τον περιβάλλει. Στη μνήμη στηρίζεται και η ποίηση του **Ανέστη Ευαγγέλου** (Θεσσαλονίκη 1937-1994), ο οποίος αισθάνεται αποξενωμένος και εξόριστος μέσα στο ίδιο το περιβάλλον του. Από την πρώτη του ήδη συλλογή (*Περιγραφή εξώσεως*, 1960) ο Ευαγγέλου δίνει το στίγμα της ποίησής του: αίσθηση στέρησης και αδυναμία συμφιλίωσης με τη σκληρή πραγματικότητα.

Ο Σπύρος Τσακνιάς με το Σπύρο Πλασκοβίτη (κέντρο) προσκεκλημένοι σε ραδιοφωνική εκπομπή του Κώστα Παπαγεωργίου και του Γιάννη Κοντού (όρθιος). Αθήνα 1983 (Ανθολογία Σοκόλη)

Το ποιητικό έργο του **Τάσου Κόρφη** (1929-1994), ποιητή, πεζογράφου, δοκιμιογράφου και μεταφραστή, διαπνέεται από συγκρατημένη μελαγχολία, ενώ η ποίηση του **Τόλη Νικηφόρου** (Θεσσαλονίκη, 1938), έχει τόνο ελεγειακό. Την οδύνη από τις αλληπάλληλες διαψεύσεις εκφράζει και η ποίηση της **Μαρίας Κέντρου-Αγαθοπούλου** (Θεσσαλονίκη, 1930), που ενώ ξεκίνησε αναζητώντας «εμπειρίες έξω από τα ανθρώπινα μέτρα», αρκέστηκε τελικά στην ποιητική αποτύπωση καθημερινών εμπειριών με τρόπο τρυφερό τόσο στην ποίηση, όσο και στην πεζογραφία της (βλ. παρακάτω).

Σε διαφορετικό κλίμα κινείται ο **Μάνος Ελευθερίου** (Ερμούπολη Σύρου, 1938), γνωστός κυρίως από τα τραγούδια του (έγραψε 350 περίπου τραγούδια και συνεργάστηκε με όλους σχεδόν τους έλληνες συνθέτες). Ο ποιητής ασχολήθηκε επιτυχώς με την αυτοβιογραφική αφήγηση (βλ. πεζογραφία).

Φωτογραφία της Κικής Δημουλά, 2001, Ανθολογία Σοκόλη

Ανάμεσα στους ποιητές της δεκαετίας του '60 αναμφίβολα ξεχώρισε η ευρηματική ποίηση της **Κικής Δημουλά** (1931). Η ποιήτρια, ευαίσθητη στα ερεθίσματα της καθημερινότητας, μπορεί με τη γλωσσική άνεση που τη διακρίνει να μετατρέπει σε εικόνες το χρόνο της μνήμης χρησιμοποιώντας νεολογισμούς και αντιπαραθέτοντας το συναίσθημα στη λογική. Από τις πρώτες της συλλογές (*Έρεβος*, 1956, *Ερήμην*, 1958, *Επί τα ίχνη*, 1963), μέχρι την ώριμη ποίησή της (*Το λίγο του κόσμου*, 1971, *Χαίρε ποτέ*, 1988 κλπ.) η ποιήτρια συνομιλεί με τη φθορά, τη ματαιότητα, το κενό, ενώ από

τα ωραιότερα ποιήματά της είναι αυτά που συνθέτει με αφορμή φωτογραφίες. Οι φωτογραφίες στην ποίησή της, όπως γράφει ο κριτικός Κώστας Παπαγεωργίου, συχνά αποκτούν την ιδιότητα ενός κειμένου, γίνονται «αναγνώσιμες» συνδέοντας το παρόν με το παρελθόν.

Ο ποιητής και δημοσιογράφος **Σπύρος Τσακνιάς** (1929-2000) διακρίνεται κυρίως για τη διαύγεια του ποιητικού λόγου του. Σύζυγός του η **Αμαλία Τσακνιά** (1932-1984), η οποία στην ποίησή της κινητοποιεί

κυρίως τη διαδικασία της μνήμης χωρίς να μεμψιμοιρεί ή να έχει ψευδαισθήσεις. Η ποιήτρια χαρακτηρίζεται, όπως σημειώνει ο Κώστας Παπαγεωργίου, από «νηφάλιο πάθος, εγκράτεια συναισθημάτων και αβρότητα εκφραστικών τρόπων».

Ιδιότυπη εμφανίζεται και η ποίηση της **Νανάς Ησαΐα** (1934-2003), της οποίας η ποίηση εκφράζει την υπαρξιακή της αγωνία. Την αγωνία της γραφής που αποτυπώνεται από τη σύλληψη της ιδέας μέχρι την πραγματοποίησή της συναντάμε στην ποίηση του **Νίκου Φωκά** (1927), μεταφραστή του έργου του Μπωντλαίρ, ο οποίος επηρεάζει βαθιά την ποίησή του. Τέλος η ποίηση του **Κώστα Στεργιόπουλου** (1926), πανεπιστημιακού καθηγητή, ποιητή και κριτικού της λογοτεχνίας, είναι ουσιαστικά λυρική με έντονα τα στοιχεία του συμβολισμού.

Τη στρατευμένη ποίηση υπηρέτησε ο **Γιάννης Νεγρεπόντης** και ο **Θωμάς Γκόρπας**, ενώ ο **Λουκάς Κούσουλας** (1927), φιλόλογος, δίνει μια χαμηλόφωνη ποίηση, στοχαστική που, όπως γράφει ο κριτικός Αλέξης Ζήρας, ξεκίνησε από το λυρισμό του Γιώργου Σεφέρη και είχε εμφανείς σταθμούς το διάλογο με τον Καρυωτάκη, τον Καβάφη και τους αρχαίους δραματουργούς. Στους νεότερους συγκαταλέγονται ο **Μάριος Μαρκίδης** (1940-2002), ο οποίος στην ποίησή του συνδυάζει έντεχνα τη λογική με το συναίσθημα, ο **Τάσος Δενέγρης** και ο **Βασίλης Καραβίτης** με την αμεσότητα και την παρατηρητικότητα τους και τέλος ο **Γιώργης Μανουσάκης** (1933), φιλόλογος, που έδωσε ποίηση «εσωτερική», «κλειστή», σε οικείο, φιλικό και εξομολογητικό τόνο. Ο μικρός αυτός κατάλογος θα κλείσει με τον Κύπριο ποιητή **Κυριάκο Χαραλαμπίδη** (1940), του οποίου το έργο απηχεί το τραγικό γεγονός της εισβολής στην Κύπρο και τον απόηχο των συνεπειών του.

B. Η πεζογραφία

Γενικά, το μυθιστόρημα της μεταπολεμικής περιόδου στην Ελλάδα δεν αποβλέπει τόσο στην ανάδειξη της ατομικότητας των προσώπων όσο στην εξωτερική περιγραφή ιστορικών καταστάσεων και κοινωνικών σχέσεων.

Στην περίοδο της δικτατορίας (1967-1974) στην Ελλάδα οι συγγραφικές φωνές της πρωτοπορίας θα σιγήσουν προσωρινά. Το 1967 και η δικτατορία των συνταγματαρχών θα σηματοδοτήσουν για το μυθιστόρημα το τέλος της μεταπολεμικής περιόδου. Αργότερα, στη «σύγχρονη περίοδο» του ελληνικού μυθιστορήματος, σημαντικοί δημιουργοί θα ασχοληθούν για πρώτη φορά σε έκταση και βάθος με το πρόβλημα της ανελευθερίας και της καταπίεσης σε έργα που θα δουν το φως κυρίως μετά τη μεταπολίτευση (1974). Τα έργα αυτά προτιμούν να καταγγέλλουν μέσα από την παρωδία, την αλληγορία και τη σκοτεινότητα. Η ελληνική πεζογραφία θα περάσει στο χώρο του μοντερνισμού.

Μέσα στις μεταπολεμικές περιπέτειες αρκετοί από τους συγγραφείς της Δεύτερης Μεταπολεμικής Γενιάς επηρεάστηκαν από τις ιδεολογικές και

λογοτεχνικές ζυμώσεις και τα καλλιτεχνικά κινήματα της Ευρώπης. Έτσι, εκτός από τη ρωσική, την αγγλική, τη γαλλική και τη σκανδιναβική λογοτεχνία, που ήταν ήδη γνωστές και παλαιότερα, τώρα γίνονται γνωστοί και επηρεάζουν Αμερικανοί συγγραφείς, όπως ο Φόκνερ, ο Χεμινγκουέι και ο Τζων Ερνστ Στάινμπεκ, ευρύτερα γνωστός από το μυθιστόρημά του *Τα σταφύλια της οργής* (1940), όπου περιγράφεται η εκμετάλλευση που υφίστανται οι μετανάστες ακτήμονες αγρότες από το ανελέητο σύστημα της αγροτικής οικονομίας. Ακόμα στη δεκαετία του '60 μεγάλη επίδραση άσκησε στην Ευρώπη το έργο του Τσεχοεβραίου συγγραφέα Φραντς Κάφκα (1883-1924) και ιδιαίτερα τα μυθιστορήματά του (*Η Δίκη*, 1925, *Ο Πύργος*, 1926), που εκδόθηκαν μετά το θάνατό του και στα οποία εκφράζεται η αγωνία και η αλλοτρίωση του ανθρώπου του 20ού αιώνα.

Από το ρεαλισμό στη φαντασία: οι καινούριες λογοτεχνικές μορφές

Στις αρχές της δεκαετίας του '60 εμφανίζονται με βιβλία τους οι περισσότεροι συγγραφείς, που δεν είναι οι πρωταγωνιστές των ιστορικών γεγονότων, αλλά εκείνοι που υφίστανται τις συνέπειές τους χωρίς να είναι υπεύθυνοι γι' αυτά.

Στη δεκαετία του '60 η μεταπολεμική περίοδος έχει ουσιαστικά κλείσει. Οι αναμνήσεις του πολέμου είναι πια μακριά, η στάση απέναντι στο παρελθόν αλλάζει και λίγο πριν την επιβολή της δικτατορίας των συνταγματαρχών (21-4-1967) η λογοτεχνία γνωρίζει πραγματική άνθηση.

Σπύρος Πλασκοβίτης

Το έργο του **Σπύρου Πλασκοβίτη** (1917-1998) *Το φράγμα* (1961) είναι ένα αλληγορικό μυθιστόρημα που εγκαινιάζει μια νέα θεματική. Κεντρικός ήρωας εδώ είναι ένας μηχανικός που έχει καθήκον να παρακολουθεί και να διευθύνει τις συνεχείς επισκευές ενός γιγάντιου φράγματος, από το οποίο εξαρτάται η ζωή μιας μεγαλούπολης. Στο βιβλίο έντονο είναι το στοιχείο του φανταστικού αλλά και ο συμβολισμός. Το φράγμα, που τελικά πρέπει να γκρεμιστεί, υποδηλώνει το κεφαλαιοκρατικό σύστημα, που απειλεί τον άνθρωπο. Με σημερινούς όρους, το μυθιστόρημα αυτό διαβάζεται και σαν «οικολογικό» μυθιστόρημα, αφού ο θεματικός πυρήνας του είναι η προσπάθεια του ανθρώπου να επιβάλει τη θέλησή του στη φύση.

Βασίλης Βασιλικός

Η εκδίκηση της φύσης είναι το κεντρικό θέμα στην τριλογία του **Βασίλη Βασιλικού** (γενν. 1934) με τίτλο *Το φύλλο, το πηγάδι, τ' αγγέλιασμα* (1961), που θα εγκαινιάσει την παραγωγική πορεία του συγγραφέα. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί νεότερες τεχνικές γραφής, παρωδώντας τον ηθογραφικό ρεαλισμό και μεταφέροντας στον αναγνώστη το φόβο της ολοκληρωτικής καταστροφής που απειλεί τον άνθρωπο. Ο Βασίλης Βασιλικός θα μυθιστοριοποιήσει στο μυθιστόρημά του *Το Ζ* την υπόθεση της δολοφονίας του Γρηγόρη Λαμπράκη (που θα γυριστεί σε ταινία από το σκηνοθέτη Κώστα Γαβρά).

Βρισκόμαστε στην εποχή που το πνεύμα της μεταπολεμικής λογοτεχνίας απηχεί το δίδαγμα του εξεγερμένου ανθρώπου ενάντια στον παραλογισμό του κόσμου. Τότε ακριβώς ο **Άρης Αλεξάνδρου** (1922-1978) θα εμπνευστεί από τον καταναγκασμό της εξουσίας και θα αρχίσει να γράφει το περίφημο μυθιστόρημα *Το κιβώτιο*, που στη δεκαετία του '70 θα εκ-

φράσει την οδυνηρή απορία του ανθρώπου μπροστά στον αυθαίρετο μηχανισμό της βίας.

Το 1961 ο **Χριστόφορος Μπλιώνης** (1932) εκδίδει τη συλλογή διηγημάτων *Παραφωνία* ισορροπώντας τη νεοτεριστική του γραφή με ένα ρεαλιστικό λόγο. Ο **Μένης Κουμανταρέας** (1933) με τη συλλογή διηγημάτων του *Τα μηχανάκια* (1962), με θέμα τα ψυχικά αδιέξοδα των ηρώων του, αποδεικνύει πως διαθέτει μεγάλη αφηγηματική ικανότητα και με τον τρόπο αυτό η νεοτεριστική γραφή του δε δίνει την εντύπωση πως παραβιάζει τα όρια του ρεαλισμού.

Η λειτουργία της μνήμης θα παίξει σημαντικό ρόλο και σε συγγραφείς όπως ο **Μάριος Χάκκας** (1931-1972) που παρουσιάστηκε με μια ποιητική συλλογή (*Όμορφο καλοκαίρι*, 1965). Συνέχισε όμως με πεζογραφία, κυρίως με μικρά διηγήματα, όπου είναι έντονος ο βιωματικός χαρακτήρας και η εξομολογητική διάθεση (*Ο τυφεκιοφόρος του εχθρού* (1966). Η αρρώστια του και η επίγνωση του επικείμενου τέλους της ζωής του επέδρασε ιδιαίτερα στην μορφή των διηγημάτων του.

Η συγγραφική παραγωγή της δεκαετίας αυτής σταμάτησε απότομα με την επιβολή της δικτατορίας των συνταγματαρχών τον Απρίλιο του 1967.

Η γενιά της αμφισβήτησης

Το χρονικό πλαίσιο της γενιάς του '70 αποτελεί η περίοδος της δικτατορίας (1967-1974). Οι παγκόσμιες ανακατατάξεις επηρεάζουν την ποίηση που χαρακτηριστικά της είναι πλέον η αμφισβήτηση και η αντίδραση στον καταναλωτισμό και την τεχνοκρατία.

Στη δεκαετία του 1970-1980 έκανε την εμφάνισή του ένας μεγάλος αριθμός λογοτεχνών, από τους οποίους μερικοί έχουν διαμορφώσει στις μέρες μας την φυσιογνωμία τους. Η κριτική έχει δεχτεί κοινά χαρακτηριστικά των λογοτεχνών αυτής της γενιάς με σημαντικότερα την αμφισβήτηση, την ειρωνεία και την κριτική που ασκούν ενάντια σε καταστάσεις που βιώνουν. Η αμφισβήτησή τους μπορεί να έχει ένα συγκεκριμένο πολιτικό στόχο, όπως για παράδειγμα τη δικτατορία, αλλά μπορεί να στραφεί και σε άλλες μορφές διαμαρτυρίας, όπως ενάντια στις κοινωνικές συμβάσεις. Σε αρκετές περιπτώσεις οι κριτικοί αναγνωρίζουν στη γενιά του '70 φαινόμενα που παρατηρούνται αντίστοιχα στην Ευρώπη και την Αμερική. Οι ποιητές, έχοντας προσλάβει τα μηνύματα του γαλλικού Μάπ (1968), επιτίθενται ενάντια σε κάθε κοινωνικό κονφορμισμό. Οι εκτιμήσεις, ωστόσο, αυτές δεν μπορεί να είναι απόλυτες, αφού κάθε λογοτέχνης, ανάλογα με τις συνθήκες που βιώνει και από τις οποίες επηρεάζεται, προσκομίζει στην τέχνη κάτι διαφορετικό και εντελώς προσωπικό.

**Ποιητές
της γενιάς
του '70**

Οι ποιητές της γενιάς αυτής εμφανίστηκαν στην ελληνική λογοτεχνία από το 1965, αλλά έκαναν ευδιάκριτη την παρουσία τους λίγο αργότερα, στις αρχές του '70. Μεγαλωμένοι σε μια περίοδο κατά την οποία η ελληνική κοινωνία παρουσιάζει σημαντική οικονομική άνοδο και γίνεται όλο και περισσότερο καταναλωτική, οι ποιητές της δεκαετίας αυτής, οι οποίοι έχουν την οδυνηρή εμπειρία της επταετούς δικτατορίας, φαίνονται να διατηρούν την ίδια νοοτροπία με τους προγενέστερους και το ίδιο πνεύμα της επαναστατικότητας, της αμφισβήτησης και της έλλειψης εμπιστοσύνης. Οι ποιητές αντιμετωπίζουν τη σύγχρονη μοναξιά μέσα στην αστική καθημερινότητα και αναζητούν τη συντροφικότητα. Το έργο των περισσότερων χαρακτηρίζεται από στοχασμό και ήπια μελαγχολία. Πολλοί από τους ποιητές εμπλουτίζουν τη γλώσσα τους με θησαυρίσματα από παλαιότερους γλωσσικούς τύπους ανάλογα με την παιδεία τους.

Επιλέγοντας τους πιο αντιπροσωπευτικούς, αναφερόμαστε στο έργο της **Κατερίνας Αγγελάκη-Ρουκ** (1939), το οποίο αποτελεί, σύμφωνα με την άποψη των κριτικών, μια «εσωτερική αυτοβιογραφία», σε αυτό του **Γιάννη Κοντού** (1943), του **Μιχάλη Γκανά** (1944), της **Τζένης Μαστοράκη** (1949), του **Νάσου Βαγενά** (1945), του **Κώστα Παπαγεωργίου** (1945) και της **Δήμτρας Χριστοδούλου** (1953), η οποία εμφανίστηκε μέσα στην περίοδο της δικτατορίας.

Η ποιητική παραγωγή του **Μιχάλη Γκανά** από τη Θεσπρωτία σημαδεύεται από μνήμες και αναμνήσεις. Η Ελλάδα των καφενείων, των γηπέδων και της εγκαταλελειμμένης επαρχίας συναντιούνται στην ποίησή του που χαρακτηρίζεται από μελαγχολία και πόνο για όσα αγαπά αλλά βλέπει να εξαφανίζονται. Από τις πιο γνωστές του συλλογές *Ο Ακάθιστος δείπνος* (1978), *Η μητριά πατρίδα* (1981) και *Τα γυάλινα Γιάννινα* (1999).

Από τη
 ρεαλιστική-
 περιγραφική
 θεώρηση της
 ανθρώπινης
 δράσης στη
 διερεύνηση του
 ανθρώπινου
 ψυχισμού

Στη δεκαετία αυτή (και περισσότερο στην επόμενη, τη δεκαετία του '80) η πεζογραφία γνωρίζει μιαν αναπάντεχη ανάπτυξη. Οι πεζογράφοι παρουσιάστηκαν με κάποια καθυστέρηση σε σχέση με τους συνομηλίκους τους ποιητές, αν και ορισμένοι ήταν ήδη γνωστοί πριν από τη μεταπολίτευση του '74, όπως ο **Φίλιππος Δρακονταειδής** (1940), ο οποίος είχε εμφανιστεί με διηγήματα, ενώ τώρα εμφανίζεται με μυθιστόρημα (*Σχόλια σχετικά με την περίπτωση*, 1978). Το 1974 εμφανίστηκαν σημαντικότεροι πεζογράφοι, όπως ο **Δημήτρης Νόλλας** (1941) με τη *Νεράιδα της Αθήνας και την Πολυξένη* (1974), ο **Γιώργης Γιατρομανωλάκης** (1940) με το *Λειμωνάριο* (1974) και η **Μάρω Δούκα** (1947) με το μυθιστόρημά της *Η αρχαία σκουριά* (1979). Ακολούθησαν ο **Αντώνης Σουρούνης** (1942) με το μυθιστόρημα *Οι συμπαίχτες* (1977), που αναφέρεται στη ζωή των Ελλήνων μεταναστών στη Γερμανία, η **Μαργαρίτα Καραπάνου** (1946) με το μυθιστόρημά της *Η Κασσάνδρα και ο λύκος* (1976), ο **Ηλίας Χ. Παπαδημητρακόπουλος** (1930) με το *Οδοντόκρεμα με χλωροφύλλη* (1973), ο **Τόλης Καζαντζής** με το *Η κυρά-Λισάβητ* (1975), ενώ στην ίδια δεκαετία κυκλοφόρησαν *Το διπλό βιβλίο* (1976) του **Δημήτρη Χατζή** (βλ. παραπάνω) και *Το κιβώτιο* του **Άρη Αλεξάν-**

δρου (1974), που, όπως είδαμε είναι το μοναδικό του μυθιστόρημα.

Τα βιβλία του **Δημήτρη Νόλλα**, που έμεινε για ένα διάστημα πιστός στο σύντομο αφήγημα, ξεχωρίζουν για το επίκαιρο θεματικό υλικό τους αντλημένο κυρίως από το τοπίο των σημερινών αστικών κέντρων και για την ιδιαίτερη αντίληψη του κόσμου που εκφράζεται με μια γραφή σαφώς επηρεασμένη από τη γλώσσα του κινηματογράφου. Χαρακτηριστικούς κοινωνικοπολιτικούς προβληματισμούς εκφράζει στο έργο της η **Μάρω Δούκα** που χρησιμοποιεί κυρίως νεοτερική τεχνική (εσωτερικούς μονολόγους, αλλαγές οπτικής γωνίας κλπ.) και πλούσια επεξεργασμένη γλώσσα (*Αρχαία σκουριά*, 1979, *Η πλωτή πόλη*, 1983, *Οι λεύκες ασάλευτες*, 1989 κλπ.). Η **Μαργαρίτα Καραπάνου**, κόρη της συγγραφέως Μαργαρίτας Λυμπεράκη, έλκεται ιδιαίτερα από το θέμα του διχασμού της προσωπικότητας και από τη συμπίεση πραγματικότητας και φαντασίας (*Η Κασσάνδρα και ο λύκος*, 1975, *Ο υπνοβάτης*, 1985 κλπ.). Ο **Αντώνης Σουρούνης** με αφηγηματική άνεση και πηγαίο χιούμορ θα ασχοληθεί στη συνέχεια στο έργο του με τους ανθρώπους του κοινωνικού περιθωρίου, ενώ ο **Γιώργης Γιατρομανωλάκης** στο εκτεταμένο μυθιστορηματικό έργο του θα διερευνήσει τη σχέση ανάμεσα στη συνείδηση και στους θεσμούς, όπως διαμορφώνονται στην ελληνική κοινωνία.

Σημαντική επίσης είναι η παρουσία του **Κοσμά Χαρπαντίδη** (1959), από το Κάτω Νευροκόπι Δράμας, του οποίου οι αφηγήσεις στηρίζονται στο μύθο και την Ιστορία. Γνωστές συλλογές διηγημάτων του *Μανία πόλεως* (1993), *Οι εξοχές των νερών* (1995), *Το έκτο δάκτυλο* και άλλες. Από τη Μακεδονία κατάγεται ο **Νίκος Βασιλειάδης** (1945) που καθιερώθηκε αμέσως από το πρώτο του μυθιστόρημα (*Αγάθος*) ως από τις πιο αξιόλογες πένες της περιφέρειας. Ακολούθησαν το *Άγνημα τιμών* και *Ο Συμβολαιογράφος* (1995). Απόφοιτος της Σχολής Καλών Τεχνών είναι ο **Νίκος Χουλιαράς** (1940), από τα Γιάννενα, ο οποίος ασχολήθηκε με τη μουσική και διασκεύασε δημοτικά τραγούδια, πολλά από τα οποία τραγούδησε ο ίδιος. Το μυθιστόρημά του *Ο Λούσιας* (1979) μεταφέρθηκε στην τηλεόραση. Ο **Λευτέρης Ξανθόπουλος** (1945), από την Αθήνα, σπούδασε νομικά και κινηματογράφο και διακρίθηκε για τα ντοκιμαντέρ του καθώς και για την τριλογία του σχετικά με τη μετανάστευση (*Η Ελληνική Κοινότητα Χαϊδελβέργης* (1976), *Ο Γιώργος από τα Σωτηριάνικα* (1978) και *Η Αθήνα σήμερα* (1982)). Ο **Παντελής Καλιότσος** (1925) στο μυθιστόρημά του *Το συμπόσιο* (1985) παρωδεί το διάλογο του Πλάτωνα. Ο **Γιάννης Μαγκλής** (1909), διηγηματογράφος κυρίως, έδωσε ένα εκτενέστατο, πάνω από είκοσι πέντε τόμους, πεζογραφικό έργο.

Στη δεκαετία του '80 μεγάλη εντύπωση προκάλεσε το μυθιστόρημα της **Άλκης Ζέη** (γενν.1925) *Η αρραβωνιαστικιά του Αχιλλέα* (1987), που αναφέρεται στη ζωή των Ελλήνων πολιτικών προσφύγων στη Σοβιετική Ένωση. Η Ζέη έγραψε έξι μυθιστορήματα για παιδιά, ιστορίες, θεατρικά και έχει μεταφράσει θεατρικά έργα. Τα έργα της είναι τα περισσότερα

ιστορικά μυθιστορήματα με αναφορά σε σύγχρονα γεγονότα, όπως η δικτατορία του Μεταξά (*Το καπλάνι της βιτρίνας*, 1963), η Κατοχή (*Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου*, 1971), η εφτάχρονη δικτατορία (*Κοντά στις ράγες*). Τα έργα της χαρακτηρίζονται από ρεαλισμό, κοινωνικό προβληματισμό για σύγχρονα θέματα και από σεβασμό στην ιστορική αλήθεια. Ένα από τα κύρια υφολογικά της χαρακτηριστικά είναι το χιούμορ που εμπεριέχει και στοιχεία κριτικής.

Παρόμοια ρεαλιστική γραφή συναντούμε και στα μυθιστορήματα της **Ζωρζ Σαρρή** (γενν. 1925), που την τελευταία 25ετία γράφει κυρίως για παιδιά. Από τα γνωστά της μυθιστορήματα είναι η *Νινέτ* (1993), όπου ο έφηβος αναγνώστης παράλληλα με την ψυχολογική εξέλιξη και ωρίμαση της ηρωίδας προβληματίζεται για θέματα όπως η κρίση ταυτότητας, η διάσταση με το οικογενειακό περιβάλλον, τα προβλήματα της εφηβείας. Μερικά από τα μυθιστορήματά της για νέους είναι *Ο θησαυρός της Βαγίας*, *Το γαϊτανάκι*, *Τα χέγια*, *Κρίμα κι άδικο* κ.ά.

Τότε εμφανίστηκε και ο **Αλέξης Πανσέληνος** με το μυθιστόρημά του *Η μεγάλη πομπή* (1985), όπου μέσα από την ιστορία ενός λαϊκού νέου εξιστορεί ρεαλιστικά τις αδυσώπητες συνθήκες της ελληνικής κοινωνίας της εποχής, ενώ η **Ρέα Γαλανάκη** (1947) έγινε ευρύτερα γνωστή με το μυθιστόρημα *Ο βίος του Ισμαήλ Φερικ πασά* (1989), εμπνευσμένο από την πραγματική ιστορία ενός Κρητικού που αιχμαλωτίστηκε από τους Αιγύπτιους, εξισλαμίστηκε και στάλθηκε στην Κρήτη για να καταπνίξει την εξέργερση των ομογενών του εναντίον του Σουλτάνου. Αλλά και στα επόμενα βιβλία της (*Θα υπογράψω Λουί*, 1993, *Ελένη ή ο Κανένας*, 1998) η συγγραφέας στηρίζει τις ιστορίες της σε πρόσωπα που ανασύρονται από το παρελθόν. Παρόμοια εργάστηκε αργότερα και ο **Διαμαντής Αξιώτης** από την Καβάλα στην μυθιστορηματική του βιογραφία *Το ελάχιστον της ζωής του* (1999).

Σημαντική παρουσία στην πεζογραφία της εποχής ήταν αυτή της **Ευγενίας Φακίνου** (1945) με τα μυθιστορήματά της *Η Ασπραδενή* (1982) και *Το έβδομο ρούχο* (1983), της **Ζυράννας Ζατέλλη** (1951) με τη συλλογή διηγημάτων *Περισυνή αρραβωνιαστικιά* (1984) και του **Τάκη Θεοδωρόπουλου** (1954), ο οποίος το 1985 εξέδωσε με το Μάνο Χατζηδάκι το πολιτιστικό περιοδικό *Το τέταρτο*.

Τα ονόματα όμως των πεζογράφων της περιόδου, πολλοί από τους οποίους συνεχίζουν και σήμερα να δημιουργούν, δεν τελειώνουν εδώ. Ενδεικτικά αναφέρουμε τους **Βαγγέλη Ραπτόπουλο**, **Μάρω Βαμβουνάκη**, **Ανδρέα Μήτσου**, **Άρη Σφακιανάκη**, **Βασίλη Τσιαμπούση**, **Σωτήρη Δημητρίου**, **Σώτη Τριανταφύλλου**, **Δημήτρη Μίγγα**, **Νίκο Θέμελη**, του οποίου τα έργα *Αναζήτηση* (1998), *Ανατροπή* (2000) αναφέρονται στην περίοδο λίγο πριν το 1900 με την άνοδο της αστικής τάξης στη χερσόνησο του Αίμου μέχρι τη Νότια Ρωσία. Τέλος το πεζογραφικό έργο του **Τάσου Καλούτσα** (Θεσσαλονίκη, 1948), συνεγάτη του περιοδικού *Διαγώνιος*, χαρακτηρίζεται από τη ρεαλιστική, χαμηλόφωνη γραφή, το αυτοβιογραφικό

στοιχείο και την καταγραφή καθημερινών καταστάσεων ανθρώπων του κοινού μόχθου (*Το κελεπούρι και άλλα διηγήματα*, 1987, *Το κλαμπ και άλλα διηγήματα*, 1990, *Το καινούριο αμάξι*, 1995, *Το τραγούδι των σειρήνων*, 2000).

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

- ✓ Η σύγχρονη ελληνική ποίηση και πεζογραφία μέχρι το τέλος του 20ού αιώνα παρουσιάζει ένα πανόραμα πλούσιο σε έργα και εκδοτικές επιτυχίες. Ενώ όμως στενεύουν τα περιθώρια για τη δημιουργία μιας πρωτότυπης ποίησης, η πεζογραφία παρουσιάζει αναπάντεχη ανάπτυξη ειδικότερα μετά τη δεκαετία του '80.
- ✓ Το ελληνικό αφήγημα, ωστόσο, εκτός από τις ξεχωριστές περιπτώσεις του Καζαντζάκη και του Βασιλικού, δεν κατόρθωσε, σύμφωνα με τη γνώμη της κριτικής, να αποκτήσει διεθνές κοινό.
- ✓ Μόνο μετά το 1990 δείχνει να προσαρμόζεται στα νέα δεδομένα, καθώς τα θέματα που επιλέγονται μπορούν να ενδιαφέρουν ένα μεγάλο, διεθνές κοινό, ενώ παράλληλα μεταφράζονται και εκδίδονται στο εξωτερικό.

Ασκήσεις – Θέματα για συζήτηση

1. Να προσπαθήσετε να περιγράψετε το ιστορικό κλίμα μέσα στο οποίο δημιούργησαν οι λογοτέχνες της Δεύτερης Μεταπολεμικής Γενιάς.

2. Να διαβάσετε το διήγημα του Δημήτρη Νόλλα **Τα θολά τζάμια** από την ομώνυμη συλλογή. Να διατυπώσετε τις εντυπώσεις που σας δημιούργησε και να συσχετίσετε τον τίτλο με το κείμενο.

Βιβλιογραφία

1. Αργυρίου, Αλέξ. (εισαγ.) (1988). *Η μεταπολεμική πεζογραφία, από τον πόλεμο του '40 ως τη δικτατορία του '67* (τόμ. Α'). Αθήνα: Σοκόλης.
2. Beaton, R. (1999). *Εισαγωγή στη νεότερη ελληνική λογοτεχνία (1821-1992)*. Μετάφραση Μ. Σπανάκη, Ευ. Ζουργού. Αθήνα: Νεφέλη.
3. Benoit-Dusausoy, A. & Fontaine, G. (επιμ.) (1999). *Ευρωπαϊκά γράμματα: Ιστορία ευρωπαϊκής λογοτεχνίας*. Μετάφραση Α. Ζήρας κ.ά. 3 τόμοι. Αθήνα: Σοκόλης.
4. Μουλλάς, Παν. (1989). *Για τη μεταπολεμική πεζογραφία μας – Κριτικές καταθέσεις*. Αθήνα: Στιγμή.
5. Μουλλάς, Παν. (1991). *Παλίμψηστα και μη. Κριτικά δοκίμια*. Αθήνα: Στιγμή.
6. Παγανός, Γ. (2003). *Μοντερνισμός και πρωτοπορίες*. Αθήνα: Σαββάλας.
7. [Συλλογικό] (1997). *Ιστορική πραγματικότητα και νεοελληνική πεζογραφία (1945-1995)*, Πρακτικά επιστημονικού συμποσίου (7-8.4.1995). Αθήνα: Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Σχολή Μωραΐτη.
8. [Συλλογικό] (2001). *Μυθιστόρημα: μια τέχνη με πολλά ονόματα*. Πρακτικά της Διεθνούς Συνάντησης Συγγραφέων και Μεταφραστών. Κοζάνη: Ινστιτούτο Βιβλίου και ανάγνωσης.
9. Τζιόβας, Δ. (1993). *Το παλίμψηστο της ελληνικής αφήγησης. Από την αφηγηματολογία στη διαλογικότητα*. Αθήνα: Οδυσσεάς.
10. Tonnet, H. (2001). *Ιστορία του ελληνικού μυθιστορήματος*. Μετάφραση Μ. Καραμάνου. Αθήνα: Πατάκης.

Χρήσιμες ηλεκτρονικές διευθύνσεις

1. Εθνικό Κέντρο Βιβλίου: <http://book.culture.gr>
2. Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού: www.snell.gr
3. Βιβλιοθήκη του Κογκρέσσου: www.loc.gov
4. Μοντέρνα λέξη (κριτικές βιβλίων, παραπομπές σε ιστοσελίδες συγγραφέων, ειδήσεις από το χώρο της λογοτεχνίας, νέες κυκλοφορίες): www.themodernword.com
5. www.compulsivereader.com/html (κριτικές νέων βιβλίων, συγγραφείς, συνεντεύξεις, λογοτεχνικά νέα).

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

- 1. Αισθητική:** κλάδος της Φιλοσοφίας που μελετά την Τέχνη και σπουδάζει «το ωραίο». Σήμερα η αισθητική αποτελεί επιστήμη που ασχολείται με το φαινόμενο της καλλιτεχνικής πράξης, της δημιουργίας και της απόλαυσης του έργου τέχνης στους διάφορους πολιτισμούς.
- 2. Ανακρέοντεια:** αρχαία ψευδεπίγραφα ποιήματα των ρωμαϊκών χρόνων που αποδίδονται στον Ανακρέοντα.
- 3. Αρκαδισμός:** το λογοτεχνικό ρεύμα που πηγάζει από την Ιταλική Αναγέννηση και κυριάρχησε στην ποίηση. Πρόκειται για το ποιητικό ιδανικό που θέλοντας να καταπολεμήσει το κακό γούστο του κλασικισμού αναζητούσε την έμπνευση στη βουκολική αγνή ύπαιθρο.
- 4. Δημοτικισμός:** το αίτημα και ο αγώνας για την επικράτηση της δημοτικής γλώσσας στη λογοτεχνία και γενικότερα στην εκπαίδευση και στην επιστήμη.
- 5. Διαφωτισμός:** η πνευματική κίνηση που εκδηλώθηκε στη Ευρώπη το 17ο και 18ο αιώνα και πυροδότησε τις εξελίξεις στην τέχνη, τη φιλοσοφία και την πολιτική σκέψη. Οι διαφωτιστές πίστευαν στη δύναμη του «ορθού λόγου», χάρη στην οποία ο άνθρωπος κατανοεί το σύμπαν και τη θέση του μέσα στον κόσμο.
- 6. Διήγημα:** αφηγηματικό λογοτεχνικό είδος συντομότερο σε σχέση με το μυθιστόρημα που μπορεί να εκθέτει μια επινοημένη (πλαστική) ιστορία που παρουσιάζεται ως πραγματική ή να αποτελείται από σύντομα περιστασιακά που συνθέτουν μια κατάσταση φανταστική ή πραγματική. Το παραδοσιακό διήγημα δίνει έμφαση σε ένα γεγονός (θέμα) και παρουσιάζει οικονομία στα μέσα που χρησιμοποιεί.
- 7. Δοκίμιο:** έργο του πεζού γραπτού λόγου περιορισμένο σε έκταση που εκφράζει συνήθως την προσωπική αντίληψη του γράφοντος πάνω σε ένα συγκεκριμένο θέμα. Ο όρος επινοήθηκε από το Γάλλο συγγραφέα Μονταίν στα τέλη του 16ου αιώνα για να δηλώσει ότι τα έργα του ήταν δοκιμές (προσπάθειες) για να διατυπώσει τις προσωπικές του αντιλήψεις πάνω σε διάφορα θέματα. Το δοκίμιο στη συνέχεια καθιερώθηκε ως πεζογραφικό είδος.
- 8. Επικολυρικά ή διηγηματικά (δημοτικά) τραγούδια:** όσα έχουν κύριο σκοπό τους να μας διηγηθούν, με τρόπο ποιητικό, μια παράδοση, μια ιστορία, ένα μύθο. Πυρήνας δηλαδή των τραγουδιών της κατηγορίας αυτής είναι η διήγηση.
- 9. Εσωτερικός μονόλογος:** τεχνική με την οποία ο συγγραφέας εκφράζει τον εσωτερικό του κόσμο και τις διάφορες καταστάσεις που περνούν «εσωτερικά» μέσα του. Στη δεκαετία του '30 στην Ελλάδα η «Σχολή του εσωτερικού μονολόγου» εκπροσωπήθηκε από νέους και καλλιεργημένους λογοτέχνες

(Αλκιβιάδης Γιαννόπουλος, Γιώργος Δέλιος, Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, Πέτρος Σπανδωνίδης κ.ά.) που παρακολουθούν τα πνευματικά ρεύματα της Δύσης και συνεργάζονται με το περιοδικό της Θεσσαλονίκης *Μακεδονικές Ημέρες*.

10. **Ηθογραφικό** (διήγημα): περιγράφει την ελληνική ύπαιθρο, το ελληνικό χωριό και τους απλοϊκούς κατοίκους του. Εισηγητής του ηθογραφικού διηγήματος στη νεοελληνική λογοτεχνία είναι ο Γεώργιος Βιζυηνός.
11. **Ιστορικό μυθιστόρημα**: μυθιστόρημα όπου τα γεγονότα, οι χαρακτήρες και η εξέλιξη τοποθετούνται στο παρελθόν. Στα περισσότερα ιστορικά μυθιστορήματα τα κύρια πρόσωπα είναι συνήθως πλαστά, ενώ οι ιστορικές μορφές παίζουν μικρότερο ρόλο.
12. **Κλασικισμός**: το κίνημα του κλασικισμού βασίζεται στον ορθολογισμό, όπως και ο διαφωτισμός, του οποίου αποτελεί συνέχεια. Ο κλασικισμός βασίζεται στη λογική οργάνωση της καλλιτεχνικής έκφρασης και στις αξίες της κλασικής παράδοσης: τάξη και μέτρο, αρμονία, συμμετρία, σταθερότητα και συνολική του κόσμου.
13. **Κοινωνικό διήγημα ή μυθιστόρημα - κοινωνική ποίηση**: όταν αναφέρεται στα κοινωνικά προβλήματα.
14. **Μοντερνισμός ή νεοτερικότητα**: εμφανίστηκε τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα αμφισβητώντας τις παραδοσιακές αισθητικές αξίες και επηρεάζοντας όλες τις μορφές της τέχνης με εκπροσώπους στην ποίηση το Γάλλο Αρθούρο Ρεμπώ, το Βρετανό Θ. Σ. Έλιοτ, τον Αμερικανό Έζρα Πάουντ και τον Ιρλανδό Γέιτς και στην πεζογραφία το Γάλλο Αντρέ Ζιζι, την Αγγλίδα Βιρτζίνια Γουλφ και το διάσημο για το έργο του *Οδυσσέας (Ulysses)* Ιρλανδό Τζέιμς Τζόις. Τα βασικά χαρακτηριστικά του μοντερνισμού είναι κυρίως η διάλυση της παραδοσιακής μορφής, η κατάργηση της ομοιοκαταληξίας και του μέτρου, οι παράξενοι συνδυασμοί λέξεων, η υπαινικτική χρήση της γλώσσας.
15. **Μυθιστόρημα - μυθιστορία**: πρόκειται για το σύνθετο εκείνο λογοτεχνικό είδος που καθρεφτίζει την ιστορία και την κοινωνία καθώς ξετυλίγεται μέσα από πολλά επινοημένα επεισόδια. Με την κλασική του έννοια το μυθιστόρημα πρέπει να διαθέτει οργάνωση της χρονικής ακολουθίας (μια ιστορία με αρχή, μέση και τέλος), αιτιακή συσχέτιση των γεγονότων (πλοκή), ανάπτυξη χαρακτήρων, σκηνικό, ατμόσφαιρα και αναγωγή των εξιστορούμενων περιστατικών σε επίπεδο διαχρονικό και οικουμενικό. Όταν μιλάμε για μυθιστόρημα πρέπει να θυμόμαστε ότι πρόκειται για ένα λογοτεχνικό είδος που εξελίσσεται διαρκώς.
16. **Νατουραλισμός**: λογοτεχνικό ρεύμα που εμφανίστηκε το 19ο αι. στη Γαλλία με τον Εμίλ Ζολά και υπερτονίζει τις άσχημες πλευρές της ζωής. Οι νατουραλιστές επιμένουν στη φωτογραφική απόδοση της πραγματικότητας, στη λεπτομέρεια της περιγραφής και στη σχολαστική ανάλυση. Τα θέματά τους κυρίως είναι η διαφθορά και οι απάνθρωπες συνθήκες ζωής.
17. **Λυρικά (δημοτικά) ή απλώς τραγούδια**: εκείνα που τον πυρήνα και την ουσία τους αποτελεί η έκφραση του συναισθήματος (χαρά, λύπη, αγάπη, μίσος, θαυμασμός).
18. **Ορθολογισμός**: φιλοσοφικός όρος που αναφέρεται σε όλα τα φιλοσοφικά συστήματα τα οποία αναγνωρίζουν την υπεροχή της λογικής σκέψης απέναντι στις αισθήσεις. Τα πρώτα στοιχεία ορθολογικής σκέψης βρίσκονται στους αρχαίους Έλληνες φιλοσόφους, τους Ελεάτες, τον Ηράκλειτο, τους Πυθα-

γόρειους και κυρίως στον Σωκράτη. Θεμελιωτής της φιλοσοφίας του νεότερου ορθολογισμού θεωρείται ο Καρτέσιος.

19. **Παραλλαγές:** διαφορετικές μορφές του ίδιου (δημοτικού) τραγουδιού.
20. **Παραλογές:** δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται σε όλες σχεδόν τις περιπέτειες της ανθρώπινης ζωής και ειδικότερα στις δραματικές. Οι υποθέσεις των παραλογών προέρχονται από αρχαίους μύθους, νεότερες παραδόσεις, δραματικά κοινωνικά περιστατικά ή είναι εντελώς πλαστές. Πρόκειται για τα τεχνικότερα τραγούδια και χαρακτηρίζονται από τη δραματική τους μορφή (τέλειος μύθος, υπερφυσικό στοιχείο, διάλογοι, περιπέτειες και αναγνωρίσεις, λύση άλλοτε ευτυχής, άλλοτε θλιβερή).
21. **Παρνασσισμός:** λογοτεχνικό κίνημα που γεννήθηκε στη Γαλλία στα μέσα του 19ου αιώνα και απορρίπτει την τεχνοτροπία του ρομαντισμού ενώ στηρίζεται στην κλασική παράδοση. Στην Ελλάδα παρνασσικά ποιήματα έγραψαν ο Παλαμάς, ο Δροσίνης, ο Βιζυηνός, ο Μαβίλης, ο Σικελιανός, ο Βάρναλης και κυρίως ο Γρυπάρης, οι οποίοι και εξέφρασαν το πατριωτικό συναίσθημα και τη λατρεία του κλασικού. Οι ποιητές αυτοί επεξεργάζονταν τους στίχους τους και φρόντιζαν την ομοιοκαταληξία.
22. **«Πεζογράφημα»:** «μικροαφήγηση», όρος που χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από το συγγραφέα Γιώργο Ιωάννου για να χαρακτηρίσει τα αφηγήματα της συλλογής του *Για ένα φιλότιμο*. Τα «πεζογραφήματα» βασίζονται κυρίως σε βιωματικό υλικό και στηρίζονται στη μνήμη και την παρατήρηση.
23. **Προφορικός λαϊκός λόγος:** τραγούδια, παροιμίες, παραδόσεις, μύθοι, παραμύθια που εκφράζουν την ψυχή του λαού.
24. **Ρεαλισμός:** το κίνημα που αναπτύσσεται στη Γαλλία από τα μέσα του 19ου αιώνα και συνδέεται με την ανάπτυξη των θετικών επιστημών. Οι ρεαλιστές πιστεύουν στην επιστήμη και υποτάσσονται στα πραγματικά γεγονότα. Η λογοτεχνία επομένως (κυρίως η πεζογραφία) εγκαταλείπει τη φαντασία και το συναίσθημα και υιοθετεί τη μέθοδο των θετικών επιστημών: παρατηρεί δηλαδή και περιγράφει τα γεγονότα ώστε να αποδίδεται πιστά η πραγματικότητα.
25. **Ρομαντισμός:** καλλιτεχνικό ρεύμα που εμφανίστηκε στην Ευρώπη στα τέλη του 18ου - αρχές 19ου αιώνα ως αντίδραση στον κλασικισμό και πήρε διαφορετική μορφή σε κάθε χώρα. Στην Ελλάδα εμφανίστηκε σχεδόν την ίδια εποχή που επικράτησε στη Γαλλία και κυριάρχησε στην ελληνική ποίηση για πενήντα ολόκληρα χρόνια. Οι ρομαντικοί κηρύσσουν την επιστροφή στις ρίζες των λαϊκών πολιτισμών. Αντί να μιμούνται δηλαδή τον Όμηρο και τους αρχαίους τραγικούς τώρα οι συγγραφείς επιδιώκουν να έχουν πρότυπο το Σαίξπηρ και το Βύρωνα. Οι ρομαντικοί προβάλλουν το ατομικό «εγώ» και αναζητούν το «ιδανικό» μέσα από την προσωπική περιπέτεια. Αγαπημένα θέματα των ρομαντικών είναι η φύση, το θρησκευτικό συναίσθημα, ο έρωτας και ο θάνατος. Στο λεξιλόγιό τους οι ρομαντικοί συχνά χρησιμοποιούν τις λέξεις μελαγχολία, αγωνία, πάθος.
26. **Συμβολισμός:** ως λογοτεχνικό και καλλιτεχνικό ρεύμα γεννήθηκε και αυτός στη Γαλλία την ίδια εποχή με στόχο να εκφράσει τον άνθρωπο, τις ιδέες του και την πορεία του κόσμου σε υψηλότερες σφαίρες. Το συμβολισμό χαρακτηρίζει η μουσικότητα και η υποβλητικότητα του στίχου. Πέρα από την πραγματικότητα που μπορούμε να περιγράψουμε, υπάρχει μια άλλη αλήθεια, πιο δυνατή, που αναδύεται μέσα από τα σύμβολα και την πλούσια φαντασία. Από το συμβολισμό επηρεάστηκαν ποιητές όπως ο Κωνσταντίνος

Χατζόπουλος, ο Απόστολος Μελαχροινός, ο Λάμπρος Πορφύρας, ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου.

27. **Συνειδησιακή ροή:** ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε από Άγγλους κριτικούς για να χαρακτηρίσει την τεχνική που απεικονίζει τις σκέψεις που ρέουν χωρίς φανερό λογικό ειρμό, όπως στο έργο του Προυστ, του Τζόις ή του Φόκνερ.
28. **Υπαρξισμός:** σημαντικό πνευματικό ρεύμα από τα κυριότερα του 20ού αιώνα, που επηρέασε τη σκέψη και τη λογοτεχνία της Ευρώπης μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Ο υπαρξισμός αναπτύχθηκε σε διαφορετικές κατευθύνσεις που κοινό σημείο τους ήταν η προβολή της απαισιόδοξης άποψης για την ύπαρξη και τη ζωή του ανθρώπου και για την κατάκτηση της απόλυτης ελευθερίας του. Κύριοι εκπρόσωποι του υπαρξισμού ήταν οι Γάλλοι συγγραφείς Ζαν-Πωλ Σαρτρ (1905-1980) και Αλμπέρ Καμύ (1913-1960) που διοχέτευσαν την υπαρξιακή φιλοσοφική σκέψη σε αφηγηματικά, θεατρικά και δοκιμιακά έργα με μεγάλη απήχηση στο κοινό.
29. **Υπερρεαλισμός:** υπήρξε μεγάλο κίνημα που αγκάλιασε όλες τις τέχνες και εμφανίστηκε το 1924 επηρεασμένο από την ψυχανάλυση, με αρχηγό το Γάλλο Αντρέ Μπρετόν και εκπροσώπους τους Πωλ Ελυάρ και Λουί Αραγκόν. Τους υπερρεαλιστές δεν τους απασχολεί η αληθοφάνεια αλλά το όνειρο, η φαντασία, το ασυνείδητο.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

- Αγγελάκη-Ρουκ Κατερίνα 170
Άγρας Τέλλος 110
Αθανασιάδης Τάσος 136
Αθανασούλης Κρίτων 152
Αλαβέρας Τηλέμαχος 159
Αλεξανδρόπουλος Μήτσος 157
Αλεξάνδρου Άρης 149, 168, 171
Αναγνωστάκης Μανόλης 145, 147, 148
Αξιώτη Μέλω 136, 153
Αξιώτης Διαμαντής 172
Αποστολίδης Ρένος 159
Αυγέρης Μάρκος 106
Βαγενάς Νάσος 105, 170
Βακαλό Ελένη 151
Βαλαωρίτης Αριστοτέλης 62, 68
Βαλαωρίτης Νάνος 152
Βαλτινός Θανάσης 158
Βαμβουνάκη Μάρω 172
Βαρβιτσιώτης Τάκης 152
Βάρναλης Κώστας 108
Βασιλειάδης Νίκος 171
Βασιλικός Βασίλης 159, 168
Βαρόπουλος Γιώργος 152
Βενέζης Ηλίας 125, 128
Βηλαράς Ιωάννης 44
Βιζυηνός Γεώργιος 89, 95
Βικέλας Δημήτριος 75, 76, 89
Βλαστός Πέτρος 97
Βλαχογιάννης Γιάννης 60, 93, 95
Βότση Όλγα 150
Βούλγαρις Ευγένιος 40
Βουτυράς Δημοσθένης 111
Βρεττάκος Νικηφόρος 125
Γαλανάκη Ρέα 172
Γιαννόπουλος Αλκ. 138
Γιατρομανωλάκης Γιώργης 170, 171
Γκανάς Μιχάλης 170
Γκάτσος Νίκος 117, 125, 152
Γκόρπας Θωμάς 167
Γκρίτσιν-Μιλλιέξ Τατιάνα 156
Γληνός Δημήτρης 97
Γονατάς Ε. Χ. 151
Γουζέλης Δημ. 44
Γρυπάρης Ιωάννης 86
Δάλλας Γιάννης 152
Δαπόντες Καισάριος 19
Δέλιος Γιώργος 138
Δελμούζος Αλέξανδρος 97
Δέλτα Πηνελόπη 97
Δενέγρης Τάσος 167
Δημητρίου Σωτήρης 172
Δημουλά Κική 166
Δημόπουλος Κ. 75
Δούκα Μάρω 170, 171
Δούκας Νεόφυτος 40
Δούκας Στρατής 125, 126
Δραγούμης Ίων 97
Δρακονταειδής Φίλιππος 170
Δροσίνης Γεώργιος 86, 95
Εγγονόπουλος Νίκος 117, 121
Ελληνική Νομαρχία, Ανώνυμος 42, 43
Ελευθερίου Μάνος 166
Ελύτης Οδυσσέας 117, 121, 122, 123
Εμπειρικός Ανδρέας 117, 120
Ευαγγέλου Ανέστης 165
Εφταλιώτης Αργύρης 93, 94, 97
Ζαλοκώστας Γεώργιος 71
Ζαμπέλιος Ιωάννης 69
Ζαμπέλιος Σπυρίδων 60
Ζατέλλη Ζυράννα 172
Ζέν Άλκη 171, 172
Ζωγράφου Λιλί 158
Ησαΐα Νανά 167
Θέμελης Γιώργος 150
Θέμελης Νίκος 172
Θεοδωρόπουλος Τάκης 172
Θεοτοκάς Γιώργος 116, 130, 131
Θεοτόκης Κωνσταντίνος 96

- Θεοτόκης Νικηφόρος 40
 Ιορδανίδου Μαρία 155
 Ιωάννου Γιώργος 158
 Καβάφης Κωνσταντίνος 104, 105, 106
 Καββαδίας Νίκος 149
 Καζαντζάκης Νίκος 153, 154, 155
 Καζαντζής Τόλης 170
 Κακναβάτος Έκτωρ 152
 Κάλβος Ανδρέας 57, 62, 66, 67
 Καλιότσος Παντελής 171
 Καλοσγούρος Γεώργιος 62
 Καλούτσας Τάσος 172
 Καλλιγιάς Παύλος 73
 Καμπάς Νικόλαος 86
 Καμπούρογλου Δημήτριος 95, 98
 Καμπύσης Γιάννης 99
 Καραβίτης Βασίλης 167
 Καραγάτσης Μ. (Μίτια) 134, 135
 Καραπάνου Μαργαρίτα 170, 171
 Καρέλη Ζωή 150
 Καρκαβίτσας Ανδρέας 82, 95, 95
 Καρούζος Νίκος 150
 Καρυωτάκης Κώστας 83, 109
 Καστανάκης Θράσος 133, 134
 Καταρτζής Δημήτριος 40
 Κατσαρός Μιχάλης 149
 Καχτίσης Νίκος 159
 Κέντρου-Αγαθοπούλου Μαρία 166
 Κοδρικάς Παναγιώτης 40
 Κόκκος Δημήτριος 40
 Κολοκοτρώνης Θεόδωρος (απομνημο-
 νεύματα) 59
 Κονδυλάκης Ιωάννης 93
 Κόντογλου Φώτης 53, 125, 126
 Κοντός Γιάννης 170
 Κοραΐς Αδαμάντιος 12, 30, 36, 45, 46,
 47
 Κορνάρος Βιτσέντζος 25, 30, 32
 Κόρφης Τάσος 166
 Κουμανταρέας Μένης 169
 Κορομπλάς Δημήτριος 99
 Κούσουλας Λουκάς 167
 Κουτούζης Νικόλαος 44, 62
 Κρανάκη Μιμικά 156
 Κρυστάλλης Κώστας 87
 Κωνσταντάς Γρηγόριος 40
 Λαπαθιώτης Ναπολέων 110
 Λασκαράτος Ανδρέας 68
 Λειβαδίτης Τάσος 146
 Λεοντάρης Βύρων 165
 Λυμπεράκη Μαργαρίτα 156
 Μαβίλης Λορέντζος 62, 68, 69
 Μαγκλής Γιάννης 171
 Μακρυγιάννης Ιωάννης 59
 Μαλακάσης Μιλτιάδης 87
 Μανουσάκης Γιώργης 167
 Μαρκίδης Μάριος 167
 Μάρκογλου Πρόδρομος 165
 Μαρκοράς Γεράσιμος 62, 66
 Μαρτελάος Αντώνιος 44, 62
 Μαρτζώκης Στέφανος 69
 Μαστοράκη Τζένη 170
 Μάτεσις Αντώνιος 62, 65
 Μαυροκορδάτος Νικόλαος 39
 Μαυρουδής Κώστας
 Μελάς Λέων 76
 Μελάς Σπύρος 99
 Μελαχροινός Απόστολος 83
 Μελισσάνθη 150
 Μέσκος Μάρκος 165
 Μηλιώνης Χριστόφορος 169
 Μηνιάτης Ηλίας 38
 Μητσάκης Μιχαήλ 95
 Μήτσου Ανδρέας 172
 Μίγγας Δημήτριος 172
 Μοισιόδακας Ιώσηπος 40
 Μουτζάν-Μαρτινέγκου Ελισσάβετ 60,
 61
 Μπεράτης Γιάννης 136
 Μπεργαδής, 28
 Μπόγρης Δημήτρης 100
 Μπούμπη-Παπά Ρίτα 152
 Μπουνιαλής Μαρίνος Τζάνες 36
 Μυριβήλης Στράτης 125, 127, 128
 Μωραϊτίδης Αλέξανδρος 98
 Νεγρεπόντης Γιάννης, 167
 Νικηφόρου Τόλης 166
 Νιρβάνας Παύλος 98
 Νόλλας Δημήτρης 170, 171
 Ξανθόπουλος Λευτέρης 171
 Ξενοπούλος Γρηγόριος 94, 99
 Ξένος Στέφανος 74
 Ξεφλούδας Στέλιος 137
 Ορφανίδης Θεόδωρος 71
 Ουράνης Κώστας 111
 Παλαιολόγος Γρηγόριος 73
 Παλαμάς Κωστής 11, 34, 58, 83, 84, 95
 Πάλλης Αλέξανδρος 93, 97
 Παναγιωτόπουλος Ι.Μ. 137
 Παπαγεωργίου Κώστας 166, 170

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

- Πάνου Γιάννης
Πανσέλννος Αλέξης 172
Παπαδημητρακόπουλος Ηλίας 170
Παπαδιαμάντης Αλέξανδρος 89, 91, 95
Παπαδίτσας Δημήτρης 151
Παπανικολάου Μήτσος 110
Παπαντωνίου Ζαχαρίας 83, 98
Παπαρρηγόπουλος Δημήτριος 71
Παπαρρηγόπουλος Κωνσταντίνος 60
Παπατσώνης Τάκης 111
Παππίας Νίκος 152
Παράσχος Αχιλλεύς 72
Πάριος Αθανάσιος 40
Πασαγιάννης Σπύρος 87
Πατρίκιος Τίτος 147
Παυλόπουλος Γιώργης 152
Πεντζίκης Νίκος-Γαβριήλ 138
Πετσάλης Διομήδης-Θανάσης 135
Πιτσιπιός Ιάκωβος 73
Πλασκοβίτης Σπύρος 159, 168
Πολίτης Κοσμάς 129, 130
Πολίτης Φώτος 97
Πολυδούρη Μαρία 110
Πολυλάς Ιάκωβος 62, 65
Πορφύρας Λάμπρος 83, 87
Πρεβελάκης Παντελής 95
Προβελέγγιος Αριστομένης 95
Πτωχοπρόδρομος 12
Ραγκαβής Αλέξανδρος-Ρίζος 18, 60, 71, 73
Ραπτόπουλος Βαγγέλης 172
Ρήγας Βελεστινλής (Φεραίος) 36, 41
Ρίζος-Νερούλος Ιακωβάκης 70
Ρίτσος Γιάννης 124
Ροΐδης Εμμανουήλ 74
Σαμαράκης Αντώνης 158
Σαραντάρης Γιώργος 125
Σαρρή Ζωρζ 172
Σαχτούρης Μίλτος 145, 146, 150
Σεφέρης Γιώργος 30, 106, 118, 119
Σικελιανός Άγγελος 106, 107
Σινόπουλος Τάκης 151
Σκαρίμπας Γιάννης 137
Σκίπης Σωτήρης 95
Σκούφος Φραγκίσκος 38
Σολωμός Διονύσιος 30, 31, 57, 58, 62, 63, 64, 65
Σουρής Γεώργιος 95
Σουρούνης Αντώνιος 170, 171
Σούτσος Αλέξανδρος 71, 73
Σούτσος Παναγιώτης 71, 72
Στεργιόπουλος Κώστας 167
Σφακιανάκης Άρης 172
Σωτηρίου Διδώ 155
Ταχτσής Κώστας 156
Τερζάκης Άγγελος 117, 131, 132, 133
Τερτσέτης Γεώργιος 62, 66
Τριανταφύλλου Σώτη 172
Τρικούπης Σπυρίδων 64
Τρωίλος Ιωάννης Ανδρέας 33
Τσακνιά Αμαλία 166, 167
Τσακνιάς Σπύρος 166
Τσιμπουσής Βασίλης 172
Τσίρκας Στρατής 156
Τυπάλδος Ιούλιος 62, 66
Φακίνου Ευγενία 172
Φιλιππίδης Δανιήλ 41
Φιλύρας Ρώμος 95, 111
Φόσκολος Μάρκος-Αντώνιος 33
Φραγκιάς Αντρέας 158
Φραγκόπουλος Θ.Δ. 152
Φωκάς Νίκος 167
Χάκκας Μάριος 169
Χαραλαμπίδης Κυριάκος 167
Χάρης Πέτρος 137
Χαρπαντίδης Κοσμάς 171
Χατζής Δημήτρης 157, 170
Χατζόπουλος Κωνσταντίνος 83, 87, 95
Χειμωνάς Γιώργος 159
Χορν Παντελής 99
Χορτάτζης Γεώργιος 25, 33, 34
Χουλιάρης Νίκος 171
Χουρμούζιος Αιμίλιος 137
Χρηστομάνος Κωνσταντίνος 98, 99
Χριστιανόπουλος Ντίνος 164
Χριστοδούλου Δήμητρα 170
Χριστόπουλος Αθανάσιος 44
Ψυχάρης Γιάννης 82, 97

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Α΄ Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ (1000-1204)

Νεοελληνική λογοτεχνία	Εξένη λογοτεχνία	Ιστορία
Ακριτικά τραγούδια Βυζαντινή «δημόδια γραμματεία» Έπος του Βασίλειου Διγενή Ακρίτα Προδρομικά ποιήματα Σπανέας	Δημόδια λογοτεχνία με εξιστόρηση ηρωικών γεγονότων [<i>Chansons de Roland</i> στη γαλλική γλώσσα Το έπος του βασιλιά Αρθούρου και το έπος των <i>Νιμπελούγκεν</i> στη γερμανική γλώσσα]	Οικονομική και δημογραφική ανάπτυξη της δυτικής Ευρώπης (γεωργική επανάσταση, καθιέρωση τεχνολογικών καινοτομιών, ανάπτυξη εμπορικών δραστηριοτήτων) Δημιουργία της τάξης των ιπποτών. Εμφάνιση της κοινωνίας των αστών Ακμή της Μακεδονικής δυναστείας Τεχνολογικά επιτεύγματα των Βυζαντινών Θρησκευτική διάσταση Ανατολής-Δύσης (Σχίσμα 1054) Μάχη στο Ματζικέρτ (1071)

Β΄ Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ (1204-1453)

Νεοελληνική λογοτεχνία	Εξένη λογοτεχνία	Ιστορία
Χρονικόν του Μορέως (περ. 1300) Έμμετρα ιπποτικά μυθιστορήματα: <i>Βέλθανδρος και Χρυσάντζα</i> , <i>Λίβιστρος και Ροδάμνη</i> , <i>Ιμπέριος και Μαργαρώνα</i> Ποιήματα από τον κόσμο των φυτών και των ζώων: <i>Φυσιολόγος</i> (12ος αι.), <i>Διήγησις παιδιόφραστος</i> των τετραπόδων ζώων, <i>Πουολόγος</i>	Dante Aligheri (1265-1321), <i>Θεία Κομωδία</i> Boccaccio Giovanni (1313-1375), <i>Το Δεκαήμερο</i> Petrarcha Francesco (1304-1374), <i>Λυρικά</i> (στη λατινική και την ιταλική γλώσσα)	Άλωση της Κων/πολης από τους σταυροφόρους (1204) Έναρξη της Φραγκοκρατίας στον ελλαδικό χώρο Σύνταξη της Μεγάλης Χάρτας των Ελευθεριών (<i>Magna Charta</i> , 1215) Εκατονταετής Πόλεμος μεταξύ Αγγλίας και Γαλλίας (1339-1453) Σύντοδος Φερράρας-Φλωρεντίας (1438-1439) Αποδοχή της πλήρους υποταγής της Ορθόδοξης στην Καθολική Εκκλησία Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους. Οριστικό τέλος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας (1453) Έλληνες Λόγιοι στη Δύση Ο πολιτισμός του Ισλάμ Επιδράσεις στην Ευρώπη

Γ' Η ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1453-1821)

(α) Από την Άλωση της Πόλης μέχρι την κατάληψη της Κρήτης από τους Τούρκους (1453-1669)

Νεοελληνική λογοτεχνία	Εξένη λογοτεχνία	Ιστορία
<p>Το δημοτικό τραγούδι</p> <p>Ο Απόκοπος του Μπεργαδή</p> <p>Γαδάρου, λύκου και αλεπούς διήγησις χαρίεις</p> <p>Βιντσέντζου Κορνάρου, Ο Ερωτόκριτος</p> <p>Η Βοσκοπούλα (1627)</p> <p>Η Θυσία του Αβραάμ (1635)</p> <p>Γ. Χορτάτζη, Η Ερωφίλη, Ο Κατζούρμπος,</p> <p>Η Πανώρια (1585-1600)</p> <p>Κυπριακά ερωτικά τραγούδια (1570)</p>	<p>Τοιμάτο Tasso (1544-1595),</p> <p>Απελευθερωμένη Ιερουσαλήμ</p> <p>Niccolo Machiavelli, Ο Πρίγκιπας</p> <p>François Rabelais, Πανταγκρούελ (1531-1532)</p> <p>Ariosto (1474-1533),</p> <p>Μανόνμενος Ορλάνδος (1532)</p> <p>Michel Eyquem de Montaigne (1533-1592),</p> <p>Δοκίμια (1580)</p> <p>Luis de Camoes (1524-1580), Λουζιτανοί</p> <p>William Shakespeare (1564-1616),</p> <p>Ριχάρδος Β' (1594), Ρωμαιοί και Ιουλιέτα (1597),</p> <p>Άμλετ (1602)</p> <p>Miguel de Cervantes Saavedra (1547-1616),</p> <p>Ο Δον Κιχώτης (1605)</p> <p>Molière (1622-1673), Ταρτούφος (1664),</p> <p>Δον Ζουάν (1665)</p>	<p>Περίοδος της Αναγέννησης</p> <p>Το κίνημα του Ανθρωπισμού</p> <p>Εξερευνητικά ταξίδια προς αναζήτηση νέων θαλάσσιων δρόμων και χωρών. Ο πρώτος περίπλους της γης</p> <p>Ολοκλήρωση της κατάληψης του μεγαλύτερου μέρους του ελλαδικού χώρου από τους Οθωμανούς</p> <p>Η Κύπρος, η Κρήτη και τα Επτάνησα παραμένουν υπό βενετική κυριαρχία</p> <p>Θρησκευτική Μεταρρύθμιση (1517-1555) (Λούθηρος, Ζβίγγλιος, Καλθίνος)</p> <p>Ομιολογία της Αυγούστας (1530)</p> <p>Οριστική ρήξη Εκκλησίας της Αγγλίας με τη Ρώμη</p> <p>Η συνθήκη της Αυγούστας αναγνωρίζει το Λουθηρανισμό (1555)</p> <p>Ναυμαχία της Ναυπάκτου, 1571</p> <p>Νύχτα του Αγίου Βαρθολομαίου (1572)</p> <p>Σχολείο ελληνικής κοινότητας Βενετίας (1593)</p> <p>Το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης μεταφέρεται στο Φανάρι</p> <p>Επαναστατικά κινήματα στις υπό οθωμανική κυριαρχία περιοχές του ελλαδικού χώρου</p> <p>Τριακονταετής πόλεμος (1618-1648)</p> <p>Ο αστρονόμος Γαλιλαίος διώκεται από την Ιερά Εξέταση (1633)</p> <p>Ίδρυση του Φλαγγινιανού Ελληνομουσείου στη Βενετία (1648)</p> <p>Κατάληψη της Κρήτης από τους Οθωμανούς</p>

(β) Από την πτώση της Κρήτης μέχρι την Επανάσταση (1669-1821)

Νεοελληνική λογοτεχνία	Εξένη λογοτεχνία	Ιστορία
Μαρίνος Τζάνες Μπουνιαλής, <i>Διήγησις δια στίχων του δεινού Κρητικού πολέμου Τα Άνθη ευλαθείας</i> (1708)	Jean Racine (1639-1699), <i>Φαίδρα</i> (1677) Jean de la Fontaine (1621-1695), <i>Οι Μύθοι</i> (1668-1695)	Αρχίζει η παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας Ένδοξη Επανάσταση στην Αγγλία (1688) Περίοδος του Διαφωτισμού (Αιώνας των Φώτων) (1688-1789)
Φραγκίσκος Σκούφος, <i>Τέχνη Ρητορικής</i>	John Milton (1608-1674), <i>Ο απολεσθείς Παράδεισος</i> (1667)	Έναρξη της Βιομηχανικής Επανάστασης από την Αγγλία
Νικόλαος Μαυροκορδάτος, <i>Φιλοθέου Πάρεργα</i>	Defoe, <i>Ροθίνσων Κρούσος</i> (1719)	Εκδίδεται το Habeas Corpus act σχετικά με την προσωπική ασφάλεια των πολιτών (1679)
Νικόλαος Θεοτόκης, <i>Κυριακοδρόμιον</i>	Jonathan Swift, <i>Τα ταξίδια του Γκιούλιβερ</i> (1726)	Περίοδος του Νεοελληνικού Διαφωτισμού (1750-1821)
Γρηγόριος Κωνσταντής, <i>Δανιήλ Φιλιππίδης, Γεωγραφία Νεωτερική</i>	Wolfgang von Goethe (1749-1832), <i>Τα πάθη του νεαρού Βέρθερου</i> (1774), <i>Φάουστ</i> (1790)	Επταετής Πόλεμος μεταξύ Αγγλίας και Γαλλίας (1756-1763)
Ρήγας Φεραίος, <i>Σχολείον ντελικάτων Εραστών</i> (1790), <i>Φυσικός Απάνθισμα, Μεγάλη Χάρτα της Ελλάδος,</i>	Jean Zae Rousseau, <i>Εξομολογήσεις</i> (1782) Vittorio Alfieri (1749-1809), <i>Σαούλ</i> (1782)	Ο Βενετός Μοροζίνης πολιορκεί την Αθήνα και ανατινάξει τον Παρθενώνα.
<i>Νέα Πολιτική Διοίκηση</i>	Ugo Foscolo, <i>Οι τάφοι</i> (1807)	Ο φυσικός Νεύτωνας διατυπώνει τους νόμους της παγκόσμιας έλξης
<i>Ανώνυμος του 1789</i>	Friedrich von Schiller (1759-1805), <i>Στοχαστικά λυρικά</i> (1795)	Η Διακήρυξη των δικαιωμάτων (Bill of rights) εξασφαλίζει τα συνταγματικά δικαιώματα του αγγλικού λαού (1688)
<i>Ελληνική Νομαρχία</i> (1806)	Friedrich von Schlegel, <i>Μαθήματα δραματικής Λογοτεχνίας</i> (1809)	Ο Μέγας Πέτρος τσάρος της Ρωσίας (1689)
<i>Ι. Μοισιόδαξ, Παιδαγωγία</i>		Α΄ Ρωσοτουρκικός Πόλεμος (1768-1774)
<i>Αθανάσιος Χριστόπουλος, Λυρικά</i> (1811)		Συνθήκη Κιουτσούκ-Καϊναρτζή μεταξύ Ρωσίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (1774)
<i>Ο ΡωσοΑγγλοΓάλλος</i> (1805)		Αμερικανική Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας (1776)
<i>Αδαμάντιος Κοραΐς, Αδελφική Διδασκαλία, Άσμα Πολεμιστήριον, Υπόμνημα, Ο Παπατρέχας</i>		Β΄ Ρωσοτουρκικός Πόλεμος (1787-1792) Κατάληψη της Βαστίλης, Γαλλική Επανάσταση (1789)
<i>Δ. Γουζέλης, Ο Χάσις</i> (1795)		Ιόνιος Πολιτεία (1800)
<i>Χρονικό του Γαλαξειδίου</i> (1703)		Ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας (Οδησός 1814) Ήττα του Ναπολέοντα στη μάχη του Βατερλώ (1815) Συνθήκη των Παρισίων με την οποία

ιδρύονται τα Ηνωμένα Κράτη των Ιονίων Νήσων υπό την προστασία της Αγγλίας
 Ο λόρδος Μπάρον επισκέπτεται για πρώτη φορά την Ελλάδα (1809)
 Συνέδριο της Βιέννης, Ιερά Συμμαχία (1815)

Δ' Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΚΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΗ ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ 1880 (1821-1880)

Νεοελληνική λογοτεχνία	Ξένη λογοτεχνία	Ιστορία
Παλαίων Πατρών Γερμανός, Υπομνήματα περί της Επαναστάσεως της Ελλάδος Εμμανουήλ Ξάνθος, Δοκίμιον ιστορικών περί της Φιλικής Εταιρείας (1836) Ιωάννη Μακρυγιάννη, Απομνημονεύματα (1829) Γιάννης Βλαχογιάννης, Ενθυμήματα στρατιωτικά της Επανάστασης των Ελλήνων (1821-1833) Διονύσιος Σολωμός, Ύμνος εις την Ελευθερίαν (1823), Η γυναίκα της Ζάκυθος, Ο Κρητικός, Οι ελεύθεροι πολιορκημένοι Αντώνιος Μάτεσις, Ο Βασιλικός Γεράσιμος Μαρκοράς, Ο Όρκος, Ποιητικά Έργα και Μικρά Ταξίδια Ανδρέας Κάλθος, Λύρα (1824), Λυρικά (1826) Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, Ο Αστραπόγιαννος Ανδρέας Λασκαράτος, Χαρακτήρες Λορέντζος Μαβίλης, Λίθη, Καλλιπάτειρα Ιωάννης Ζαμπέλιος, Τριολέων, Μήδεια Ιακωβάκης Ρίζος-Νερουλός, Ιστορία των νεοελληνικών γραμμάτων Αλέξανδρος Σούτσος, Σάτιραι (1827) Ιάκωβος Πιπίσιος, Η ορφανή της Χίου Αλέξανδρος-Ρίζος Ραγκαβής, Ο Αυθέντης του Μορέως	Alfonse de Lamartine (1790-1869), Ποητικοί στοχασμοί Jane Austin, Μάνοφλαντ Παρκ (1814) Percy Shelley (1792-1822), Υπεράσπιση της ποίησης (1821) Claude-Charles Fauriel, Δημοτικά τραγούδια της σύγχρονης Ελλάδας (1824) Hölderlin, Ποιήματα (1826) Victor Hugo (1802-1885), Η Παναγία των Παρισίων, Οι Άθλιοι (1862) John Keats (1795-1821), Ενδυμίων Henry Beyle/Stendhal (1783-1842) Το κόκκινο και το μαύρο (1831), Το μοναστήρι της Πάρμας (1839) Honoré de Balzac (1799-1850), Ευγενία Γκραντέ (1833), Οι κληρονόμοι (1842) Charles Dickens (1812-1870), Δαβίδ Κόπερφιλντ (1849-1850), Όλιβερ Τουϊστ (1838) Αλέξανδρος Δουμάς (1824-1895), Οι τρεις σωματοφύλακες (1844) Charles Baudelaire (1821-1867) Άνθη του κακού (1857) Gustave Flaubert (1821-1880), Μαντάμι Μποραβύ (1857)	Εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα στις ισπανικές αποικίες της Λατινικής Αμερικής (1810-1826) Ελληνική Επανάσταση-Αγώνας της ανεξαρτησίας (1821-1827) Α' Εθνοσυνέλευση στην Επίδαυρο (1822) Α' πολιορκία του Μεσολογγίου (1822) Δόγμα Μορφέ (1823) Ο Κολοκοτρώνης φυλακίζεται Ο Ιμπράιμ αποβιβάζεται στην Πελοπόννησο (1825) Ο Ιωάννης Καποδίστριας πρόεδρος Κυβερνήτης της Ελλάδος (1827-31) Έξοδος του Μεσολογγίου (1826) Πρωτόκολλο Πετρούπολης (1826) Ναυμαχία του Ναυαρίνου (1827) Ο Ιωάννης Καποδίστριας πρόεδρος Κυβερνήτης της Ελλάδος (1827-31) Συνθήκη του Λονδίνου Ο Ι. Καποδίστριας φθάνει στο Ναύπλιο (1828) Δ' Εθνοσυνέλευση, Συνθήκη Ανδριανουπόλεως (1829) Με το Πρωτόκολλο του Λονδίνου η Ελλάδα γίνεται ανεξάρτητο κράτος (1830) Ιουλιανή επανάσταση στο Παρίσι (1830) Δολοφονία του Καποδίστρια (1831) Ο Όθων εκλέγεται βασιλιάς της Ελλάδας (1833) Η Αθήνα γίνεται πρωτεύουσα (1835) Ίδρυση του Πανεπιστημίου Αθηνών (1837)

Εμμανουήλ Ροΐδης, <i>Η Πάπσσα Ιωάννα</i> (1866) Δημήτριος Βικέλας, <i>Λουκίς Λάρας</i> Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος (Jean Moréas), «Μανιφέστο του Συμβολισμού»	Lev Nikolayevich Tolstoy, <i>Πόλεμος και Ειρήνη</i> (1864) Jules Verne (1828-1905), <i>Ταξίδι στο κέντρο της γης</i> (1864) Fiodor Dostoyevski (1821-1881), <i>Έγκλημα και τιμωρία</i> (1866) Ivan Tourgenief, <i>Ο βασιλιάς Αηρ στη στέπα</i> (1870) Mark Twain, <i>Οι περιπέτειες του Τομ Σώγιερ</i> (1875) Emile Zola (1840-1902), <i>Νανά</i> (1880) Alexander Pouskin (1799-1837), <i>Μπώρις Γκουντούνοφ, Ο χάλκινος καβαλάρης</i> (1833) Walter Scott (1771-1832), <i>Ιβανός</i> (1819)	Η εξέγερση της 3ης Σεπτεμβρίου (1843) και το Σύνταγμα του 1844 Ο Κωλέττης πρωθυπουργός μετά την ψήφιση του Συντάγματος (1844) Επανάσταση των χωρικών στην Κεφαλλονιά Engels-Marx, Κομμουνιστικό μανιφέστο (1848) Οι Επαναστάσεις του 1848 - «Η Άνοιξη των Λαών» Συνταγματικές μεταρρυθμίσεις στα Ιόνια νησιά (1849) Αποκλεισμός του Πειραιά από τους Αγγλογάλλους (1854) Κρητικός πόλεμος (1853-1856) Έξωση του Όθωνα (1862) Ενοποίηση Ιταλίας (1861) Έναρξη αμερικανικού εμφυλίου πολέμου (1861-1865) και απόσχιση νοτίων πολιτειών Ίδρυση του Πολυτεχνείου στην Αθήνα (1862) Ο Γεώργιος ο Α΄ βασιλιάς των Ελλήνων (1863) Το Σύνταγμα του 1864 καθιερώνει την καθολική ψηφοφορία των ανδρών και θεσπίζει τη λαϊκή κυριαρχία. Οι Άγγλοι παραχωρούν τα Επτάνησα στην Ελλάδα (1864) Φιλελευθερισμός, Εθνικισμός, Σοσιαλιστική ιδεολογία: Ιδεολογίες και κινήματα που σφράγισαν την πορεία του νεότερου και σύγχρονου κόσμου Πόλεμοι στην Ευρώπη (Πρωσία-Δανία, Πρωσία- Αυστρία) Τα σοσιαλιστικά κόμματα της Ευρώπης ιδρύουν την Πρώτη Διεθνή (1863-1866) Κρητική Επανάσταση (1866-1869) Ανατίναξη της Μονής Αρκαδίου Πόλεμος Αυστρίας-Πρωσίας Κ. Μαρξ, <i>Το Κεφάλαιο</i> (1867) Ανασκαφές από το Σλήμαν στην Τροία (1870) Κομμούνα στο Παρίσι Ίδρυση της γερμανικής αυτοκρατορίας (1871)
---	--	---

Νεοελληνική λογοτεχνία	Ξένη λογοτεχνία	Ιστορία
		<p>Ο Χαρίλαος Τρικούπης, πρωθυπουργός, ειπυγείται και επδάλλει την «αρχή της δεδηλωμένης» (1875)</p> <p>Ρωσoturικός πόλεμος (1877-1878)</p> <p>Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (1878). Η Κύπρος στους Άγγλους</p> <p>Συνέδριο του Βερολίνου (1878)</p>
Ε΄ Η ΝΕΟΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ (1880-1930)		
Νεοελληνική λογοτεχνία	Ξένη λογοτεχνία	Ιστορία
<p>Γιάννης Ψυχάρης, <i>Το ταξίδι μου</i> (1888)</p> <p>Κωστής Παλαμιάς, <i>Ίλιθοι και Ανάπαιστοι</i> (1897), <i>Η Ασάλευτη Ζωή</i> (1904),</p> <p>Ο Δωδεκάλογος του Γύφτου (1907)</p> <p>Γεώργιος Δροσίνης, <i>Ιστοί άράχνης</i> (1880)</p> <p>Ιωάννης Γρυπάρης, <i>Σκαρβαίοι και Τερακότες</i> (1919)</p> <p>Κωνσταντίνος Χατζόπουλος,</p> <p><i>Τα ελεγεία και τα ειδύλλια</i> (1898)</p> <p>Κώστας Κρυστάλλης, <i>Αγροτικά, Ο τραγουδιστής του χωριού και της στάνης</i></p> <p>Γεώργιος Βιζυηνός, <i>Το αμάρτημα της μητρός μου</i> (1883), <i>Το μόνον της ζωής του ταξείδιον</i></p> <p>Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης,</p> <p><i>Οι έμποροι των εθνών</i> (1822-23), <i>Χρήστος Μπλιώνης</i> (1885), <i>Η φόνισσα</i> (1903)</p> <p>Ανδρέας Καρκαβίτσας, <i>Τα λόγια της πλώρης</i> (1899), <i>Ο Ζητιάνος</i> (1896)</p> <p>Ιωάννης Κονδυλάκης, <i>Ο Πατούχας</i> (1892)</p> <p>Αργύρης Εφταλιώτης, <i>Τα τραγούδια του ξενιτεμένου</i> (1889)</p>	<p>Henrik Ibsen (1828-1906), <i>Βρυκόλακες</i> (1881)</p> <p>Friedrich Nietzsche,</p> <p><i>Τάδε έφη Ζαρατούστρα</i> (1883)</p> <p>Alfred Tennyson (1809-1892),</p> <p><i>Τα ειδύλλια του βασιλιά</i> (1859-1885)</p> <p>August Strindberg (1849-1912),</p> <p><i>Πατέρας</i> (1887), <i>Η Δεσποινίς Τζούλια</i> (1888)</p> <p>Stephane Malarmé, <i>Ποιήματα</i> (1888)</p> <p>Anton Pavlovich Tchekhov (1860-1904),</p> <p><i>Ο Θείος Βάνιας, Ο Γλάρος</i> (1896)</p> <p>Oscar Wilde (1854-1900), <i>Το πορτρέτο του Ντόριαν Γκρέυ</i> (1890)</p> <p>Lev Nikolayevich Tolstoi (1828-1910),</p> <p><i>Πόλεμος και Ειρήνη, Άννα Καρένινα</i>, (1875-1877), <i>Η Ανάσταση</i> (1899)</p> <p>George Bernard Shaw, <i>Άνθρωπος και Υπεράνθρωπος</i> (1903)</p> <p>Μαρκσίος De Sade (1740-1814),</p> <p><i>Οι εκατόν είκοσι ημέρες στα Σόδομα</i> (1904)</p> <p>Maxim Gorky, <i>Η μάνα</i> (1907)</p> <p>Miguel de Unamuno, <i>Ποιήματα</i> (1907)</p>	<p>Η Ελλάδα προσαρτά τη Θεσσαλία-Αγροτικό ζήτημα (1881)</p> <p>Κατασκευή σιδηροδρομικού δικτύου (1882)</p> <p>Εγκαινία του πύργου του Άιφελ στο Παρίσι (1889)</p> <p>Οικονομικές/κοινωνικές/πολιτικές συνέπειες της διομηχανικής ανάπτυξης στην Ευρώπη</p> <p>Η αποικιακή εξάπλωση των ευρωπαϊκών κρατών (1870-1914)</p> <p>Εγκαινία της διώρυγας της Κορίνθου (1893)</p> <p>Ο Τρικούπης κηρύσσει πτώχευση του κράτους (1893)</p> <p>Πόλεμος Κίνας-Ιαπωνίας (1894)</p> <p>Οι Ολυμπιακοί αγώνες στην Αθήνα (1896)</p> <p>Ελληνοτουρκικός πόλεμος (1897)</p> <p>Πόλεμος των Μπόερς στην Αφρική (1899)</p> <p>Ο Αϊνστάιν διατυπώνει την πρώτη θεωρία της σχετικότητας (1905).</p> <p>Μακεδονικός αγώνας (1900-1908)</p> <p>Επαναστατική κυβέρνηση Ελευθερίου Βενιζέλου στην Κρήτη (1908)</p> <p>Επανάσταση των Νεοτούρκων υπό τον Κεμάλ Ατατούρκ (1908)</p> <p>Το κίνημα στο Γουδί (1909)</p>

Γρηγόρης Ξενόπουλος, <i>Αναδυομένη</i> (1925), <i>Πλούσιοι και φτωχοί</i> (1919)	1909-Απονομή βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας στη Selma Lagerfeld	Ελλάδα: Πορεία προς τον αστικό μετασχηματισμό και την εδαφική επέκταση
Κωνσταντίνος Θεοτόκης, <i>Η τιμή και το χρέμα</i> (1914), <i>Η ζωή και ο θάνατος του Καραβέλα</i> (1920)	Marcel Proust, <i>Αναζητώντας το χαμένο χρόνο</i> (1913)	Ο Ε. Βενιζέλος πρωθυπουργός (1910)
Πινελόπη Δέλιτα, <i>Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου</i>	Henri Barbusse, <i>Η φωτιά</i> (1916)	Αναθεώρηση του Συντάγματος (1911)
Ζαχαρίας Παπαντωνίου, <i>Τα Ψηλά βουνά</i> (1918)	Paul Valéry, <i>Το νεαρό πάτωμα</i> (1917)	Βαλκανικοί πόλεμοι (1912-1913)
Παντελής Χορν, <i>Το φιντανάκι</i> (1921)	Herman Hesse, <i>Ντέμιαν</i> (1920)	Απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης (1912)
Δημήτρης Μπόγρης, <i>Τ' αραβωνιάσματα</i> (1925)	1921-Απονομή βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας στον Anatole France	Οι Βαλκανικοί πόλεμοι διπλάσιζούν την Ελλάδα
Κωνσταντίνος Καβάφης, <i>Τα τείχη</i> (1896), <i>Περιμένοντας τους βαρβάρους</i>	Luigi Pirandello (1867-1936), <i>Έξι πρόσωπα ζητούν συγγραφέα</i> (1921), <i>Ερρίκος ο Δ΄</i> (1923)	Προσάρτηση Μακεδονίας, Ηπείρου, νήσων Αιγαίου (1912-1913)
Άγγελος Σικελιανός, <i>Μήτηρ Θεού</i> (1917), <i>Ιερά οδός</i> (1935)	James Joyce, <i>Οδυσσείας</i> (1922)	Απελευθέρωση των Ιωαννίνων, προσάρτηση της Κρήτης (1913)
Κώστας Βάρναλης, <i>Το φως που καίει</i> (1922), <i>Η αληθινή απολογία του Σωκράτη</i> (1931)	T.S. Eliot, <i>Έρημη χώρα</i> (1922)	Συνθήκη Βουκουρεστίου (1913)
Κώστας Καρυωτάκης, <i>Ο πόνος των ανθρώπων και των πραγμάτων</i> (1919), <i>Ελεγεία και Σάτιρες</i> (1928)	Vladimir Maiakovski (1893-1930), <i>Βλαντιμίρ Ίλιτς Λένιν</i> (1924)	Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος (1914-1918)
		Η ανάπτυξη του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα (1914-1918)
		Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση (1917)
		Παρατίθεται ο βασιλιάς Κωνσταντίνος. Η Ελλάδα στον πόλεμο με την πλευρά της Αντάντ (1917)
		Η Ρωσική Επανάσταση (1917)
		Συνθήκη Βερσαλλιών (18 Ιουνίου 1919)
		Εκλογές στην Ελλάδα (1 Νοεμβρίου 1920), ήττα του Βενιζέλου
		Συνθήκη των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920)
		δημιουργεί την Ελλάδα των τριών ηπείρων και των πέντε θαλασσών
		Ο Κεμάλ ανακόπτει την προέλαση των ελληνικών στρατευμάτων στη Μικρά Ασία (1921)
		Μικρασιαστική καταστροφή (1922)
		Συνθήκη της Λωζάννης (1923). Κατάρευση της Μεγάλης Ιδέας. Ανταλλαγή πληθυσμών (1923)

ΣΤ΄ Η ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ ΤΡΙΑΝΤΑ

Νεοελληνική λογοτεχνία	Ξένη λογοτεχνία	Ιστορία
Γιόργος Σεφέρης, <i>Μυθιστόρημα</i> (1935), <i>Ημερολόγιο καταστρώματος Α΄</i> (1940) Ανδρέας Εμπειρίκος, <i>Υψικάμινος, Ενδοχώρα</i> (1945) Νίκος Εγγονόπουλος, <i>Μπολιβάρ</i> (1944) Οδυσσέας Ελύτης, <i>Ήλιος ο πρώτος</i> (1943), <i>Αξιών εστι</i> Γιάννης Ρίτσος, <i>Επιτάφιος</i> (1936), <i>Ρωμιοσύνη</i> (1954) Νικηφόρος Βρεττάκος, <i>Ο Ταΰγετος και η σιωπή</i> (1949) Νίκος Γκάτσος, <i>Αμοργός</i> (1943) Φώτης Κόντογλου, <i>Τ' Αϊβαλί, πατρίδα μου</i> Στρατής Δούκας, <i>Ιστορία ενός αιχμαλώτου</i> (1929) Στράτης Μυριβήλης, <i>Η ζωή εν τάφω</i> (1924) Ηλίας Βενέζης, <i>Το νοήμερο 31328</i> (1931) Κοσμάς Πολίτης, <i>Το λεμονοδάσος</i> (1931), <i>Ετοίκα</i> (1931) Γιόργος Θεοτοκάς, <i>Η Αργώ</i> (1936) Άγγελος Τερζάκης, <i>Πριγκιπέσσα Ιζμπώ</i> (1945) Θράσος Καστανάκης, <i>Οι Πριγκίπες</i> (1924) Μ. Καραγάτσης, <i>Ο συνταγματάρχης Λιάπικιν</i> (1933) Θανάσης Πετσάλης-Διομήδης, <i>Μαρία Πάρνη</i> (1933) Παντελής Πρεβελάκης, <i>Το χρονικό μιας πολιτείας</i> (1938) Γιάννης Μπεράτης, <i>Το πλατύ ποτάμι</i> (1946) Μέλιπο Αξιώπη, <i>Θέλετε να χορέψουμε, Μαρία!</i> (1940) Τάσος Αθανασιάδης, <i>Οι Πανθέοι</i> (1948-61) Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, <i>Τα πρόσωπα και τα κείμενα</i> (1943-55)	André Breton, <i>Μανιφέστο του υπερρεαλισμού</i> (1924) Thomas Mann, <i>Το μαγικό βουνό</i> , (1924) Shame O' Neil, <i>Πόθοι κάτω από τις λευκές</i> (1924) F. Kafka, <i>Ο πύργος</i> (1926) Eric Maria Remark, <i>Ουδέν νεότερον από το δυτικό μέτωπο</i> (1929) 1929-Απονομή του Βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας στον Thomas Man (1875-1955), Paul Eluard, <i>Έρωτας, ποίηση</i> (1929) André Breton, <i>Δεύτερο Μανιφέστο του υπερρεαλισμού</i> (1930) Federico Garcia Lorca (1898-1936), <i>Ματωμένος γάμος</i> (1933), <i>Το σπίτι της Μπερνάρντα Άλμπτα</i> (1936) Louis Aragon, <i>Οι κάμπανες της Βασιλείας</i> (1934) T.S. Eliot, <i>Φονικό στην εκκλησιά</i> (1935) Margaret Michel, <i>Όσα παίρνει ο άνεμος</i> (1936) 1936-Απονομή του Βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας στον Eugene O' Neil Jean Paul Sartre, <i>Ναυτία</i> (1938) Bertolt Brecht, <i>Τρόμος και αθλιότητα του τρίτου Ράιχ</i> (1935-1938) Antoine de Saint-Exupery, <i>Η γη των ανθρώπων</i> (1939) <i>Ο μικρός Πρίγκιπας</i> Ernest Hemingway, <i>Για ποιον χτυπά η καρδιά</i> (1940) Eugene O' Neil, <i>Το μακρύ ταξίδι της μέρας μέσα στη νύχτα</i> (1940) Jean Anouilh, <i>Αντιγόνη</i> (1942)	Πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα και κοινωνικά προβλήματα μετά τη Συνθήκη της Λωζάννης Η μεγάλη κρίση του 1929-1932 (Κραχ της Wall Street) Συνέπειες στην Ευρώπη: φασισμός και ναζισμός Βαλκανική Διάσκεψη Κωνσταντινούπολης (1931) Ήττα του Ελευθερίου Βενιζέλου. Κυβέρνηση Π. Τσαλδάρη Ο Ρούσβελτ πρόεδρος των ΗΠΑ Παλινόρθωση της βασιλείας στην Ελλάδα (1935) Θάνατος του Βενιζέλου (1936) Δικτατορία της 4ης Αυγούστου (1936) Ισπανικός Εμφύλιος Η Γερμανία προσαρτά την Αυστρία (1938) Ο Φράνκο στην Ισπανία. Η Αγγλία και η Γαλλία κηρύσσουν τον πόλεμο στη Γερμανία Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (1939-1945) Ελληνοϊταλικός πόλεμος (1940-1941) Ο βασιλιάς και η κυβέρνηση στη Μέση Γερμανική και Ιταλική κατοχή (1941-1944) Η Εθνική Αντίσταση (1941) Απελευθέρωση της Αθήνας (1944). Δεκεμβριανά Ανάληψη της εξουσίας από το Γ. Παπανδρέου Συμφωνία Βάρκιζας (1945) Επάνοδος Γεωργίου Β΄ (1946) Ο Εμφύλιος Πόλεμος (1946-1949) «Δόγμα τρούμαν» (1947) Θάνατος Γεωργίου Β΄. Ο Παύλος βασιλιάς Ο Εμφύλιος Πόλεμος (1946-1949) Η ενσωμάτωση της Δοδεκανήσου στο ελληνικό κράτος (1948)

Γιάννης Σκαρίμπας, *Θείο τραγί* (1933)
 Στέλιος Ξεφλουδάς, *Τα τετράδια του Παύλου Φωτεινού* (1930)

Ζ' Η ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ (1945-1967)

Πρώτη Μεταπολεμική Γενιά

Νεοελληνική λογοτεχνία	Ξένη λογοτεχνία	Ιστορία
Τάσος Λεβαντίτης, <i>Μάχη στην άκρη της νύχτας</i> (1952), <i>Ο άνθρωπος με το ταμπούρλο</i> (1956)	Albert Camus (1913-1960), <i>Ο ξένος</i> (1942), <i>Ο επαναστατημένος άνθρωπος</i> (1951)	1948-Ιδρύεται το κράτος του Ισραήλ 1949-Ιδρύεται το Βορειοανατολικό Σύμφωνο (ΝΑΤΟ)
Τίτος Πατρίκιος, <i>Μαθητεία</i> (1963)	Italo Calvino (1923-1985), <i>Το μονοπάτι με τις φωλιές από αράχνες</i> (1947)	1950-Ο πόλεμος της Κορέας. Ο κόσμος χωρίζεται σε δύο σφαίρες επιρροής, ΗΠΑ και Σοβιετική Ένωση ανταγωνίζονται. Εποχή του ψυχρού πολέμου
Μανόλης Αναγνωστάκης, <i>Η συνέχεια 3</i> (1962)	Την. Williams, <i>Λεωφορείον ο πόθος</i> (1947)	1951- Κυβέρνηση Α. Παπάγου
Άρης Αλεξάνδρου, <i>Ακόμη τούτη η Άνοιξη</i> (1946)	1948-Απονομή Βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας στον Τ. S. Elliot	1952-Εισοδος της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ
Μιχάλης Κατσάρης, <i>Κατά Σαδδουκαίων</i> (1953)	George Orwell, 1984 (1949)	Κυπριακό Ζήτημα. Αγώνας των Κυπρίων εναντίον των Άγγλων
Νίκος Καββαδίας, <i>Πούσι</i> (1947)	Arthur Miller, <i>Ο θάνατος του εμποράκου</i> (1949)	1954-Αρχίζει ο ένοπλος αγώνας της ΕΟΚΑ Α'
Νίκος Καρούζος, <i>Ποιήματα</i> (1961), <i>Η έλαφος των άστρων</i> (1962)	Jean-Paul Sartre (1905-1980), <i>Ο διάβολος και ο καλός θεός</i> (1951)	1955-Σύμφωνο της Βαρσοβίας
Μίλτος Σαχτούρης, <i>Η λησμονημένη</i> (1945) <i>Με το πρόσωπο στον τοίχο</i> (1952)	Marguerite Yourcenar (1903-1989) <i>Αναμνήσεις του Αδριανού</i> (1951)	1955-Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Καραμανλή (ΕΡΕ)
Δημήτρης Παπαδίτσας, <i>Εντός παρεμβάσεως II</i> (1949)	1954-Απονομή Βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας στον Ernest Hemingway	1957-Δημιουργία της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ)
Τάκης Σινόπουλος, <i>Μεταίχιμο</i> (1951)	Alberto Moravia, <i>Ο κορφομιστής</i> (1957)	1958-Ο Σαρλ ντε Γκολ γίνεται ο πρώτος πρόεδρος της 5ης Γαλλικής Δημοκρατίας
Γιάννης Δάλλας, <i>Federico Garcia Lorca</i> (1948)	Boris Leonidovich Pasternak, <i>Δόκτωρ Ζιβάγκο</i> (1958)	1959-Συμφωνία Ζυρίχης και Λονδίνου.
Έκτωρ Κακναβάτος, <i>Διασπορά</i> (1961)	Graham Green, <i>Η εποχή των βροχών</i> (1961)	Η Κύπρος ανεξάρτητη Δημοκρατία
Νίκος Καζαντζάκης, <i>Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά</i> (1946), <i>Ο καπετάν Μιχάλης</i> (1950)	1962-Απονομή Βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας στον John Steinberg	1960-Ρήξη στις σχέσεις Σοβιετικής Ένωσης και Κίνας
Διδώ Σωτηρίου, <i>Τα ματωμένα χώματα</i> (1962)	Gabriel Garcia Marquez, <i>Εκατό χρόνια μοναξιάς</i> (1967)	1961-Ανέγερση του τείχους του Βερολίνου
Μαρία Ιορδανίδου, <i>Λωξάντρα</i> (1963)		1963-Η Ένωση Κέντρου κερδίζει τις εκλογές, Παράταση Κυβέρνησης Καραμανλή

Νεοελληνική λογοτεχνία	Ξένη λογοτεχνία	Ιστορία
Μαργαρίτα Λυμπεράκη, <i>Τα ψάθινα καπέλα</i> (1946) Μιμικά Κρανάκη, <i>Contre-temps</i> (1947) Κώστας Ταχτσής, <i>Το τρίτο στεφάνι</i> (1962) Στρατής Τσίρκας, <i>Ακυβέρνητες Πολιτείες</i> (1960-1965) Δημήτρης Χατζής, <i>Το τέλος της μικρής μας πόλης</i> (1962) 1963-Απονομή Βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας στον ποιητή Γεώργιο Σεφέρη Μήτσος Αλεξανδρόπουλος, <i>Νύχτες και αινιγές – Η πολιτεία</i> (1961) Ανδρέας Φραγκιάς, <i>Ο λοιμός</i> (1962) Αντώνης Σαμαράκης, <i>Ζητείται ελπίς</i> (1954) Γιώργος Ιωάννου, <i>Για ένα φιλότιμο</i> (1964) Ρένος Αποστολίδης, <i>Πυραμίδα '67</i> (1950) Βασίλης Βασιλικός, <i>Η διήγηση του Ιάσωνα</i> , (1953), <i>Το Z</i> (1966) Σπύρος Πλασκοβίτης, <i>Το φράγμα</i> (1961) Γιώργος Χειμωνάς, <i>Η εκδρομή</i> (1964)		Δολοφονία του βουλευτή Γρηγόρη Λαμπράκη στη Θεσσαλονίκη 1964-Ο Γεώργιος Παπανδρέου κερδίζει με απόλυτη πλειοψηφία τις εκλογές 1963-Δολοφονείται ο Αμερικανός πρόεδρος Τζων Κέννεντυ 1964-Ιδρύεται η Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO) 1965-Παράταση Γ. Παπανδρέου. Πολιτική κρίση 1965-Κατοχυρώνεται στις ΗΠΑ το δικαίωμα ψήφου για τους μαύρους 1965-Πόλεμος στο Βιετνάμ 1966-Υπηρεσιακή κυβέρνηση Ι. Παρασκευόπουλου (διοικητή της Εθνικής Τράπεζας) 1967-Πόλεμος των 6 ημερών. Το Ισραήλ προσαρτά τη δυτική όχθη, τη λωρίδα της Γάζας, τα υψώματα του Γκολάν, την Α. Ιερουσαλήμ και τη χερσόνησο του Σινά 1967-Παράταση κυβέρνησης Παρασκευόπουλου. Κυβέρνηση Π. Κανελλόπουλου. Διάλυση της βουλής και προκήρυξη εκλογών. Στρατιωτικό πραξικόπημα της 21ης Απριλίου. Η χώρα κυβερνάται δικτατορικά έως το 1974

Η Ή ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΧΡΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ

Δεύτερη Μεταπολεμική Γενιά

Νεοελληνική λογοτεχνία	Ξένη λογοτεχνία	Ιστορία
Ανέστης Ευαγγέλου, <i>Περιγραφή εξώσεως</i> (1960) Κική Δημουλά, <i>Το λόγο του κόσμου</i> (1971) Δημήτρης Μίγγας, <i>Των κεκοιμημένων</i> Δημήτρης Νόλλας, <i>Τα θολά τζάμια</i>	Harold Pinter, <i>Τοπίο</i> (1968), <i>Σιωπή</i> (1969) 1969-Απονομή Βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας στον Samuel Becket 1971-Απονομή Βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας στον Pablo Neruda	1968-Ο Γαλλικός Μάης-Η Άνοιξη της Πράγας καταστέλλεται με την αιματηρή επέμβαση του σοβιετικού στρατού στην Τσεχοσλοβακία. Στις ΗΠΑ δολοφονείται ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, ηγέτης του κινήματος για την πολιτική, κοινωνική

Σωτήρης Δημητρίου, <i>Ν' ακούω καλά τ' όνομά σου</i>	Umberto Eco, <i>Το όνομα του ρόδου</i> (1980), <i>Το εκκρεμές του Φουκώ</i> (1988)	και πολιτισμική χειραφέτηση των μαύρων. Θάνατος Γ. Παπανδρέου
Άρης Αλεξάνδρου, <i>Το κτίώπιο</i>	William Golding, <i>Τελετουργίες μύησης</i> (1980).	1969-Άρση της λογοκρισίας
Μένης Κουμαντράς, <i>Τα μηχανάκια</i> (1962)	Βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας 1983	1970-Δίκες εναντίον μελών αντιστασιακών οργανώσεων
Μάριος Χάκκας, <i>Όμορφο καλοκαίρι</i> (1965)	Samuel Beckett (1906-1989), <i>Ένα κομμάτι μονολόγου</i> (1981)	1970-Ο σοσιαλιστής Σαλβαδόρ Αλληέντε γίνεται πρόεδρος της Χιλής
1977-Απονομή Βραβείου Λένιν για την Ειρήνη στον ποιητή Γιάννη Ρίτσο	1981-Απονομή Βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας στον Αυστριακό συγγραφέα Elias Canetti	1971-Η Κίνα γίνεται μέλος του ΟΗΕ
Δημήτρης Νόλλας, <i>Η Νεράιδα της Αθήνας και η Πολυζένη</i> (1974)	1982-Απονομή Βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας στον Gabriel Garcia Marquez	1972-Τα αμερικανικά στρατεύματα εγκαταλείπουν ηττημένα το Βιετνάμ
1979-Απονομή Βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας στον ποιητή Οδυσσέα Ελύτη	Claude Simon, <i>Ο δρόμος για τη Φλάνδρα</i> , (1985)	1973-Ο στρατηγός Πινοσέτ επιβάλλει στυγνή δικτατορία στη Χιλή
Γιώργης Γιατρομανωλάκης, <i>Λεμιονάριο</i> (1974), <i>Ανώφελές διήγημα</i> (1993)	Carlos Fuentes, <i>Ο γέρο-γκρίνγκο</i> (1985)	1973-Εξέγερση στο Πολυτεχνείο
Μάρω Δούκα, <i>Η πλωτή πόλη</i> (1983)	Jose Saramago, <i>Ιστορία της πολιορκίας της Λισαβώνας</i> (1989).	1974-Πραξικόπημα στην Κύπρο και απόπειρα δολοφονίας του προέδρου Μακαρίου
Κοσμάς Χαριπνίδης, <i>Μανία πόλεως</i> (1993)	Βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας 1999	Οι Τούρκοι καταλαμβάνουν το βόρειο τμήμα της Κύπρου. Αποκατάσταση της Δημοκρατίας στην Ελλάδα
Νίκος Βασιλειάδης, <i>Ο Συμβολαιογράφος</i> (1995)	Milan Kundera, <i>Η αβάσταχτη ελαφρότητα του είναι</i> (1984), <i>Η αθανασία</i> (1990)	1974-Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας στην Ελλάδα. Γενικές εκλογές για την ανάδειξη της Αναθεωρητικής Βουλής, Κυβέρνηση Κ. Καραμανλή
Νίκος Χουλιάρης, <i>Ο Λούσιτας</i> (1979)	Steven Presfield, <i>Με τις πύλες της φωτιάς</i> (1998)	1974-Δημοψήφισμα. Με σημαντική πλειοψηφία κατάργηση της Βασιλείας και ανακήρυξη της Δημοκρατίας
Μιχάλης Γκανάς, <i>Η μητριά πατριδα</i> (1981)	Ismail Kadare, <i>Παλάτι των ονείρων</i>	1975-Ο Κωνσταντίνος Τσάτσος Πρόεδρος της Δημοκρατίας
Ευγενία Φακίνου, <i>Η Αστραδενή</i> (1982)	Nick Hornb, <i>Για ένα αγόρι</i>	1976-(Φεβρουάριος) Δεκτή η αίτηση της Ελλάδας για έναρξη διαπραγματεύσεων με στόχο την ένταξή της στην ΕΟΚ,
Λευτέρης Ξανθόπουλος, <i>Η Αθήνα σήμερα</i> (1982)	2000-Απονομή Βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας στον Gao Zinjan	1976-(Απρίλιος) Νόμος 309: η δημοτική καθιερώνεται σε όλες τις βαθμίδες της Γενικής Εκπαίδευσης. Το Δεκέμβριο η δημοτική καθιερώνεται στη διοίκηση και στα δημόσια έγγραφα
Παντελής Καλιότσος, <i>Το συμπόσιο</i> (1985)	Paolo Cohelio, <i>Ο Αλχημιστής, Έντεκα λεπτά</i>	1977-Βουλευτικές εκλογές. Κυβέρνηση Κ. Καραμανλή
Αλέξης Πανσέληνος, <i>Η μεγάλη πομπή</i> (1985)	2005-Απονομή Βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας στον Harold Pinter	
Άλκη Ζέη, <i>Η αρραβωνιαστικιά του Αχιλλέα</i> (1987)		
Ρέα Γαλανάκη, <i>Ο θίος του Ισμαήλ Φερίκ Πασά</i> (1989)		
Ζωρζ Σαρρή, <i>Μινέτ</i> (1993)		
Νίκος Θέμελης, <i>Η ανατροπή</i> (2000)		
Νάσος Βαγενάς, <i>Σκοτεινές μπαλάντες</i> (2001)		

1979-Η Ελλάδα αποτελεί επίσημα το δέκατο μέλος της ΕΟΚ
 1980-Επανάσταση της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ
 1980-Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής Πρόεδρος της Δημοκρατίας
 1981-Ο Ανδρέας Παπανδρέου πρωθυπουργός της Ελλάδας
 1982-Αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης από τη Βουλή των Ελλήνων
 1982-Ξεσπά ο αργεντινο-βρετανικός πόλεμος για τα νησιά Φώκλαντ, που λήγει με ήττα της Αργεντινής
 1983-Ο Αμερικανός Πρόεδρος Ρήγκαν εγκαινιάζει τον «πόλεμο των άστρων»
 1984-Δολοφονία της Ίντρα Γκάντι
 1984-Ο εφιάλτης του Τσερνομπίλ πάνω από την Ευρώπη
 1985-Χρ. Σαρτζετάκης, Πρόεδρος της Δημοκρατίας
 1986-Δολοφονία του Σουηδού Πρωθυπουργού Ούλοφ Πάλμε
 1989-Πτώση του τείχους του Βερολίνου.
 Στην πλατεία Τιενανμέν του Πεκίνου πνίγεται στο αίμα η διαδήλωση των φοιτητών για τον εκδημοκρατισμό του κινεζικού κράτους
 1990-Επανάσταση της Γερμανίας. Καταργείται το καθεστώς του apartheid στη Ν. Αφρική και ελευθερώνεται ο Νέλσον Μαντέλα
 1990-1993-Κυβέρνηση Κ. Μητσοτάκη
 1991-Διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης.
 Ο Πόλεμος στον Κόλπο
 1992-Υπογράφεται η Συνθήκη του Μάαστριχτ, με την οποία η ΕΟΚ μετασχηματίζεται σε Ευρωπαϊκή Ένωση

Βιβλιογραφία για το Συγκριτικό Χρονολογικό Πίνακα

1. Αργυρίου, Α. (2001). *Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας και η πρόσληψή της στα χρόνια του μεσοπολέμου (1918-1940)*. Αθήνα: Καστανιώτης.
2. Benoit-Dusauroy, A. & Fontaine, G. (επιμ.) (1999). *Ευρωπαϊκά Γράμματα: Ιστορία της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας*. Μετάφραση Α. Ζήρας κ.ά. Αθήνα: Σοκόλης (3 τόμοι).
3. Δημαράς, Κ.Θ. (1975). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. ΣΤ' έκδοση. Αθήνα: Ίκαρος.
4. *Ιστορία νεότερη και σύγχρονη* (1995). Β' Λυκείου. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
5. *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα* (2003). Αθήνα: Βιβλιόραμα (2 τόμοι).
6. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
7. *Ιστορία του Μεσαιωνικού και του Νεότερου Κόσμου 565-1815* (2003). Β' Ενιαίου Λυκείου (Γενικής Παιδείας). Αθήνα: ΟΕΔΒ.
8. *Ιστορία του νεότερου και σύγχρονου κόσμου* (2002). Γ' Ενιαίου Λυκείου (Γενικής Παιδείας). Αθήνα: ΟΕΔΒ.
9. *Παγκόσμια Ιστορία* (1995). Αθήνα: Καπόπουλος (TIME-LIFE).
10. Πολίτης, Λ. (1978). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
11. Vitti, M. (1977). *Η γενιά του τριάντα. Ιδεολογία και μορφή*. Αθήνα: Ερμής.
12. Vitti, M. (2003). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Μετάφραση Μ. Ζορμπά, θεώρηση του συγγραφέα, απόδοση Ε.Ι. Μοσχονά. Αναθεωρημένη έκδοση. Αθήνα: Οδυσσέας.

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς του. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α')

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.